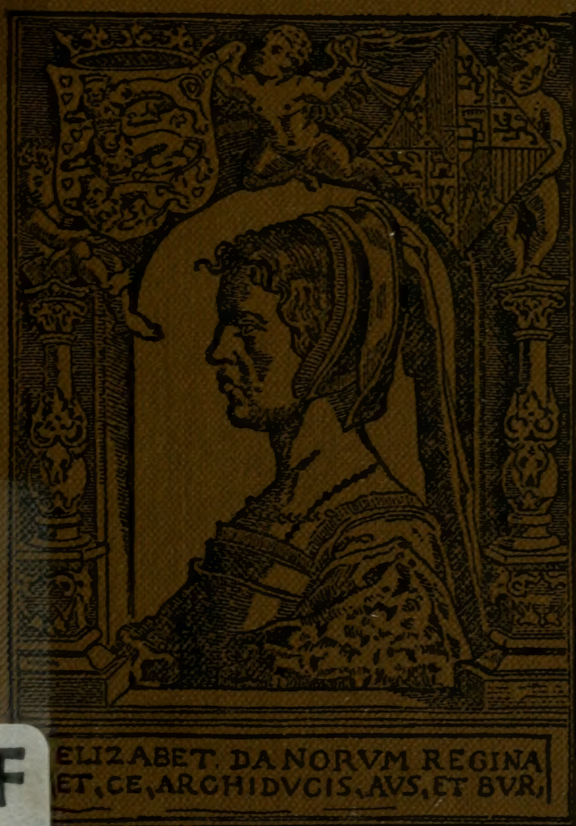

G. JØRGENSEN

NNING ELISABETH
AF DANMARK

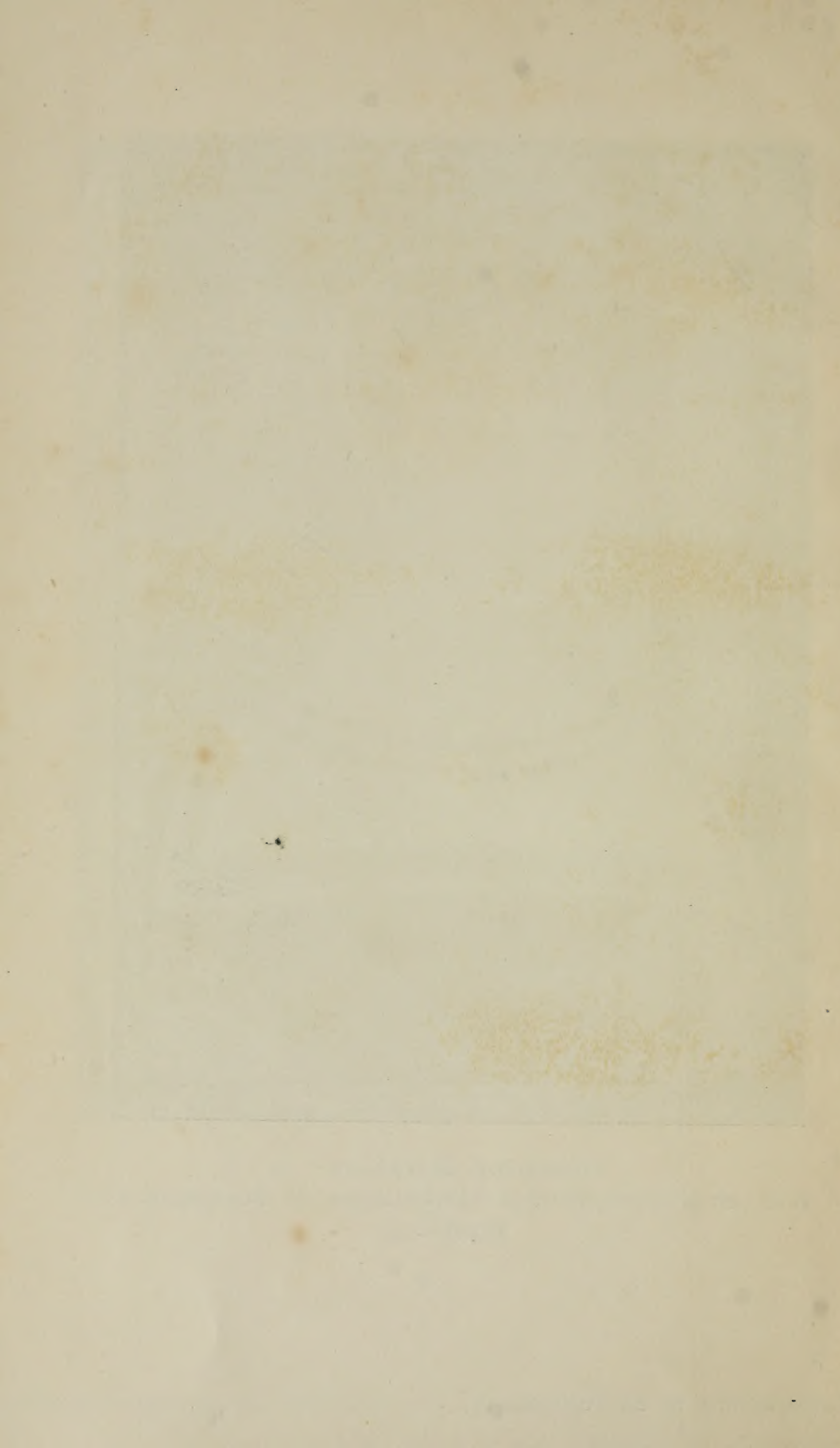
Kong Christiern den Anden.
Efter et Miniaturportræt i »Bibliothèque de Bourgogne« i Bryssel.

(„Folkelæsning“ Nr. 250, Titelbillede 1).

Dronning Elisabeth.
Efter et Miniaturportræt i »Bibliothèque de Bourgogne« i Bryssel.

(„Folkelæsning“ Nr. 250, Titelbillede 2).

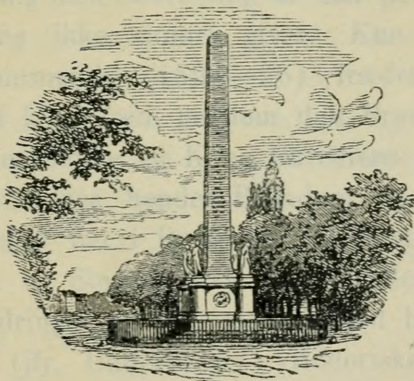
DRONNING ELISABETH AF DANMARK.

Historiske Billeder fra Kong Christiern den Andens Tid.

Af

G. JØRGENSEN,

Præst i Stadil.

Med 18 Billeder og 1 Kort i Teksten.

Ved Udvalget for Folkeoplysnings Fremme.

Kjøbenhavn.

I Kommission hos G. E. C. Gad.

1901.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

FORORD.

Dette Skrift er udarbejdet i Anledning af 400-Aarsdagen for Dronning Elisabeths Fødsel, d. 18. Juli d. A. Da Kilderne til største Delen af Dronning Elisabeths Historie er spredte og sparsomme, har en egentlig Levnedstegning med Paavisning af den personlige, sjælelige Udvikling ikke kunnet gives. Kun for de sidste Aars Vedkommende (1523—26) træder Dronningens Personlighed klart frem gennem den Brevveksling, som førtes mellem hende og Kong Christiern. Jeg har derfor søgt at belyse hendes Barndom og Ungdom samt hendes Ophold her i Danmark ved historiske Billeder af de Tider og Steder, hvor hun levede og færdedes, og ved Skildringer af de Personer, med hvem hun kom i Berøring (jfr. Undertitlen: »Historiske Billeder fra Kong Christiern den Andens Tid«).

Dronningens danske Breve er først udgivne af den højt fortjente Historiker, Professor C. F. Allen († 1871), der tillige udførligt har behandlet den paagældende Tids Historie i sit store Værk: »De tre nordiske Rigers Historie 1497—1536«, Bd. I—V, 1864—72, hvilket dog ikke naaede sin Fuldendelse. Ved Siden af Allens Skrifter har jeg i vid Udstrækning benyttet, hvad der findes i dansk og fremmed Litteratur, som kunde tjene til Emnets Belysning. Bag i Bogen er der meddelt en

Fortegnelse over det vigtigste af denne Litteratur. Et hidtil utrykt Brev (i Statsarkivet i Stuttgart) er meddelt mig af Hr. Professor Ad. Wrede i Göttingen.

Indsamlingen og Bearbejdelsen af det spredte og uensartede Stof har frembudt en Del Vanskeligheder. Under dette Arbejde er der fra mange Sider ydet mig en Haandsrækning, hvorfor jeg herved bringer min Tak. Det skyldes Hr. Musæumsdirektør, Dr. phil. Mollerups velvillige Imødekommenhed, at Billederne af Kong Christiern og Dronning Elisabeth foran i Bogen har kunnet meddeles.

Ligeledes har Professor Magnus-Petersen, saa snart han lærte Skriftet at kende, med stor Redebonhed stillet en Blyantsskitse og en Gibsafstøbning af Hovedet paa Dronning Elisabeths Figur paa Altertavlen i St. Knuds Kirke i Odense til Raadighed til Gengivelse her i Bogen (Fig. 17 og 18). Af disse to interessante Billeder burde Fig. 18 egentlig have haft Plads i 9. Afsnit; men paa Grund af, at Billederne først i sidste Øjeblik er komne med, har den maattet indsættes i Bogens sidste Ark.

Stadil Præstegaard, i Juli 1901.

G. Jørgensen.

1. Burgund, Østrig og Nederlandene.

Den 18. Juli 1501, altsaa for 400 Aar siden, blev Kong Christiern den Andens Dronning, Elisabeth, født i Bryssel i Nederlandene. Før sit Giftermaal kaldtes hun i Reglen Isabella, Prinsesse af Burgund og Østrig. Hun stammede fra disse to berømte Fyrstehuse, der 1477 forenedes ved Ægteskabet mellem Elisabeths Bedsteforældre, Maksimilian af Østrig og Maria af Burgund, og som derefter herskede over Nederlandene. Et Blik paa, hvorledes disse Forhold udvikledes, vil være nødvendigt for at forstaa Dronning Elisabeths og Kong Christierns Historie.

Maria af Burgund var en Datter af den sidste Hertug af det yngre burgundiske Hus, Karl den Dristige. Ved hans Død opløstes det burgundiske Rige, efter at det havde bestaaet i godt 100 Aar (1363—1477).

Dette Rige var bleven grundlagt, da en af de franske Konger bortforlenede det ledige Len, Hertugdømmet Burgund (det nuværende Bourgogne i Øst-Frankrig med Hovedstad Dijon), til en af sine yngre Sønner, som i Forvejen havde faaet det tyske Rigslen, Frigrevskabet Burgund (Franche-Comté) i Forlening af den tyske Kejser. Af de burgundiske

Hertuger, der kom til at spille en stor Rolle i Frankrigs indre Historie, bør især mærkes Hertug Filip den Gode (1419—1467). Han udvidede sit Landomraade betydeligt og nærede Planer om at danne en stor, uafhængig Stat, der skulde naa fra Nordsøen til Middelhavet og skille Tyskland fra Frankrig. For at dette Maal kunde naas, maatte Nederlandene, Lothringen og Svejts bringes ind under den burgundiske Magt. Ved alle Midler, Arv, Køb, List og Vold, lykkedes det Filip efterhaanden at sætte sig i Besiddelse af de fleste nederlandske Provinser, der var Len under det tyske Rige, uden at dog dette Lensforhold havde ret meget at sige.

Filip svarede kun daarlig til det Tilnavn, hans Rundhaandethed havde skaffet ham; thi under sine Kampe med de nederlandske Stæder, der ikke godvillig vilde bøje sig, fór han ofte frem med en frygtelig Grusomhed, med Myrderier og Henrettelser i stor Stil. Men da Stæderne endelig var faldne til Føje, regerede han dem med Kraft og Klogskab. Med Jærnhaand fik han de gamle Partistridigheder (mellem det Hoekske og det Kabeljauske Parti) til at standse til Gavn for Nederlandene, der under hans lange Regering hævede sig til en betydelig Velstand.

Filips Hof i Dijon var et af de mest glimrende, der nogensinde har eksisteret. Filip gjaldt for den rigeste Mand i Kristenheden og samlede sig en Skat, bl. a. af de kostbareste Ædelstene, hvortil der ikke fandtes Mage. Han var overordentlig gavmild over for Kunstnere og Lærde; men ved hans Hof herskede der en eksempelløs sædelig Fordærvelse, i hvilken Henseende han selv gik i Spidsen. »Den store Hertug«, som han kaldtes, døde i Brygge

1467. En Levnedsskildring fra den Tid siger om ham: »I de fjerneste Egne af Verden, selv hos Saracenerne (d. e. Araberne, Islams Tilhængere) talte man om den store Hertug, om Mængden af hans Lande, hans Herredømmes Udstrækning og om hans store Rigdomme.«

Filips Søn og Efterfølger, Karl den Dristige, fuldendte Nederlandenes Undertvingelse under Anvendelse af den samme barbariske Grusomhed. Karl, der regerede fra 1467—77, var endnu mere ødsel og pragtsyg end Faderen og var som denne tapper og forvoven i Krigen; men han manglede Filips Klogskab og Ro til at afvente det gunstige Øjeblik. Han genoptog sin Faders Planer om at danne et stort, uafhængigt Kongerige og søgte at faa Svejts og Lothringen ind under Burgund. En Tid nærede han endog Forhaabninger om at opnaa den tyske Kejserkrone. Der fortaltes vidt og bredt i Frankrig, Tyskland og Nederlandene om hans grænseløse Ærgerrighed. Det Rygte gik, at han havde sagt, at der kun skulde være tre Herrer i Verden: Gud i Himlen, Djævelen i Helvede og han selv paa Jorden.

Under disse højtflyvende Bestræbelser var den franske Konge Ludvig den Ellevte hans farligste Fjende. Ludvig lurede stadig paa den gunstige Lejlighed til at bringe Karl i Fordærvelse, saa at han kunde inddrage Burgund, og Karls ustyrlige Fremfusenhed kom ham til Hjælp.

Efter at have erobret Lothringen kastede Karl sig over Svejtserne i Begyndelsen af Aaret 1476; men inden Aaret gik til Ende, var han overvunden af det frihedselskende Folk i to blodige Slag, ved Granson og ved Murten. Den burgundiske Adels-

Dronning Elisabeths Stamtavle.

Frederik den Tredje af Habsburg,
tysk Kejser 1440—93.

Karl den Dristige,
Hertug af Burgund 1467—77.

Maksimilian af Østrig, — gift 1477 med — *Maria af Burgund,*
tysk Kejser 1493—1519. † 1482.

Filip den Smukke,
f. 1478, † 1506,
g. m. Johanna den Vanvittige af Spanien,
f. 1479, † 1555,

Margrethe af Savoyen,
g. m. [1]) Juan Manuel af Spanien,
— [2]) Filibert af Savoyen,
Statholderinde i Nederlandene,
f. 1480, † 1530.

Eleonora, f. 1498. † 1558, g. m. [1]) Emanuel I af Portugal, — [2]) Frans I af Frankrig.	*Karl den Femte,* f. 1500, † 1558, Arving til Nederlandene 1506, til Spanien 1516, til Østrig 1519, tysk Kejser 1519-56.	**Elisabeth,** f. 18. Juli 1501, † 19. Jan. 1526, g. m. Christiern II af Danmark.	*Ferdinand,* f. 1503, † 1564, tysk Kejser 1556—64.	*Maria,* f. 1505, † 1558, g. m. Ludvig II af Ungarn, senere Statholderinde i Nederlandene.	*Katarina* f. 1507, † 1575 g. m. Johan III af Portugal.

Kort over Nederlandene og Burgund.
De skraverede Omraader er Karl den Dristiges Lande ved Aar 1477. Ved den forskellige Skravering er betegnet, hvad der efter hans Død tilfaldt Frankrig, og hvad der bevaredes for Maria af Burgund (jfr. S. 6).

hær maatte bukke under for de svejtsiske Bønder, »hvis hele Land ikke var saa meget værd som de burgundiske Ridderes Sølvsporer«. Karls Skatte, deriblandt hans Ædelstene, faldt i Svejtsernes Hænder. Aaret efter (1477) faldt Karl i det blodige Slag ved Nancy, Hovedstaden i Lothringen, hvor Svejtserne i Forbund med den fordrevne Hertug af Lothringen atter sejrede over Burgunderne.

Nu opløstes det burgundiske Rige, idet Frankrig tog Hertugdømmet Burgund som et hjemfaldent fransk Len samt nogle Strækninger syd for Nederlandene (Picardiet). Det lykkedes dog Karls Datter Maria at hævde Besiddelsen af Frigrevskabet Burgund og Nederlandene, der nu i den følgende Tid vedblev under ét at kaldes »de burgundiske Lande«. Ved Marias Giftermaal med Maksimilian af Østrig et halvt Aar efter Faderens Død (18. Avgust 1477) kom hendes Lande ind under det østrigske Hus. Maria døde knap 5 Aar senere (1482), efter at hun havde født to Børn, Filip og Margrete.

Maksimilian af Østrig var Søn af den tyske Kejser Frederik den Tredje, hvis Efterfølger paa Kejsertronen han blev. Han tilhørte den habsburgske Familie, der oprindelig hørte hjemme i Svejts, men som siden havde skænket Tyskland flere Kejsere, efter at Grev Rudolf af Habsburg i Aaret 1273 var bleven valgt til tysk Konge. Et Særkende for den habsburgske Slægt var dens udprægede Familiepolitik, som især viste sig ved, at Kejserne af dette Hus benyttede deres Stilling til at bringe flere store, tyske Rigslen paa deres egne Hænder. Saaledes erhvervede de sig efterhaanden Hertugdømmerne Østrig, Steiermark, Kärnthen, Krain og Grevskabet Tyrol (alle i det nuværende

Østrig). Disse Lande kaldtes i Reglen »de østrigske Arvelande«, thi her var Tronfølgen ikke som Kejserværdigheden afhængig af de tyske Kurfyrsters Valg.

Kejser Frederik den Tredje fik, som ovenfor nævnt, sin Søn Maksimilian gift med Maria af Bur-

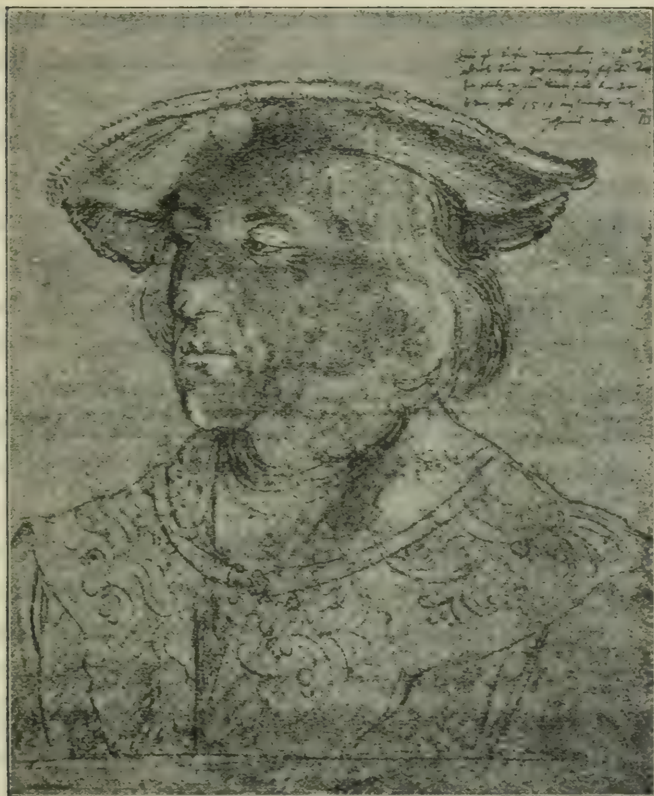

Fig. 3. Kejser Maksimilian.
(Efter en Tegning af Alb. Dürer).

gund, der gjaldt for den rigeste Arving i Kristenheden. Ved dette Ægteskab forenedes altsaa Frigrevskabet Burgund og Nederlandene med de habsburg-østrigske Lande. Efter Marias Død maatte Maksimilian føre mange og haarde Kampe med de

nederlandske Stæder, inden han blev anerkendt som Formynder for sin Søn Filip. Maksimilian, der i Aaret 1493 ved Faderens Død blev tysk Kejser, styrede nu Nederlandene først under Sønnens Mindreaarighed og senere efter dennes tidlige Død (1506).

Kejser Maksimilian er en interessant Skikkelse i Historien. Staaende paa Overgangen mellem Middelalderen og den nyere Tid forenede han i Person og Styrelse det gamle og det nye. I Sind og Tænkemaade var han ridderlig og holdt af de gammeldags prægtige Ridderspil og Idrætter, hvorfor han har faaet Tilnavnet »den sidste Ridder«. Men Riddervæsenet havde allerede udspillet sin Rolle, og Maksimilian selv skabte dets Afløser i Krigen, den tyske Landsknægt, der snart viste sig Ridderen overlegen i Kampen, og han indførte i sin Hær det for den nyere Tid ejendommelige Vaaben, Kanonen, for hvis Støbning han selv interesserede sig meget.

Kejseren yndede ogsaa Fredens Idrætter. Den netop nu fremblomstrende nye Kunst (Renæssancen) og Videnskab (Humanismen) beskyttede han. Kunstnere og Videnskabsmænd samledes ved hans Hof og fandt rigelig Understøttelse. Selv talte og skrev han Latin og flere levende Sprog, ja han optraadte endog selv som Forfatter. Den raa Tone med Svir og Drik, som var gængs ved Datidens Hoffer, havde en Fjende i den maadeholdne og ædruelige Kejser. Folket elskede den milde, venlige Fyrste, der gerne vilde fremme det menige Folks Vel. Dette lykkedes dog kun i ringe Grad. I det tyske Rige var Kejserens Magt ikke stor, og hertil kom, at Maksimilian snart blev træt, naar han mødte

Modstand, saa at der kun kom lidet ud af hans mange velmente Planer.

En Ulykke var det, at han var en saa daarlig Husholder. Over alle Grænser var han ødsel og rundhaandet; men Følgen blev, at han stadig var i Pengeforlegenhed. Italienerne kaldte ham derfor »Pochi Danari« (d. v. s. Kejseren uden Penge). En Gang havde han nær pantsat Rigsklenodierne, deriblandt Karl den Stores Scepter, til sine Kreditorer, de rige Pengemænd af Familien Fugger i Augsburg. Pengenøden gik i Arv til hans Efterkommere og øvede en lammende Indflydelse paa mange Forhold.

Som Statsmand var Maksimilian i Besiddelse af en ikke ringe Klogskab. Maalet, han havde for Øje, var Forøgelsen af det habsburg-østrigske Huses Magt. Denne sin stadige, kære Tanke stræbte han at fremme bl. a. ved at bringe fordelagtige Giftermaal i Stand for de unge Prinser og Prinsesser, der hørte til hans Slægt. Han havde Held med sig i saa Henseende*). Selv havde han giftet sig Magt og Rigdom til ved sit Ægteskab med Maria af Burgund, og som Formynder for sin Søn Filips Døtre sørgede han for at faa disse gift med Evropas mægtigste Fyrster. Bag disse Bestræbelser laa uden Tvivl Tanken om et habsburgsk Verdensmonarki, en Tanke, som blev genoptagen af Maksimilians Sønnesøn, Kejser Karl den Femte.

---

*) I et latinsk Vers fra den Tid hedder det:

Bella gerant alii: tu, felix Austria, nube.
Nam quæ dat Mars aliis, dat tibi regna Venus.

d. e. Lad andre føre Krige; du lykkelige Østrig, slut Ægteskaber! Thi de Riger, som Krigsguden giver andre, faar du af Kærlighedens Gudinde.

I Nederlandene havde der i Løbet af Middelalderen udviklet sig en betydelig Handel og Industri i de blomstrende Stæder, der allerede fra det 14. Aarhundredes Begyndelse stod i livlig Forbindelse med Venedig, hvorfra der stadig sejlede Skibe til de nederlandske Havne. Sevilla og Cadix i Spanien og især Lissabon i Portugal benyttedes som Mellemstationer. Men de frygtelige Tab, som Nederlandene led under Karl den Dristiges sidste Krige og under de derpaa følgende Kampe med Maksimilian, bevirkede, at de rige Stæder gik stærkt tilbage i Slutningen af det 15. Aarhundrede. Stæderne, der æggedes til Modstand af Frankrig, kæmpede mod det burgundisk-østrigske Herredømme med vekslende Held. I Aaret 1488 fik Brygges Borgere Maksimilian selv i deres Magt. Han slap dog løs mod Løfte om aldrig at hævne sig; men han brød sit Ord og tog en grusom Hævn. Stæderne maatte efterhaanden alle falde til Føje.

Efter at der endelig var kommen Ro i Landet, hævede det sig til en høj Grad af Velstand især i det Tidsrum, som falder inden for denne Skildrings Ramme (1501—1526).

Nederlandene indbefattede den Gang det nuværende Holland og en Del af Belgien, nemlig alle de lave, frugtbare Landstrækninger, der gennemstrømmes af Rhinen i dens nedre Løb samt af Floderne Maas og Schelde. Landet var ligesom nu forholdsvis stærkt befolket, og de nederlandske Provinser var oversaaede med et saa stort Antal Stæder og Landsbyer, at det vakte Fremmedes Forbavselse; man plejede at sige, at Nederlandene var en eneste By.

Fremgangen skyldtes navnlig en overordentlig Udvikling af Handelen i Stæderne. Den betydeligste

af disse var Antwerpen, og den overgik langt Bryssel, hvor Regeringen havde sit Sæde. Som Følge af den Omvæltning, som Opdagelsen af Amerika (1492) og af Søvejen til Indien (1498) fremkaldte, flyttedes Verdenshandelen fra de norditalienske Stæder til Spanien og Portugal, hvorfra de store Opdagelsesrejser var udgaaede; men denne Ændring i Handelsvejene gavnede ogsaa straks Nederlandene, der var fortrinligt beliggende midt imellem Frankrig, England og Tyskland, og hvorfra der ad Søvejen var let Adgang, paa den ene Side til Spanien og Portugal og paa den anden Side til Østersølandene.

Ikke med Urette er Antwerpen bleven kaldt den Tids London. Her samledes Produkter fra alle Verdens Lande i de rige Købmænds Pakhuse; her holdtes store Markeder, hvor Handelsmænd af alle evropæiske Nationer mødtes, og her boede de rige Pengemænd, til hvem Datidens Fyrster ofte maatte ty for at rejse Laan. Der udfoldedes en storartet Pragt og Luksus i Antwerpen, hvor et usædvanlig stort Antal Juvelerer og Guldsmede havde Bolig.

Blandt Stæderne i den nordlige Del af Nederlandene blev Amsterdam den betydeligste, uden at den dog kunde maale sig med Antwerpen. De nordlige Stæder drev en udstrakt Kornhandel paa Østersølandene og Fiskeri i Nordsøen og Østersøen. Herved blev de farlige Medbejlere for Hansestæderne, der hidtil havde behersket Handelen i alle Landene omkring Østersøen. Af meget stor Betydning for de nederlandske Stæder var det, at der stadig kunde være fri og uhindret Sejlads igennem Øresund. Aarlig udsendtes en Mængde Skibe paa Fiskefangst, og mange Mennesker fik deres Ophold der-

ved, især ved Sildefiskeriet. Den hollandske Sild var en berømt Handelsvare over hele Evropa. Ingen forstod som Hollænderne at tilberede Silden, og man sagde, at Amsterdam var bygget paa Sildeben.

Ogsaa Industrien, der forøvrigt længe havde været af Betydning, tog i Begyndelsen af det 16. Aarhundrede et nyt og kraftigt Opsving. Leiden blev berømt ved sine fine Klædevarer, Bryssel og Mecheln ved sine Kniplinger og Utrecht ved sit Fløjl. — Bogtrykkerkunsten øvedes i stort Omfang, og i Løbet af kort Tid opstod der et stort Antal Trykkerier i Nederlandene.

2. Elisabeths Forældre; Fødsel og Daab.

Elisabeths Fader, Maksimilians og Maria af Burgunds Søn Filip (se S. 6) var født i Brygge i Aaret 1478. Femten Aar gammel tiltraadte han Regeringen over sin Mødrenearv, Nederlandene (1494). Den unge Fyrste lignede sin Fader saavel i Dyder som i Udyder. Han var smuk af Ydre, hvorfor han blev kaldt »den Smukke«, og ejede en sjælden Evne til at vinde de Mennesker, høje og lave, som han kom i Berøring med. Men skønt han var udrustet med gode Aandsevner, en klar Forstand og en god Vilje til at gøre noget for sit Folk, udrettede han dog kun lidet, da han var svag af Karakter og let lod sig lede i en uheldig Retning af Folk, som én Gang havde vundet hans Tillid. Endnu værre var det, at han efterhaanden blev en Slave af sine Lidenskaber og det i den Grad, at han for at tilfredsstille dem kunde ofre de højeste Interesser. Ved sin Ødselhed bragte han Opløsning ind i alle Styrelsens Grene. Desuagtet var der

ingen Mangel paa Folk, som priste hans Regering som en Lykkens Morgenrøde.

Atten Aar gammel blev Filip gift med den spanske Prinsesse Johanna (Juana), født 1479, en Datter af Ferdinand den Katolske, Konge af Aragonien, og af Dronning Isabella af Kastilien.

Kong Ferdinand og Dronning Isabella havde forenet hele Spanien under deres Scepter, idet de efter Erobringen af Granada (1492) drev de muhamedanske Maurere ud af den spanske Halvø. I Italien herskede de over Sardinien, Sicilien og (fra 1504) Neapel, og hertil kom snart Herredømmet over de rige Lande i det nys opdagede Amerika. Grunden var nu lagt til Spaniens senere Stormagtsstilling. Ferdinand og Isabella var ivrigt katolske og benyttede den frygtelige Kætterdomstol Inkvisitionen til at opspore og forfølge deres egne og Kirkens Fjender.

Filips og Johannas Bryllup stod (1496) i Nederlandene i den lille By Lier, som vi senere skal lære nærmere at kende. Ved dette Giftermaal var der foreløbig ikke synderlig Udsigt til Magtforøgelse for det østrigske Hus, men Dødsfald i Johannas Slægt forandrede Stillingen inden ret længe. I Løbet af mindre end fire Aar døde hendes eneste Broder (gift med Filips Søster Margrethe), dernæst hendes ældre Søster, der var gift med Kongen af Portugal, og endelig disses Søn. Saaledes stod Johanna i Aaret 1500 med Udsigt til en Gang at skulle arve hele det spanske Monarki.

Ogsaa Filip havde paa sin Side gode Udsigter. Han var allerede Herre over Nederlandene, ved Faderens Død skulde han arve de habsburg-østrigske Lande. Han vilde da sandsynligvis ogsaa blive

valgt til Faderens Eftermand paa den tyske Kejsertrone. Der var intet Fyrstepar i Evropa, der kunde se en saa glimrende Fremtid i Møde.

Trods al denne Herlighed var Ægteskabet dog alt andet end lykkeligt. Johanna var tarveligt udstyret af Naturen, ejede hverken Skønhed eller

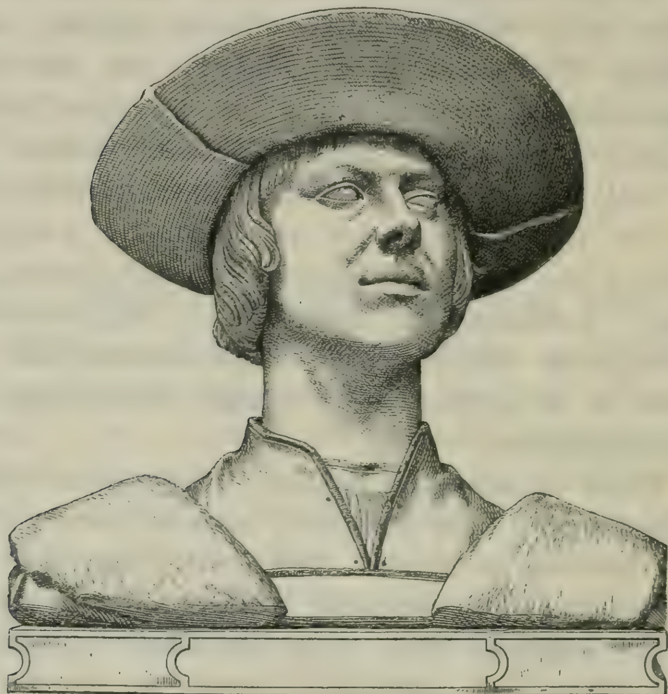

Fig. 4. Filip den Smukke.
(Efter *Magasin pittoresque* 1866).

Aand, og besad i det hele taget intet, hvormed hun kunde fængsle sin letsindige Ægtefælle, der ofte tilsidesatte sin Hustru paa en saarende Maade, ja brød den ægteskabelige Troskab. Den stakkels Johanna derimod hang med en lidenskabelig Kærlighed ved sin Mand og plagede ham ved sin Skinsyge. Der fortælles, at hun en Gang fik en af hans

Elskerinder, en ung brabantsk Kvinde af stor Skønhed, i sin Magt. Hun lod hende kneble, afklippede selv hendes yppige Haar og flængede hendes Ansigt med Saksen.

I dette Ægteskab fødtes i Løbet af ti Aar seks Børn, to Sønner og fire Døtre, der alle har faaet et Navn i Historien. Begge Sønnerne blev Kejsere og

Fig. 5. Johanna den Vanvittige.
(Efter *Magasin pittoresque* 1866).

alle fire Døtre blev Dronninger. Disse Børns Navne var: Eleonora (født 1498), Karl (1500), Elisabeth, der blev født i Bryssel den 18. Juli 1501, Ferdinand (1503), Maria (1505) og Katarina (1507).

Som Skik og Brug var, fandt Prinsesse Elisabeths Daab Sted kort efter Fødselen. Ligesom Tilfældet havde været ved de to ældre Søskendes

Daab, udfoldedes der ogsaa ved denne Lejlighed en overdaadig Pragt. Barnet blev baaret i et højtideligt Optog fra Moderens Værelse til Slotskirken ad en Vej, som i denne Anledning var opført af Brædder og belagt med Tæpper. De fleste af Hoffets Herrer var med i Optoget. En af de fornemste bar Lyset, der efter den katolske Kirkes Daabsskik blev givet den nydøbte i Haanden, en anden den lille Saltbeholder, hvori Saltet gemtes, der efter Daaben blev lagt i Barnets Mund (jfr. Matth. 5, 13), en tredje Døbefadet og en fjerde den hvide Daabskjortel, som det nydøbte Barn blev iført. Rimeligvis er de ældre Søskende, Eleonora og Karl, bleven baarne med i Festoptoget ved den lille Søsters Daab. Kirken var behængt med kostbare Tæpper, og i Særdeleshed var Døbefonten rigt smykket.

Daabshandlingen udførtes med alle de af Kirken foreskrevne Ceremonier af Biskop Henrik af Cambray, den samme, som havde døbt Eleonora. Den lille Prinsesse fik Navnet Isabella efter sin Bedstemoder Isabella af Kastilien. Med dette Navn kaldtes hun, saa længe hun opholdt sig som Barn i Nederlandene. Tit bruges dog den franske Form af samme Navn, Isabeau eller Ysabeau. Efter sit Komme til Danmark kaldte hun sig Elisabeth, hvilket Navn vil blive brugt i denne Skildring.

Midt under Daabshøjtideligheden brød en frygtelig Orkan løs med Torden og Lynild. Uvejret ledsagedes af voldsomme Regnskyl og Haglbyger, der i Bryssels Omegn ihjelslog en Mængde Høns, Lam og Kalve. Floderne gik over deres Bredder og bortrev mange Huse. En Del Mennesker saaredes eller druknede i de oprørte Vande. Uvejret

blev af mange i denne stærkt overtroiske Tidsalder udlagt som et daarligt Varsel og som et sikkert Tegn paa, at den lille Elisabeth gik en stormfuld og ulykkelig Fremtid i Møde.

Et halvt Aar efter Elisabeths Fødsel rejste Forældrene til Spanien for at gøre sig bekendte med de Lande, som de en Gang skulde herske over. Børnene blev ladte tilbage og betroede til Fasteren Margrethe af Savoyens Omsorg.

Filip blev snart ked af Opholdet i Spanien, og da der tilmed i Nederlandene begyndte at ytre sig Misfornøjelse med hans Fraværelse og over de store Pengesummer, han brugte, besluttede han at rejse tilbage. Hustruen kunde ikke følge ham, da hun snart igen skulde være Moder. Hun bad ham indstændig om at blive, men forgæves. Under Rejsen blev Filip farlig syg, og han naaede først til Nederlandene i November 1503. Han ilede her straks til Mecheln, hvor Margrethe opholdt sig med Børnene, for at »omfavne sine Børn og hilse paa deres Lærere og Opdragerinder«. Elisabeth var da halvtredje Aar gammel.

Mandens Bortrejse forøgede det Tungsind, hvoraf Johanna allerede tidligere havde lidt. Hun gaar i Historien under Navnet Johanna den Vanvittige (Juana la loca); men der er i nyere Tid rejst Tvivl om hendes foregivne Vanvid, og det er ikke usandsynligt, at det kun var Tungsind i Forbindelse med Skinsyge (se nærmere herom S. 159).

Den ulykkelige Kvinde saa kun ugerne sin Mand rejse bort; thi hun vidste altfor vel, at han i Nederlandene vilde hengive sig til sit gamle, vilde Liv. En italiensk Lærer ved det spanske Hof, den som Historieskriver bekendte Peter Martyr, skriver

fra Begyndelsen af 1503 om Johanna: »Hun gaar altid med sænket Blik; Rigdom, Magt og Herredømme, ja Forældrene selv er hende ligegyldige. Med mørke Skygger paa sin Pande tænker hun bestandig paa sin Ægteherre; kun han er hendes Bekymring og Lidenskab.« Efter at have født Sønnen Ferdinand (1503) gik hun ombord paa et Skib og begav sig til Nederlandene, hvad dog kun blev til liden Glæde for hende; thi Filip viste hende Kulde og Tilsidesættelse, ja lod hende endog stille under Opsigt. Efter Mandens Død (1506) formørkedes hendes Sind endnu mere. I en lang Række Aar levede hun indespærret paa et spansk Slot i Tordesillas ved Duero, hvor hun først døde 1555. Under disse sørgelige Forhold lærte Børnene aldrig deres Moder at kende. Deres Faster Margrethe af Savoyen, traadte fuldstændig i Moders Sted.

3. Margrethe af Savoyen.

Margrethe, i hvis Hænder Elisabeths Opdragelse blev lagt og som fik en afgørende Indflydelse paa hele hendes Livsskæbne, var født i Aaret 1480. To Aar efter mistede hun sin Moder, Maria af Burgund. Samme Aar blev hun forlovet med den franske Konges Søn, senere Karl den Ottende, hvorpaa hun blev sendt til Paris for at opdrages til Frankrigs Dronning. Efter nogle Aars Forløb blev hun uden videre sendt hjem til Faderen igen, da der for den franske Tronarving aabnede sig Udsigt til et fordelagtigere Giftermaal. Som naturligt var, havde Kejser Maksimilian og den stolte Margrethe ondt ved at glemme denne Krænkelse. 1497 blev hun gift med Johanna den Vanvittiges ældre Broder,

Juan Manuel; men denne døde nogen Tid efter Brylluppet, ligesom ogsaa den Datter døde, som Margrethe fødte efter Mandens Død. 1501 blev hun gift for anden Gang med Hertug Filibert af Savoyen, hvem hun inderlig elskede; men Filibert døde snart, og 26 Aar gammel var Margrethe atter Enke og barnløs. Disse haarde Tilskikkelser modnede og staalsatte hendes Karakter. Hun besluttede ikke mere at gifte sig, og dette Forsæt blev hun tro, skønt der ikke fattedes glimrende Tilbud.

Margrethe var en dygtig, højtbegavet Kvinde og vel uddannet efter den Tids Forhold. Kejseren betroede hende det vanskelige Hverv at styre Nederlandene som Statholderinde i hendes Brodersøn, Ærkehertug Karls Mindreaarighed, og Fremtiden viste, at Kejseren havde gjort et heldigt Valg. Hendes Styrelse var kraftig, stundum haard, hvad Protestanterne og Kong Christiern den Anden fik at føle. Paa Karls Vegne, der ved Faderens Død arvede de burgundiske Lande, styrede hun Nederlandene fra 1506—1515.

Med sine Broderbørn, Eleonora, Karl, Elisabeth og den lille Maria tog hun fra Aaret 1507 Ophold i Mecheln, hvor et rigt udstyret Palads blev hende overladt. At Mecheln blev valgt, kom af, at denne By ved flere Lejligheder havde vist Hengivenhed for det fyrstelige Hus. Byens Borgere gjorde alt for at holde paa sine fornemme Beboere, ved hvis Ophold de havde stor Fordel. Regeringsforretninger førte dog ofte Margrethe hen til det nærliggende Bryssel. Et Mindesmærke for Margrethe smykker nu en af Mechelns offentlige Pladser.

Hoffet i Nederlandene vedblev længe at kaldes »det burgundiske«, og ikke uden Grund. Den gamle

burgundiske Adel søgte hertil, og Margrethe stræbte med Hensyn til Hofholdningen at gaa i de burgundiske Hertugers Spor. Hun forstod at holde Raaheden nede blandt Hoffolkene og at fremtrylle en Tone af Dannelse og Skønhed blandt sine Omgivelser. Margrethe, der var opdraget ved det franske Hof, beundrede franske Sæder. Fransk blev Hoffets og Regeringens Sprog, ligesom det havde været i Burgund. De Fornemme saá ned paa det flamske Folkesprog, der førte en kummerlig Tilværelse, da det blev sat til Side ikke alene for Fransk, men ogsaa for Latinen, der brugtes af de Lærde.

Margrethe yndede og fremhjalp Digtekunsten og har selv forfattet franske og latinske Smaadigte. Paa Mindesmærket for sin Broder Filip, hvem hun havde elsket og beundret, lod hun sætte et af hende selv forfattet, latinsk Gravvers. Mange gamle Minder om Folkets Liv i Viser og Sagn lod hun samle for at bevare dem fra Tilintetgørelse. Ligesom de burgundiske Fyrster og Kejser Maksimilian elskede hun Musiken og ofrede store Summer paa dens Fremme. Hendes Hofkapel gjaldt for et af de bedste i Evropa, og den nederlandske Tonekunst naaede under hendes Beskyttelse til en betydelig Blomstring. Til Hoffets Forlystelser hørte stadig Musik og Dans. Dansen havde hidtil været i Miskredit som stridende mod Religion og Sædelighed, og strenge Bestemmelser var bragte til Anvendelse mod den. Nu faldt disse bort samtidig med, at Dansen fik et mere kunstnerisk og yndefuldt Præg. Hoffester med Baller og Turneringer hørte til Dagens Orden ved Margrethes Hof. Den mest glimrende af disse var Festen for »det gyldne Skinds« Riddere.

Denne højt ansete Ridderorden var bleven stiftet ved Hertug Filip den Godes Bryllup i Aaret 1430.

Salene i de fyrstelige Slotte var prydede med prægtige, vævede Tapeter, en Luksus, hvorpaa der den Gang anvendtes store Summer. I disse Tapeter var der indvævet Billeder, som fremstillede Scener fra Jagten, Optrin fra de græske Oldsagn eller fra den hellige Historie. Malerier prydede Værelserne. I Slottet i Mecheln fandtes der saaledes en Række Billeder, som forestillede de fyrstelige Børn i forskellige Aldere.

4. Elisabeths Barndom og Opdragelse. Det aandelige Liv i Nederlandene.

Ved dette Hof voksede Elisabeth op, og Omgivelserne har sikkert sat et Aandsdannelsens Mærke paa hende og hendes Søskende. I øvrigt vides der kun lidet om deres Barndom, og hvad der fortælles, knytter sig nærmest til Tronarvingen, Ærkehertug Karl. Nogle af disse Træk skal meddeles, da de giver et Indblik i Børnenes daglige Liv.

Prins Karl morede sig undertiden med at fægte med sin Stok mod de vilde Dyr, som var afbildede paa Tapeterne. Han holdt ogsaa nok af at drille de levende Dyr, Løver, Bjørne o. a., som holdtes i Fangenskab i Rovdyrburet ved Slottet. Men allerhelst vilde han lege Krig. Af de adelige Drenge, der hørte til Hoffet, dannede han to Hære, den kristne og den tyrkiske. Selv tog han Kommandoen over den kristne Hær, der saa altid skulde vinde Sejr. Da Anføreren for Tyrkerne en Gang erklærede, at han ikke mere vilde være Anfører, naar han altid skulde tabe, forærede Karl ham en

Hat med Guldsnore. — Skrækken for Tyrkerne havde bredt sig i hele Kristenheden og fandt endog Udtryk i Børns Lege. Karls Søstre har uden Tvivl ofte været Vidner til disse ublodige Kampe. Senere hen fik flere af disse Søskende nok at gøre med Tyrkerne.

Margrethe tog sig med moderlig Omhu af sin Broders Børn. Hun sørgede for deres legemlige Pleje saavel som for deres aandelige Udvikling, hvilket fremgaar af hendes Brevveksling med Faderen, Kejser Maksimilian, der med levende Interesse fulgte alt, hvad der angik Børnene, og som jævnlig gav Raad og Befalinger om deres Opdragelse. I Oktober 1507 melder Margrethe Kejseren, at Prinsesserne Elisabeth (*Isabeau*) og Maria havde faaet Mæslinger; Frøken (*madame*) Eleonora klagede over Hovedpine, og Lægerne mente, at ogsaa hun vilde faa Sygdommen. Hun tilføjer, at Lægerne ansaa denne Sygdom for smitsom og meget farlig i den kolde Vintertid, hvorfor hun selv og Ærkehertug Karl — hvem der stadig tages særligt Hensyn til — foreløbig vilde blive i Bryssel i Stedet for at rejse hjem til Mecheln, hvor de ellers havde tænkt at tilbringe Vinteren.

Et lille Træk fra Børnenes Liv fortælles af en engelsk Sendemand, der opholdt sig i Bryssel i Sommeren 1512. St. Hansaften, fortæller han, havde han Avdiens hos Kejseren, der var i Besøg i Nederlandene. Efter Avdiensens Slutning traf han Margrethe, Prins Karl og hans Søstre paa Pladsen foran Slottet, hvor der var tændt et stort St. Hansblus, »til Ære for den hellige Johannes«. Medens Afsendingen samtalede med Margrethe, morede Børnene og deres Legekammerater sig med Dans og

anden Lystighed. De fyrstelige Børn — skriver han — var smukke og velvoksne og havde en god Holdning.

Margrethe nægtede ikke sine Myndlinge nogen Adspredelse, som passede for deres Alder og Rang. Hun holdt dog stedse Øje med dem og tillod ikke, at de kom synderlig uden for den Omgangskreds, hun selv havde valgt til dem. og de kom næppe i megen Berøring med Folkets bredere Lag. Øvrigheden i Mecheln sendte undertiden Gaver til de fyrstelige Børn. Karl fik en Gang en lille Vogn, forspændt med to smaa Heste, i hvilken han kørte rundt i Byen med sine Søstre.

Børnene fik jævnlig Lejlighed til at overvære de pragtfulde, offentlige Fester, der dels var af kirkelig dels af verdslig Art. Blandt de kirkelige Fester udmærkede sig Kristi Legemsfest kort efter Pinse, ved hvilken Hostien, det indviede Nadverbrød, i højtideligt Festoptog bares gennem Gaderne. Der udfoldedes ved denne Lejlighed en stor Pragt; thi høje Gejstlige i deres glimrende Dragter saavel som verdslige Stormænd plejede at deltage i Optoget. Ved de verdslige Fester, f. Eks. ved Fyrstebesøg, udfoldedes der stundum en overordentlig Pragt. Husene prangede med Dekorationer, som i Kostbarhed ikke stod tilbage for, hvad Nutiden ved lignende Lejligheder fremviser. Især var dette Tilfældet, naar Kejseren selv kom til Mecheln; thi da var hele Byen og særlig Slottet iført deres festligste Dragt. — Margrethe opdrog Børnene i stor Ærbødighed for Kejseren, Familiens Overhoved.

Mecheln, hvor Elisabeth opholdt sig den største Del af sin Barndom, ligger i Provinsen Brabant nogle Mil nord for Bryssel. Den gennem-

skæres af Flodløb og Kanaler og har i vore Dage ikke mindre end 35 Broer. Margrethes Palads, der nu er Sædet for Domstolen, laa paa den saakaldte »store Plads«. Byen, der nu har o. 50,000 Indbyggere, var i Slutningen af Middelalderen en ret blomstrende Stad, hvis Klædevarer og fine Kniplinger var navnkundige.

Den anselige, gothiske Domkirke, St. Romualds-Kirken, var nylig bleven fuldført, da Margrethe tog Ophold i Mecheln. Den strengt katolske Margrethe har uden Tvivl ofte ført Børnene til Kirken, og de har tidlig hørt fortælle om den hellige Romuald, Byens Helgen og Skytspatron, der æredes som Stifteren af den derværende Menighed. Romuald var en skotsk eller angelsaksisk Munk, der som mange andre af hans Landsmænd drog til Nordtyskland for at forkynde Kristendommen. Han fandt Martyrdøden i Nederlandene omtrent Aar 775.

I den daværende katolske Gudstjeneste var der meget for Øjet, men lidet, som kunde tjene til Opbyggelse for Hjerte og Sjæl. Ordets Forkyndelse traadte tilbage for den latinske Messe og var blandet med mer eller mindre smagfulde Helgenkrøniker. I øvrigt havde Mecheln et stærkt kirkeligt Præg. Den rummede et usædvanlig stort Antal Munke- og Nonneklostre, hvoraf der opstod mange i Middelalderens Slutning. Byens Gader oplivedes ved det brogede Syn af Gejstlige og Munke i deres forskellige Ordensdragter. Især gjorde Tiggermunkene sig gældende. Da det var disses Opgave at søge at paavirke Folkets brede Lag, og da de ifølge deres Ordens Regler skulde søge deres Livsophold ved Tiggeri, er det en Selvfølge, at de ofte saas paa Gader og Veje.

Særlig bør her omtales »Brødrene af Fælleslivet«, et halvt munkeagtigt Samfund, der var opstaaet i Nederlandene, hvorfra det bredte sig til Nabolandene. I Aaret 1490 var der i Mecheln bleven stiftet et »Broderhus« eller, som det kaldtes, et »Fraterhus«, for dette Samfund, hvis Stiftere var Nederlænderne Gerrit de Groote († 1384) og hans Discipel Florens Radewijnszoon († 1400). Brødrene førte fælles Husholdning, havde en egen Dragt og bestemte religiøse Formaal ligesom Munkene, fra hvem de adskilte sig ved, at de kunde træde tilbage til Verdenslivet, naar de vilde. Siden blev der dog ogsaa stiftet Klostre (f. Eks. Windesheim) med de sædvanlige Munkeregler, men hvor den for Brødrene ejendommelige Aandsretning var herskende. Denne betegnedes ved Navnet »den nye Fromhed« (*moderna devotio*) og gik ud paa en Inderliggørelse og hjertelig Tilegnelse af Kirkens Lære.

I denne Aand virkede Brødrene ivrigt for Folkets kristelige Opvækkelse og Opbyggelse, og de betjente sig da selvfølgelig altid af Modersmaalet. Under denne Virksomhed kom de ofte i Strid med Tiggermunkene, navnlig med Dominikanerne (Sortebrødrene), der betragtede denne frie Prædikevirksomhed som et Indgreb i deres Rettigheder. Til Trods for Sortebrødrenes Forfølgelser talte »den nye Fromhed« i Begyndelsen af det nye Aarhundrede mange Tilhængere blandt høje og lave. Til »Brødrene af Fælleslivet« hørte Forfatteren til den berømte Opbyggelsesbog: »Kristi Efterfølgelse« (*de imitatione Christi*), Thomas af Kempen.

En meget stor Betydning fik end videre Brødrenes Skoler, hvoraf der efterhaanden stiftedes

mange saavel i Nederlandene som i Tyskland. Igennem disse arbejdede de ud fra deres kristelige Syn baade for Folkeoplysningen og for den lærde Undervisning. Mange af Tidens berømteste Mænd, saasom Erasmus af Rotterdam og Hadrian af Utrecht, der, som vi skal se, begge traadte i Forbindelse med Margrethes Hof, har gaaet i Brødrenes Skoler og modtaget Paavirkning fra disse. Der lagdes Vægt ikke alene paa nyttige Kundskaber, men ogsaa paa Karakterernes kristelige Udvikling. Luther yndede meget disse Skoler, der vel stod paa den middelalderlige Kirkes Trosgrund, men som dog i mange Maader har jævnet Vejen for Reformationen. Det kan til Dels tilskrives »Brødrene af Fælleslivet«, at Reformationen straks fik en saa stærk Udbredelse i Nederlandene.

Det aandelige Liv i Mecheln saavel som i de andre nederlandske Byer var præget af disse forskellige Rørelser.

Endnu større Betydning for Undervisningsvæsenet end »Brødrene af Fælleslivet« fik den saakaldte Humanisme, hvis Blomstringstid falder i Aarene 1500—1520, og som havde en af sine berømteste og ejendommeligste Repræsentanter i den lærde Nederlænder Erasmus af Rotterdam.

Humanisterne studerede med stor Iver de gamle græske og latinske Forfattere, et Studium, der var bleven kaldt til Live i den sidste Halvdel af det 15. Aarhundrede, først i Italien, hvorhen mange græske Lærde efter Konstantinopels Fald (1453) havde begivet sig, og senere i Tyskland og Nordevropa. Ved disse Studier haabede Humanisterne, at Kunsten og Videnskaben skulde genfødes til nyt

Liv. Men Studiet af de gamle, hedenske Forfattere medførte, at hedensk Tankegang udbredte sig, og mange italienske Humanister angreb den kristne Tro med letfærdig Spot. De ældre tyske Humanister var i Reglen Kirkens lydige Sønner, hvorimod de yngre tit angreb Kirke og Gejstlighed uden dog at ville bryde med den kristne Tro.

Erasmus fødtes i Rotterdam i Aaret 1467 eller 1468. Først var han Kordreng ved Domkirken i Utrecht, men kom saa, 9 Aar gammel, til den af »Brødrene af Fælleslivet« ledede Skole i Deventer, hvor han med stor Flid og glimrende Evner kastede sig over de gamle Sprog. Mod sin Vilje blev han Munk (1486), men løstes senere fra Klostertvangen ved en højtstaaende gejstlig Velynders Hjælp. Efter dette tvungne Klosterliv nærede han hele Livet igennem et uudslukkeligt Had til Munkevæsenet, og Munkene, især Tiggermunkene, blev stadig Genstand for hans bidende Spot.

Efter at have studeret i Frankrig, England og Italien kom Erasmus tilbage til sit Fædreland. Han søgte gerne Fyrstegunst, og det lykkedes ham snart at komme i Forbindelse med Hoffet. Da Filip den Smukke ved Helligtrekongerstid 1504 efter sin Rejse kom til Bryssel, holdt Erasmus en latinsk Festtale til Ære for ham paa Slottet, og han forstod i denne Tale at indflette en fin Smiger over for Margrethe. Siden efter stod han i venskabelig Forbindelse med Margrethes Hof og har sikkert ikke været uden Indflydelse paa Valget af de Mænd, i hvis Hænder Opdragelsen af Filips Børn blev lagt.

Paa Margrethes Opfordring skrev han Bogen: »Den kristelige Fyrstes Undervisning« (*Institutio principis Christiani*), hvis Grundsætninger, der ind-

skærpede Mildhed og Retfærdighed, blev ledende ved Ærkehertug Karls Opdragelse. Denne Bog blev senere oversat paa Dansk af Erasmus's Discipel Povl Helgesen og af denne overrakt Kong Christiern den Anden.

Erasmus studerede ivrigt den hellige Skrift og gjorde sig fortjent ved at tilvejebringe en Udgave af det nye Testament paa Grundsproget. Dog manglede han en dybere Forstaaelse af Kristendommen, hvilken han nærmest betragtede som en Anvisning til at føre et hæderligt Levnet. I Tidens religiøse Kampe indtog han et Mellemstandpunkt, idet han angreb mange kirkelige Misbrug, uden at han dog vilde gaa med til en virkelig Reformation fra Grunden af som den Luther iværksatte. Erasmus drømte om fredelige Reformer ad Dannelsens og Oplysningens Vej og gyste tilbage for det folkelige Røre, som Reformationen afstedkom; heller ikke holdt han af at bryde med Paven og med den høje, mægtige Gejstlighed. Mange Lærde i Nederlandene stod paa et lignende Standpunkt som Erasmus, og hans Anskuelser var stærkt udbredte i den rige, nederlandske Borgerstand.

I Aarene o. 1510—20 stod Humanismen i sin højeste Blomstring og paatrykte hele Tidens Dannelse sit Stempel. De nederlandske Humanister dannede omkring Erasmus som Midtpunkt en indflydelsesrig, fastsluttet Kreds. De støttede hverandre og roste hverandre, tit udover alle Grænser. Mange virkelig dygtige og hæderlige Mænd hørte til denne Kreds eller var mer eller mindre paavirket af den. Dens største Fortjeneste ligger utvivlsomt paa Opdragelsesvæsenets Omraade. —

Som den første Opdragerinde for de smaa

Prinsesser nævnes Anne de Beaumont. Fra Aaret 1505 blev Louis Vacca deres Lærer. I Løbet af tre Aar underviste han Prinsesserne sammen med Karl og derefter denne alene. Vacca omtales rosende i et Brev fra Margrethe til Kejser Maksimilian. Han belønnedes senere af Karl med en Pension og med en Titel.

Blandt Børnenes Lærere maa især nævnes Humanisten Luis Vivés, en Spanier af Fødsel, der kom til Nederlandene, hvor han blev Erasmus's Discipel. Vivés var en højtbegavet Mand og særlig fremragende som Pædagog. Han skrev lærde Værker om Opdragelsen; men da han heri jævnlig havde udtalt reformatoriske Meninger, blev hans Bøger senere forbudte af Kirken. I lang Tid stod Vivés i første Række af de Mænd, som angreb den ved Universiteterne herskende aandløse Videnskabelighed (Skolastiken).

Mere af den gamle Skole var Hadrian Florison fra Utrecht, den mærkeligste af alle Børnenes Lærere. Hadrian var af ringe Stand, Faderen var Arbejdsmand og Moderen Vadskerkone; men ved sin Flid, Dygtighed og Retskaffenhed naaede han frem, og da han først var bleven knyttet til Fyrstefamilien, steg han ved dennes Gunst højere og højere og endte som Pave. I sin første Ungdom studerede han i Zwolle, hvor der var en berømt Skole, stiftet af »Brødrene af Fælleslivet«. Siden blev han Professor i Löwen og skrev som saadan et Skrift, hvori der forekommer en saa dristig Ytring som denne, at »flere af de romerske Biskopper har været Kættere«. Hadrian, der selv hos »Brødrene af Fælleslivet« havde tilegnet sig

disses kristelige Alvor og strenge Sæder. var stemt for en sædelig Reform af Kirken.

Som Lærer for de fyrstelige Børn har det sikkert ligget ham alvorligt paa Hjerte at opdrage disse til Gudsfrygt og gode Sæder. I øvrigt var hans Undervisningsmaade ikke at rose. Den var yderst pedantisk og gik især ud paa at bibringe Eleverne grundige Kundskaber i Latin. Det lykkedes kun daarligt, i alt Fald for Karls Vedkommende. Da Hadrian en Gang satte ham i Rette, svarede han: »Tror I, at min Bedstefader vil gøre mig til en Skolemester«. At ogsaa Prinsesserne har lært noget Latin, er sandsynligt. Det var ikke ualmindeligt blandt den Tids dannede Kvinder.

Mange af Tidens dygtigste og hæderligste Mænd var Modstandere af de i Verdslighed og Laster dybt sunkne Paver. Dette var saaledes Tilfældet med den Mand, hvem det blev overdraget at konfirmere Børnene, nemlig den spanske Prælat, Biskop Bernhardin de Carvajal. Han bekæmpede Pave Julius den Anden, men udsonede sig siden med dennes Eftermand, Leo den Tiende, hvilket faldt ham saa meget mere svært, som han selv havde haabet at blive Pave.

Ifølge den katolske Kirkes Lære er Konfirmationen et Sakrament og kan kun udføres af en Biskop. Med hellig Salve tegner Biskoppen et Kors paa Konfirmandens Pande og siger: »Jeg tegner dig med Korsets Tegn og bekræfter (konfirmerer) dig med Frelsens Salve i Navnet Faderens og Sønnens og den Hellig Aands.« Om Hovedet bindes saa et hvidt Linklæde, som bæres, indtil Salven er tør.

Prinsesse Elisabeths Konfirmation fandt Sted

i Mecheln 1508, og hun var altsaa da 7 Aar gammel. Sammen med hende blev Karl og Eleonora konfirmerede. Carvajal betragtede fra nu af Elisabeth som sin aandelige Datter, hvilket fremgaar af de latinske Breve, han senere skrev til hende. 1521 skrev han et Brev til hende, hvori han udtaler Ønsket om, at det maatte lykkes hendes Ægtefælle, Kong Christiern den Anden, at rense sig for de Beskyldninger, der rejstes imod ham.

Som vi har set, var Fransk det almindelige Omgangssprog ved Hoffet og det blev selvfølgelig Elisabeths Barndomssprog. Paa dette Sprog brevvekslede Margrethe med sin Fader og med sine Venner. De barnlige Breve, som Elisabeth skrev til »min Fru Tante og gode Moder«, er ligeledes paa Fransk. I Modsætning til Broderen Karl, der som tysk Kejser aldrig ret lærte det tyske Sprog, tilegnede Elisabeth som dansk Dronning sig hurtig det danske Sprog.

5. Ægteskabsplaner.

Prinser og Prinsesser blev den Gang tidlig forlovede og gifte, og næsten altid var det politiske Hensyn, der afgjorde Valget af Ægtefællen. I de højeste Kredse saavel som i Folkets brede Lag var Forældrenes Ønske det afgørende, uden at det dog vistnok derfor kan siges, at Datidens Ægteskaber var mindre lykkelige end Nutidens. Det overvejende Fornufthensyn, hvor Penge, Magt og Familieinteresser gjorde sig stærkt gældende, medførte dog, at mange mærkelige og for vor Tid anstødelige Forbindelser blev bragte i Forslag og fuldbyrdede. Aldersfor-

skellen var ofte stor, og der er ikke faa Eksempler paa, at purunge, halvvoksne Prinsesser blev lænkede til aldrende Mænd.

Saasnart et Fyrstebarn var født til Verden, ja stundum før, blev der lagt Planer til dets Giftermaal. Hver Fredslutning, ja hver Vekslen i Politiken tilintetgjorde som Regel ældre Overenskomster og knyttede nye, der saa maaske atter om føje Tid forandredes; og alt dette ikke sjældent uden at Brud og Brudgom havde den fjerneste Anelse derom.

Elisabeths Broder, Ærkehertug Karl, var forlovet ikke mindre end ti Gange. Allerede inden han var født til Verden, var Planer fremme i saa Henseende; men de førte ikke til noget før i Oktober 1501, da en Overenskomst blev sluttet, der gik ud paa, at Prinsesse Claude af Frankrig, der da laa i Vuggen, med Tiden skulde giftes med Karl, som nu var over et Aar gammel. Ved samme Lejlighed blev det aftalt, at den første Søn, det franske Kongepar fik, skulde giftes med en af Filip den Smukkes Døtre.

I Marts 1509 skrev Kejser Maksimilian til Margrethe, at han tænkte paa et Ægteskab mellem Kongen af Navarras*) ældste Søn Henrik og »vor Datter, Frøken Elisabeth«. »Det er vort Ønske og vor Bøn«, skriver Kejseren, »at I, efter at have gjort Eder bekendt med denne Plan, vil underrette

---

*) Det lille Kongerige Navarra var beliggende paa begge Sider af Pyrenæerne. Den Del, som laa syd for disse Bjærge, blev erobret af Ferdinand den Katolske; den nordlige Del forenedes senere med Frankrig, idet en Dattersøn af den her nævnte Henrik blev Konge af Frankrig under Navnet Henrik den Fjerde (1589–1610).

mig om, hvad I synes om den.« Formodentlig har Margrethe været mod Planen, og man hører ikke mere om den. Samme Skæbne fik et Forslag, som Margrethe kort efter gjorde Maksimilian, om en Forbindelse mellem Kongen af Portugals ældste Søn og Frøken Eleonora eller Frøken Elisabeth, hvilken af de to Kejseren ønskede.

Vidtløftige Forhandlinger førtes 1509—1510 om et Ægteskab mellem Elisabeth og Hertug Karl af Geldern. Denne Sag havde en lang Forhistorie, der her kun skal skildres i sine Hovedtræk.

I lange Tider havde den burgundiske Regering haft Ufred med Nederlandenes Naboland mod Øst, det lille Hertugdømme Geldern. I Aaret 1471 havde Gelderns Hertug Arnold, tvungen ved Fattigdom og indre Uroligheder, pantsat hele sit Hertugdømme til Karl den Dristige, hvis Efterkommere derfor betragtede Landet som deres De geldernske Stænder derimod erklærede Pantsættelsen for ugyldig og ansaa Arnolds Søn Adolf og efter dennes Død hans Søn Karl som Gelderns retmæssige Herskere.

Karl af Geldern var født i Aaret 1467. Hans Barndoms- og Ungdomsaar var meget urolige. Som seksaars Dreng bortførtes han som Fange af Karl den Dristige. der dog behandlede ham godt og gav ham en Opdragelse, der svarede til hans fyrstelige Stand. Under Maksimilians Kampe med Frankrig faldt han i Hænderne paa den franske Konge, Karl den Ottende (1487). Denne forstod at indgive den unge Prins et glødende Had til Burgunderne, deres fælles Fjender. Forsynet med franske Tropper og franske Penge faldt Hertug Karl (1492) ind i Geldern, hvor han snart forjog Maksimilians tyske Landsknægte. Folket, som grundig hadede det

burgundiske Herredømme, modtog ham med aabne Arme. I de paafølgende Kampe udfoldede Karl en beundringsværdig Tapperhed og Dygtighed. 1505 maatte han dog overgive sig til Filip den Smukke; men han slap atter løs og genoptog Kampen, der nu igen rasede i mange Aar med Vildskab, Grusomhed og Troløshed fra begge Sider.

Under disse Forhold faldt den nederlandske Regering paa den Tanke, at man lettest kom ud af Vanskelighederne, som den stadige Ufred voldte, ved at foreslaa Hertug Karl et Ægteskab med en af de unge burgundiske Prinsesser. En saadan Mulighed tiltalte Karl, som paa denne Maade vilde blive Medlem af et af de mest ansete Fyrstehuse i Evropa. Om denne Sag begyndte nu en Række vidtløftige Forhandlinger, der strakte sig over Aarene 1509—1510. Det hele var maaske slet ikke alvorlig ment fra burgundisk Side, og den stolte Margrethe havde sikkert lige fra først af den Bagtanke, at Forbindelsen skulde brydes, naar den gunstige Lejlighed kom. Et Paaskud vilde ikke være vanskeligt at finde.

Margrethe skrev om denne Sag til Kejseren: »Skønt et Giftermaal mellem min Broderdatter og Karl af Geldern er misligt saavel med Hensyn til Alderen som til Rang og Værdighed, og skønt det sømmer sig, at Eders Sønnedøtre kun faa Konger til Mænd, saa er det dog nødvendigt at slutte denne Forbindelse, fordi der ikke er andre Udveje. — Imidlertid kunne vi vinde Tid til andre vigtige Sager.« — Hertug Karl var henved 33 Aar ældre end Elisabeth.

Som rimeligt var, følte Maksimilian sig ilde berørt ved dette Forslag. Han skrev tilbage til sin

Datter, at Hertugen tidligere kun daarlig havde holdt indgaaede Overenskomster, hvorfor man heller ikke nu kunde fæste Lid til ham. Dog slutter han med at skrive: »Skønt denne Forbindelse vil være en Vanære saavel for Kejseren som for Ærkehertugen (d. e. Prins Karl), ville vi dog finde os deri og gaa ind derpaa.« Kejseren satte kun som Vilkaar for sit Samtykke, at Brylluppet først skulde finde Sted, naar Bruden var 12 Aar gammel. Naar denne Alder var naaet, skulde hun vies til Hertugen »ved Procuration«, d. e.: Brudgommen skulde sende en Stedfortræder, der skulde vies til Bruden paa dennes Vegne, men saaledes, at Vielsen havde fuld Retskraft. — Først naar Bruden havde fyldt sit 16. Aar, skulde hun overgives til sin Mand.

Paa dette Grundlag blev der nu forhandlet frem og tilbage i Lüttich (Liège). Forhandlingerne løb ud i Sandet og ophørte til sidst ganske, da den nederlandske Regering mente at kunne undvære Hertug Karls Venskab.

6. Christiern den Andens Frieri 1513—1514.

Kong Hans af Danmark døde i Aalborg den 20. Februar 1513. Tillige med Dronning Christine og Sønnen, Prins Christiern, havde han været i Ribe, hvor han overværede den udvalgte Roskildebiskop, Dr. Lage Urnes Ordination. Paa Vejen til Aalborg var han saa uheldig at styrte med sin Hest paa de opblødte Enge ved Skernaaen ikke langt fra Kongsgaarden Lundenæs. Han paadrog sig en Forkølelse, men rejste desuagtet videre, indtil han naaede Aalborg. Her døde han efter 8 Dages Sygeleje. Hans Lig førtes til Odense og blev begravet i Graabrø-

drenes Kirke. Nu hviler Kong Hans's Ben i St. Knuds Kirkes Krypt. Enkedronningen tog Ophold nær ved Odense paa Næsbyhoved Slot, der hørte til hendes Enkegods. Prins Christiern tiltraadte Regeringen over Danmark og Norge, og gjorde Fordring paa Sverrig.

Kong Hans, der paa enhver Maade havde søgt at sikre Sønnen sine Riger, havde ogsaa tænkt paa et passende og fordelagtigt Ægteskab for ham og ført mange Underhandlinger med fremmede Fyrstehuse om denne Sag. Om et Ægteskab med en russisk Prinsesse, hvorom Rygtet havde fortalt, kunde der ikke godt være Tale, da Russerne hørte til den græsk-katolske Kirke, der forkætredes af Paven, til hvem Kong Hans stod i et venskabeligt Forhold. Der havde ogsaa været underhandlet om Ægteskab med en polsk Prinsesse og med flere tyske, men uden Resultat.

Af størst Betydning var Underhandlingerne med Frankrig, hvis Dronning Anna, gift med Kong Ludvig den Tolvte (1498—1515), ønskede at faa sin Slægtning, Prinsesse Magdalene, gift med den ansete danske Konges Søn. Dronning Anna skrev selv til Kong Hans, og en fransk Sendefærd blev sendt til Danmark (1507). Efter nogen Betænkning trak Kong Hans sig tilbage og lod i et Brev (1508) den Ytring falde, at Partiet kunde være godt nok for Frankrig, medens det for Danmark ikke var synderlig fordelagtigt. Efter flere Aars Hvile genoptoges Forhandlingerne herom sidst paa Aaret 1512 fra fransk Side. Sagen trak i Langdrag til Dels paa Grund af Kongens Død. Den 30. April 1514 kom en fransk Sendefærd til Kjøbenhavn; men nu var det for sent, thi netop Dagen forud

(den 29. April) var den Ægteskabskontrakt bleven undertegnet, ifølge hvilken Christiern skulde ægte Prinsesse Elisabeth af Østrig.

Christiern selv havde med Ligegyldighed set paa Faderens Bestræbelser for at skaffe ham en Hustru. Medens han var Regent i Norge (fra 1506), havde han gjort Bekendtskab med Hollænderinden Dyveke og med dennes Moder Sigbrit. Da han i Eftersommeren 1507 opholdt sig i Bergen, gjorde Kongens Kansler, Erik Valkendorf, senere Ærkebiskop i Trondhjem, ham opmærksom paa den dejlige Dyveke. Efter et Gæstebud paa Raadhuset, hvortil Moder og Datter havde faaet Indbydelse, gik Sigbrit ind paa at sælge sin Datter, der fra nu af blev Christierns Frille. De fulgte med ham til Oslo, hvor han lod bygge et grundmuret Hus til dem lige over for Slottet, og da han flyttede til Danmark, tog han dem med og gav dem Bolig paa Hvidøre Kongsgaard ved Øresund, ikke langt fra Kjøbenhavn. Begge Kvinder blev ham mere og mere uundværlige.

I Aaret 1513 førtes der i Kjøbenhavn Underhandlinger mellem Kong Christiern, Enkedronningen og Rigets Stormænd om Kongens Ægteskab, og man enedes om, at han skulde bejle til en af Filip den Smukkes Døtre. Et Ægteskab med en af disse Prinsesser var et glimrende Parti; thi ved et saadant traadte Kongen i Slægtskabsforbindelse med selve Kejseren og blev Svoger til Ærkehertug Karl, der allerede var Herre over de for Danmark saa vigtige nederlandske Stæder. Desuden vidste man, at Prinsesser af det habsburg-østrigske Hus plejede at faa en meget stor Medgift. Af Filips Døtre kunde der kun være Tale om de to ældste, Eleonora og Elisa-

beth. Kongen vilde helst have Eleonora, der var ældst (f. 1498), hvilket muligvis i Fremtiden kunde komme til at spille en Rolle i Arvespørgsmaal. Hun var tilmed bekendt for sin store Skønhed. Kunde dette ikke lade sig gøre, skulde der anholdes om Elisabeths Haand.

Kongen skrev nu (i Forsommeren 1513) til sin Morbroder, Kurfyrst Frederik den Vise af Sachsen, og denne var villig til at hjælpe sin Søstersøn. Kurfyrsten, der stod paa en god Fod med Kejseren, forhørte sig ved Kejserhoffet om Prinsesserne og om, hvilke Udsigter den danske Konge kunde have som Frier. Han fik den Besked, at der slet ikke kunde være Tale om Eleonora; derimod lod Kejseren sig forlyde med, at Elisabeth var giftefærdig. Hun gik da i sit 13. Aar. Derefter sendte Kongen Rigsraaden Albert Jepsen Ravensberg til Kurfyrsten, der indtil de mindste Enkeltheder gav Raad om den forestaaende Sendefærd til Kejseren. Han bestemte dens Sammensætning, Størrelse og Udstyrelse. Paa Vejen til Kejserhoffet skulde den komme til Sachsen, for at der kunde blive truffen nærmere Aftale, og for at Brudegaverne kunde forelægges Kurfyrsten til Bedømmelse. Det var Kurfyrsten magtpaaliggende, at de Danske kunde optræde paa en for deres Fyrste værdig Maade.

Sidst i Oktober og i Begyndelsen af November holdtes en Herredag i Viborg, hvor Ægteskabssagen atter var til Behandling. Det vedtoges, at en Sendefærd skulde afgaa til Kejser Maksimilian for at anholde om Prinsesse Elisabeths Haand. Efter Kurfyrstens Raad skulde en gejstlig Herre og to Riddere staa i Spidsen for det. Til disse Hædershverv valgtes efter Kongens Forslag Biskop Godske

Ahlefeld af Slesvig og Rigsraaderne Mogens Gjø og Albert Jepsen Ravensberg. Der kunde næppe være truffet noget heldigere Valg end disse tre, der alle var hæderlige, dygtige og Kongehuset hengivne Mænd, og som hørte til Rigets mest ansete Slægter.

Biskop Godske Ahlefeld havde i sin Ungdom studeret i Udlandet og var bleven Doktor i den gejstlige (kanoniske) Ret. Han var vel hjemme i det latinske Sprog og fik derfor det Hverv at holde de officielle Taler, som Sendefærden gav Anledning til. Ahlefeld, hvis Modersmaal for øvrigt var det nedertyske (plattyske), viste sig senere som en god dansk Mand ved. at han paa en kraftig Maade gendrev Tyskernes Paastand om, at Slesvig hørte til det tyske Rige.

Mogens Gjø skulde dog være den egentlige Leder og repræsentere Kongen. Han var vistnok Danmarks rigeste og mægtigste Adelsmand og besad Ejendomme rundt om i alle Landsdele i Danmark og i en Mængde Købstæder. Historikeren Hvidtfeld siger om ham, at hans Lige paa Jordegods har ikke været her eller i Tyskland i nogle Hundrede Aar. Sigbrit kaldte ham en Gang spotvis »Kongen af Nørrejylland«. Foruden sit Modersmaal talte han kun det nedertyske Sprog.

Albert Jepsen Ravensberg, en Slægtning af den forrige Biskop i Roskilde, Johan Jepsen Ravensberg, havde i Selskab med denne færdedes meget paa Rejser og opholdt sig ved flere udenlandske Hoffer. Paa sine Rejser havde han tilegnet sig det franske Sprog, en Omstændighed, som gjorde ham særlig skikket til at gaa som Afsending til det fransktalende Hof i Nederlandene. — Følget

bestod af unge, danske Adelsmænd. Mogens Gjø tog sine to Sønner med, Albert Jepsen sin Brodersøn. Som Deltagere nævnes end videre en Søn af Hofmesteren Niels Eriksen Rosenkrands, en Adelsmand Peter Ahlefeld og flere.

Paa Herredagen i Viborg udstedtes der en Fuldmagt, dateret Søndagen efter Allehelgensdag, d. e. den 6. November 1513, hvilken Sendemændene skulde føre med sig. Fuldmagten, der er affattet paa det nedertyske Maal, bemyndiger disse til paa Kongens Vegne at begære »den højbaarne Frøken Elisabeth af Burgund«. Dernæst blev der den 1. Januar 1514 udfærdiget et latinsk Dokument, bestemt til at indføjes i Ægteskabsdokumentet. Heri hedder det: »Vi (d. e. Kong Christiern) give og meddele dem (Sendemændene) Fuldmagt og vor særlige Befaling til i vort Navn at slutte en ægteskabelig Forening med Elisabeth, som nu er i en Alder, at hun er skikket til at indgaa Ægteskab«. Skrivelsen indeholder Kongens højtidelige Forsikring, »at vi i den forbigangne Tid intet som helst have gjort eller sagt, som paa nogen Maade kan være til Hinder for det paatænkte Ægteskab.« Den er udstedt paa det kongelige Slot i Kjøbenhavn.

Inden Afrejsen blev der ført Forhandlinger om, hvorledes Sendemændene skulde forholde sig med Hensyn til Spørgsmaalet om Medgiften. Prinsesserne af det habsburg-østrigske Hus plejede at faa en Medgift paa 250,000 rhinske Gylden. Værdien af en rhinsk Gylden kan sættes til omtrent 4 Tønder Rug; Medgiften svarede altsaa til 1 Million Tønder Rug, hvilket vil sige omtrent 10 Millioner Kroner i vore Penge. Men det var en staaende Regel ved fyrstelige Giftermaal, at der tilsikredes Hustruen en

aarlig Indtægt, der svarede til en tiende Del af Medgiften. Denne Indtægt (Livgeding) skulde hun nyde saavel i Kongens Levetid som efter dennes Død som Enkegods. I dette Tilfælde skulde der altsaa tillægges den unge Dronnings Hofholdning en Indtægt af o. 25,000 Gylden, d. e. henved en Million Kroner. Denne Bestemmelse kunde blive byrdefuld nok for Landet, og Kongen foreslog Gesandterne, at de skulde arbejde for at faa Summen nedsat. Men da dette Forslag blev forelagt Enkedronningen, blev hun vred og erklærede, at Kejseren aldrig vilde gaa ind paa sligt. Det sømmede sig ikke, »at Frøken Elisabeth dagligen skal lade gange for hans Naades Fadebur, for hvad Del hendes Naade behøver«. Hun henviste end videre til, hvad hun selv »skulde have haft« i den afdøde Konges Tid.

Der blev medgivet Sendefærden en hemmelig Instruks, dateret St. Agnes's Dag (den 21. Januar) 1514, hvori det hedder, at der skulde gøres endnu et Forsøg paa at faa »den højbaarne Frøken Eleonora, den ældste Datter af Burgund« til Kongens Brud i Stedet for Elisabeth. »Men er det ikke muligt at opnaa dette«, tilføjes der, »da ønske vi og ville, at I skulle begære den mellemstes, Frøken Elisabeths, Haand«.

I Slutningen af Januar 1514 begav Sendefærden sig paa Rejse syd paa. Om hvad der skete paa denne Rejse, foreligger der to plattyske Beretninger; den ene er forfattet af Biskop Ahlefeld selv i Dagbogsform, den anden af en af de medfølgende Sekretærer. Den udvalgte Skare danske Stormænd, der nu drog til Hest igennem Tyskland, afgav et glimrende Skue. Hvor de kom frem, vakte de stor Opsigt, og under hele Rejsen blev der víst

de høje Herrer megen Opmærksomhed af de Fyrster, hvis Lande de kom igennem. I Lybek var Modtagelsen dog »tarvelig nok«, thi de lybske Handelsherrer saá skævt til det paatænkte Ægteskab, hvorved Forbindelsen mellem de nordiske Riger og de nederlandske Stæder vilde blive styrket til Skade for Hansestæderne. Derefter gik Rejsen gennem Meklenburg og Brandenburg, hvor Kurfyrstinde Elisabeth, Kong Christierns Søster, indbød dem til at gæste Berlin, hvilken Indbydelse de dog med Tak afslog. Størst Hjertelighed og den bedste Modtagelse mødte de i Kursachsen. Allerede ved Grænsen traf de Kurfyrst Frederiks Folk, som var udsendte for at ledsage dem. Kurfyrsten, der mest opholdt sig i Wittenberg eller i Torgau, lod afholde glimrende Fester og Ridderspil til Ære for sine Gæster. De naaede til Sachsen ved Fastelavnstid og opholdt sig der i to til tre Uger.

Der blev atter plejet Raad med Kurfyrsten, og Instrukserne blev ham forelagte til Bedømmelse. Først i Marts lod han sin Kansler affatte en Betænkning, hvori det lægges Sendebudene paa Hjerte, at de, naar de underhandlede med de kejserlige Raader, skulde gøre sig Umage for, at Medgiftsspørgsmaalet ikke kom til at træde for meget i Forgrunden. Helst skulde de ikke røre ved Pengesagen, med mindre Kejseren selv eller hans Stedfortrædere bragte den paa Bane; det kunde jo ellers let tage sig ud, »som om man søgte dette Ægteskab for Penges og ikke for Venskabs Skyld«. Der blev ogsaa forhandlet om, hvor meget man passende kunde byde de kejserlige Raader, som fik med denne Sag at gøre, for deres Ulejlighed.

Smykkerne, som var bestemte til Gaver til Bruden, blev ligeledes prøvede af Kurfyrsten. Et Halsbaand, der af en Guldsmed i Nürnberg vurderedes til 1200 Gylden, blev funden for tarveligt, og et nyt og kostbarere maatte anskaffes. Et Guldspænde, som Sendemændene havde medbragt, blev aldeles forkastet. Kurfyrsten raadede dem til at tage det med sig hjem igen, hvilket de ogsaa gjorde. Kun Bruderingen, der skal blive omtalt nærmere nedenfor, fandt Naade for den strenge Dommers Øjne.

Fra Sachsen gik Rejsen mod Syd gennem de frankiske Lande. I Bamberg indbød Biskoppen de rejsende Herrer til Middag hos sig. Da de ikke mente at kunne forhale deres Rejse og afslog Indbydelsen, forærede Biskoppen dem Havre og Vin, »mere end de behøvede«, siger Beretningen. Derefter drog de over den gamle, rige Handelsstad Nürnberg ned til Donaudalen, og langs denne naaede de Kejserens daværende Opholdssted, Byen Linz i Østrig, hvor de indtraf Mandagen efter *Lætare* (d. e. Midfaste Søndag).

Nogle Dage efter (den 5. April), fandt en højtidelig Avdiens Sted. De danske Sendemænd traadte frem for Kejseren, der sad omgiven af en glimrende Forsamling, bestaaende af høje gejstlige og verdslige Herrer, fremmede Afsendinge, Doktorer og Hofembedsmænd. Biskop Ahlefeld henvendte sig til Kejseren i en latinsk Tale, der er opbevaret i sin Ordlyd, med Hilsen fra sin Herre, Kong Christiern af Danmark. Han udtalte, at han følte sig trykket ved det Hverv at skulle tale til kejserlig Majestæt og for en saadan Kreds af Fyrster og Herrer. Han havde tilmed kun ringe Talegaver, men trøstede sig

ved Tanken om Kejserens vidt bekendte Mildhed og Overbærenhed. Desuden var ingen forpligtet til at yde mere end han kunde. — Ahlefeld skildrede dernæst det venskabelige Forhold, som havde bestaaet mellem Kejserens Slægt og de danske Konger Christiern den Første og Kong Hans. Hans Herre, Kong Christiern, var gennem sin Moder, den sachsiske Prinsesse Christine, nær beslægtet med Kejserhuset. Kongen selv vilde gerne have aflagt Kejseren et Besøg. Men paa Grund af uoverstigelige Hindringer havde han maattet nøjes med at sende sine Befuldmægtigede o. s. v. — Taleren omtalte derimod slet ikke, hvad der var deres egentlige Ærinde; men det var for øvrigt en offentlig Hemmelighed.

Efter denne Tale, der gjorde megen Lykke hos de tilstedeværende, traadte en af Kejserens Talere, en spansk Doktor, frem. Han takkede i Kejserens Navn for den overbragte Hilsen og udtalte de bedste Ønsker for Kong Christiern og hans Riger. — Efter at hermed den højtidelige Del af Avdiensen var forbi, underholdt Kejseren sig en Stund med Sendefærdens enkelte Medlemmer. Han spurgte, om deres Konge holdt af at gaa paa Jagt, hvilket de i Overensstemmelse med Sandheden kunde bekræfte.

Der blev gjort alt muligt for at gøre Opholdet i Linz behageligt for de danske Herrer. Jagter og Hoffester afløste hverandre til Glæde for de unge fremmede Adelsmænd. Imidlertid glemte Lederne ikke det Hverv, der var dem betroet; der blev ført mange og lange Forhandlinger mellem dem og de kejserlige Raader, Grev Høyer af Mansfeld, Johannes Renner og Jakob Willinger; men der kom først rigtig Fart i Forhandlingerne, da de tre Herrer havde faaet Løfte om en Pengesum paa

5000 Gylden, der skulde udbetales dem i tre Terminer. Saadant var almindelig Skik og Brug. I Instruksen af 21. Januar havde Kong Christiern paalagt sine Sendebud først at raadføre sig med deres Venner i Sachsen om denne Sag, men saa i øvrigt at indrette Summens Størrelse »efter som I se, hvor flittige og villige de vise sig i vore Anliggender, og eftersom I have Brug for dem.«

Endelig blev Forhandlingerne førte til Ende, hvorpaa der blev affattet en Ægteskabskontrakt, som blev underskreven den 29. April 1514. Dokumentet, der er skrevet paa Latin, begynder med en vidtløftig Indledning, som siger, at Kejseren slutter denne Pagt »til den almægtige Guds, vor Frelser Jesu Kristi, og til hans herlige Moder, Jomfru Marias, Pris, Ære og Hæder; til den rette Tros Forøgelse og til Hæder, Fordel, Beskyttelse, Fred, Rolighed og Sikkerhed for de Riger, Herskaber, Stater og Undersaatter, som tilhøre os og de højbaarne, mægtige, os elskelige Fyrster, nemlig Herr Christiern, Danmarks o. s. v. Konge, vor Slægtning og Broder, og Ærkehertug Karl af Østrig o. s. v.« End videre hedder det, at denne Pagt skulde bidrage til »Fornyelsen af det gamle Venskab og den Broderskabsfølelse, som altid har bestaaet mellem os og samme højbaarne Kong Christiern, og ikke blot imellem os, men ogsaa mellem vore Forgængere og Forfædre af begge de høje Huse Østrig og Burgund paa den ene Side, og hans Forfædre og Forgængere paa den anden, mellem hvilke der stedse har hersket det bedste Venskab og en hjertelig Fortrolighed, hvad vi ønske at fortsætte og at knytte endnu fastere ved Slægtskabets Baand.«

Dokumentet indeholder dernæst Bestemmelser

om Medgiften, der fastsættes til 250,000 Gylden foruden Klæder, Smykker og Udstyr, »som det sømmer sig vor Datter og Barnebarn«. Af denne Sum skulde $^{2}/_{3}$ udredes af Spanien og $^{1}/_{3}$ af de burgundiske Lande. Til Gengæld tilsikres der den højbaarne Prinsesse Elisabeth 25,000 Gylden i aarlig Indtægt. Som Pant for denne Sum stilles flere Byer og Slotte i Slesvig og Holsten, paa Laaland og Falster. Hvis de af disse Godser flydende aarlige Indtægter ikke tilsammen løb op til en Sum af 25,000 Gylden, skulde Kongen lægge til, hvad der manglede. End videre skulde denne straks efter Brylluppet give Bruden en Morgengave, der svarede til Brudgommens høje Stilling. Medgiften skulde betales med en Tredjedel hver Gang ved St. Hansdagstid i Aarene 1515, 1516 og 1518.

Brudens Hjemførelse til Danmark skulde ifølge Kontrakten finde Sted ved Midsommerstid 1515. Dokumentet slutter med Forsikringen om evig Fred og Venskab mellem Fyrstehusene: »Der skal være en sand, fast og stadig Fred, Venskab, Forening, Forbund og Forbindelse, samt gensidig Forstaaelse og sandt Broderskab, som skal vare til evige Tider. Den ene Parts Venner skal ogsaa være den andens, og den ene Parts Fjender skal være den andens; den ene skal være pligtig at forsvare og hjælpe den anden af alle Kræfter, med al sin Magt og mod hvem som helst.«

De danske Sendemænd havde nu paa en heldig Maade endt deres Hverv i Linz og gjorde sig derefter straks rede til at bryde op for at rejse til Brudens Opholdssted i Nederlandene. En god Modtagelse var dem her paa Forhaand sikret. Allerede den 30. April skrev Kejseren til sin Datter, Regent-

inde Margrethe, og meddelte hende, at han havde sluttet en Overenskomst om Ægteskab mellem Kong Christiern af Danmark og hans højtelskede Datter Elisabeth, »til Fordel, Gavn og Nytte for Undersaatterne i vore Lande«. Han underrettede Margrethe om Sendemændenes nær forestaaende Ankomst og bad hende om at træffe Forberedelser til at modtage dem paa den værdigste Maade. Han mindede til sidst om, at hun ikke maatte glemme ved deres Afrejse at betænke dem og deres Følge med Gaver, som passede »for saadanne Personer, der komme fra en saadan Konge og i et saadant Ærinde«. I det hele skulde hun sørge for, at hverken Kejserens eller Ærkehertugens Ære skulde lide nogen Skade.

Margrethe handlede efter sin Faders Ønske. Endskønt den nederlandske Regering var i den yderste Pengeforlegenhed, fandt hun dog Udveje til at give de danske Sendebud en glimrende Modtagelse, der kostede store Pengesummer.

7. **Bryllup i Bryssel 1514.**

Onsdag efter Pinse, den 7. Juni 1514 nærmede den danske Sendefærd sig Bryssel, hvor Hoffet da opholdt sig. Som Skik og Brug var, naar fornemme Gæster, hvem man vilde hædre, stod i Begreb med at drage ind i en Stad, kom ogsaa her en glimrende Rytterskare, der var udsendt af Hoffet, de danske Herrer i Møde. De fornemste i denne Skare var ifølge den plattyske Beretning Greven af Horn og Kansleren af Brabant. Efter samme Beretning blev de Danske budte velkommen »med Haand og Mund« paa den stormægtige Fyrste, Karl af Burgunds Vegne, hvorpaa Kansleren holdt »en herlig, skøn

Tale« til dem. Saa red de sammen ind i Byen, ordnede efter Rang »som det sig hør og bør«. Under store Æresbevisninger førtes Sendemændene hen til deres Herberge, hvor de nederlandske Herrer forlod dem, men atter indfandt sig samme Aften for at forny deres Velkomsthilsen.

Den følgende Dags Eftermiddag Kl. 3 blev de danske Sendemænd førte op til Slottet, hvor de blev modtagne i en højtidelig Avdiens af hele den fyrstelige Familie. Ved denne Lejlighed saá de Bruden, den vordende Dronning, for første Gang. De blev modtagne i Slottets store, med prægtige Tapeter udstyrede Sal af Ærkehertug Karl, Fru Margrethe, Prinsesse Eleonora og Elisabeth selv, der alle bød dem velkommen »med Haand og Mund«. Sendemændene gjorde »en herlig Reverentia« (Hilsen), og Biskop Ahlefeld holdt en pyntelig Tale, der ikke gav den noget efter, som han havde holdt for Kejseren i Linz. Efter at dernæst Kansleren havde givet »et ærligt Svar«, tog Sendemændene Afsked og ledsagedes tilbage til deres Herberge.

I et Brev, dateret Mandag den 12. Juni, aflægger Margrethe sin Fader en Beretning om, hvad her var forefaldet. Hun fortæller, at Sendemændene, efter at de foreløbige Forhandlinger var bragte til Ende, om Lørdagen havde bedt hende om, at Brylluppet maatte finde Sted den følgende Dag, Trefoldigheds Søndag, paa hvilken Dag Brudgommen, Kong Christiern af Danmark, skulde krones og salves i Kjøbenhavn. Skønt det havde forekommet Margrethe at være en meget vanskelig Ting med saa kort et Varsel at ordne alt paa en tilbørlig Maade til en saadan Fest, gik hun dog ind derpaa, og alt blev

bragt i Orden til Brylluppet, saa godt som det i den korte Tid lod sig gøre.

Trefoldigheds Søndag, den 11. Juni, stod altsaa Brylluppet. Et efter vor Tids Begreber mærkeligt Bryllup! Brudgommen var nær ved 33 Aar gammel (født den 1. Juli 1481), altsaa allerede ude over Ungdommen, medens Bruden endnu kun var et Barn paa 13 Aar. De havde aldrig set hinanden, aldrig talt et Ord med hinanden, ja de forstod næppe hinandens Sprog. Ved selve Brylluppet var Brudgommen langt borte og lod sig vie til sin Brud ved Stedfortræder. Som allerede nævnt, var det Mogens Gjø, der ved denne Lejlighed skulde være Kongens Stedfortræder.

Søndag Formiddag indfandt Hoffets Herrer sig i Herberget for at ledsage Sendefærdens Medlemmer til Slottet. Kong Christierns nære Slægtning, Morbroderen, Hertug Johan af Sachsen, Broder til Kurfyrst Frederik den Vise, og Markgreve Johan af Brandenburg var iblandt disse. I Spidsen for det glimrende Optog, der nu drog ad Slottet til, red Mogens Gjø med Hertug Johan ved sin Side. Derefter kom Biskop Ahlefeld med Markgreven og saa Albert Jepsen med Greven af Horn. De naaede Slottet Kl. 10—11 og tog Plads paa den store Trappe, der førte op til Slottets Sal, og over hvilken der var udspændt et prægtigt Tæppe af Gyldenstykke og Silke. Under samme Tæppe, men paa den anden Side af Døren tog Bruden og hendes Slægtninge Plads. Hun ledsagedes af sin Broder, Ærkehertug Karl. Paa Hovedet bar hun en kostbar Krone, der var prydet med Guld og Ædelstene.

Der er opbevaret et latinsk Dokument, som indeholder en Beretning om Bryllupsceremonierne,

der udførtes af Jakob af Croy, Biskop af Cambray. Forfatteren af den tyske Beretning, der ikke var det franske Sprog mægtig, kalder ham »von Krage« efter den franske Udtale af Navnet Croy (udtales: Kro-a). Flere Medlemmer af Slægten Croy, en af de ældste og berømteste i Evropa, indtog høje gejstlige Stillinger og var nøje knyttede til det burgundisk-nederlandske Hof.

Højtideligheden gik for sig paa følgende Maade. Efter at Biskop Jakob, klædt i en guldbroderet rød Kaabe, var traadt frem paa Trappen, gik Biskop Ahlefeld ham i Møde og bad ham om at vie Prinsesse Elisabeth til Mogens Gjø som Kong Christierns Stedfortræder. Biskoppen erklærede sig villig hertil, hvorpaa han med høj og lydelig Røst spurgte, først Bruden paa Fransk og derefter Brudgommen paa Nedertysk, om de frivillig, uden Frygt og uden Svig vilde give hinanden deres Tro, og om de var villige til at lade Bryllupsceremonierne fuldbyrde. Efter at Brud og Brudgom havde svaret paa disse Spørgsmaal med et lydeligt Ja, gik Biskoppen over til at foretage Trolovelsesakten.

Denne Handling, som var den egentlige ægteskabsstiftende Akt, og som gav Ægteskabet retslig Gyldighed, foregik paa denne Tid som oftest ved Kirkedøren (»Vielse foran Kirkedøren«) under Medvirkning af en af Kirkens Mænd. Den var oprindelig en rent borgerlig Akt, kunde foregaa hvor som helst og uden Kirkens Medvirkning; men Kirken havde forstaaet at drage den ind under sin Indflydelse, saa at den nu i Regelen udførtes af en Gejstlig, en Biskop eller en Præst efter Brudeparrets Stilling, og under Iagttagelse af visse kirkelige Ceremonier.

Til Ceremonierne ved Vielsen foran Kirkedøren

hørte den Skik, at Præsten (eller som her: Biskoppen) velsignede Bruderingen. Derefter overgav han den til Brudgommen, som satte den paa Brudens Ringfinger, d. e. den fjerde Finger paa venstre Haand. Den Ring, som Mogens Gjø fæstede paa Elisabeths Ringfinger, var den, som havde bestaaet Prøven for Kurfyrst Frederik. Det er uden Tvivl denne Ring, som endnu den Dag i Dag opbevares paa Rosenborg i Kjøbenhavn. Den er af fint Guld og er prydet med en usleben Safir

Fig. 6. Dronning Elisabeths Brudering. (Indskriften begynder til højre for Ædelstenen og læses: *ave m . . . aria gr.).*

(blaa Ædelsten). Den bærer Indskriften: *Ave Maria gr.*, d. e. Begyndelsen af den katolske Bøn: *Ave Maria, gratia plena* o. s. v.

Brudgom og Brud holdt hver i Haanden en skriftlig Formular, hvilken de oplæste med høj og lydelig Røst. Mogens Gjøs Formular var paa Nedertysk, og den lyder i lidt forkortet Oversættelse saaledes: »Jeg Magnus Goye, Stedfortræder for den højbaarne og stormægtige Fyrste og Herre, Herr Christiern, Konge af Danmark o. s. v., giver den

højbaarne Fyrstinde og Frue Elisabeth af Østrig og Burgund min Tro, i Kraft af den Fuldmagt, som mig dertil er given.« Elisabeths franske Formular lyder i Oversættelse omtrent som følger: »Jeg, Elisabeth af Østrig og Burgund, giver den høje og mægtige Fyrste, Herr Christiern, Konge af Danmark o. s. v. min Tro og dig, Magnus Goye, som hans rette og lovlige Stedfortræder, der er tilbørlig udvalgt og indsat hertil; og ved dig som saadan tager jeg ham til Husbond og lovlig Ægtefælle.« Begge disse Formularer blev saa oversatte og oplæste af Biskoppen paa den anden Parts Sprog.

For øvrigt foregik Vielsen efter Kirkens Skik og Regel. Brud og Brudgom gav hinanden Haanden paa Opfordring af Biskoppen, som derefter bedækkede Parrets Hænder med sin Stola, d. e. det lange, smalle, foran nedhængende og forneden rigt broderede Baand, som Biskoppen bar over Skulderen og som hørte med til den biskoppelige Embedsdragt. Med Haanden lagt paa Stolaen lyste Biskoppen til sidst Velsignelsen over Brudeparret.

Hermed var Ægteskabet altsaa lovlig stiftet; men den borgerlige Akt efterfulgtes ogsaa i dette Tilfælde af en rent kirkelig Ceremoni, nemlig en højtidelig Bryllupsmesse. Brudgom og Brud gik Side om Side op ad Trappen og ind i Salen, der var omdannet til en midlertidig Kirke. Der var rejst et prægtigt Alter, som var prydet med Relikvier og Helgenbilleder. Foran dette tog Brudeparret Plads, hvorefter Følget og de indbudte efterhaanden fyldte Salen, idet de hver for sig søgte den for dem bestemte Plads. I sit Brev til Kejseren bemærker Regentinde Margrethe, at alting var ordnet saaledes, at alle var tilfredse, dog

med Undtagelse af den engelske Sendemand, der udeblev, fordi han følte sig fornærmet over, at man ikke vilde indrømme ham den Plads, han ønskede.

Brudeparret knælede ned for Alteret og modtog Biskoppens Velsignelse. Derefter tog Brudemessen sin Begyndelse. Den lignede de sædvanlige Søndagsmesser, som brugtes ved de almindelige katolske Gudstjenester, med Undtagelse af, at Bønner og Læsestykker var afpassede efter den særlige Højtidelighed. Biskoppen af Slesvig bistod under Messen sin Embedsbroder paa en smuk og værdig Maade, som han plejede. Derefter nød Biskopperne og Brudeparret den hellige Nadver, hvorpaa der sluttedes med en lang Velsignelse og med en Bøn for det indgaaede Ægteskab.

Man begav sig nu i et højtideligt Optog og under Ledsagelse af larmende Musik hen til det saakaldte ærkehertugelige Palads, rimeligvis den Fløj af Slottet, som Ærkehertug Karl beboede. En stor Folkemængde havde samlet sig der, hvor Brudeparret skulde drage frem, og den hilste det med jublende Leveraab. Brud og Brudgom tog saa Afsked med hinanden, og Sendemændene førtes tilbage til deres Herberge. I det ærkehertugelige Palads blev der opsat en latinsk Beretning om det stedfundne Bryllup, en Slags Vielsesattest, der blev undertegnet af Biskop Jakob af Croy og af et Par andre gejstlige Mænd.

Kl. 5—6 om Eftermiddagen afhentedes de Danske til Bryllupsgildet af en Skare Hoffolk, der førte Gæsterne hen til Slottet og ind i en prægtig Sal, hvor allerede Karl, Margrethe, Eleonora og Elisabeth var tilstede. Man satte sig til Bords, og der blev holdt et Maaltid, som efter Tidens over-

daadige Skik bestod af talrige forsvarlige Retter, som bares frem af unge Adelsmænd, der gjorde Pagetjeneste ved Hoffet. Hele Hoffets Tjenerskab var ved denne Lejlighed i Virksomhed. Efter Maaltidet morede Gæsterne sig med Dystløb og Turnering. Festen sluttedes med Dans, der varede til Kl. 2 om Natten. Ærkehertug Karl dansede ved denne Lejlighed saa ivrigt, at han blev syg og maatte ligge til Sengs nogle Dage.

Til sidst blev Bruden ført ind i Brudekammeret og lagt i den kostbart udstyrede Brudeseng. Ledsaget af et stort Følge kom Mogens Gjø nu ogsaa ind i Brudekammeret og lagde sig et Øjeblik i fuld Paaklædning ved Brudens Side. Datiden saá intet anstødeligt i denne efter vor Tids Begreber saa besynderlige Skik. Margrethe selv skriver til sin Fader herom og føjer til, at saaledes var det Skik og Brug blandt store Fyrster. Ceremonien overværedes af et stort Antal Fyrster. Herrer og Herolder.

»Om Mandagen var Herrerne trætte«, hedder det i den tyske Beretning. Onsdag Aften. som var Aftenen før Kristi Legemsfest, tog Sendebudene op til Slottet og overbragte Bruden en Gave fra deres Herre, et smukt Halsbaand, der var prydet med Guld og Ædelstene, »mange Tusinde Gylden værd«. Næste Dag, Torsdagen efter Trefoldigheds Søndag, fejredes Kristi Legemsfest. De tre fornemste danske Afsendinge havde Æerespladsen i Optoget straks efter Sakramentet. Saa kom Margrethe med Elisabeth ved sin højre og Eleonora ved sin venstre Haand. »Min Frue. Dronningen«, siger vor Hjemmelsmand, »bar det Halsbaand, hun havde faaet af Kongen, aabenbart for alle«. Efter at Sendemændene endnu

en Gang havde været til Taffels ved Hoffet og modtaget rige Gaver, brød de op Fredag Morgen tidlig og red ad Mecheln til. Derfra gik Rejsen videre igennem Holland, hvorfra de sejlede til Danmark. Rejsen fra Holland til Danmark ad Søvejen plejede at tage 5 Dage.

Margrethe ytrer i sit Brev til Faderen, at alt blev ført til Ende paa en højtidelig Maade og til de Fremmedes fulde Tilfredshed, og at disse efter Brylluppet havde tilkendegivet hende deres Taknemmelighed. Men de glimrende Fester havde kostet mange Penge, og Pengeforlegenheden var stor. Det skulde ikke hjælpe meget, at Byen Mecheln, for at vise Bruden en Opmærksomhed, havde sendt en fed Kalv til Bryllupsgildet. Samtidig hermed skulde der udredes Penge til Udstyr; det kostede 20,000 Gylden. Under Festlighederne var der stærk Udsigt til en ny Krig med den forsmaaede Hertug Karl af Geldern, og man ventede, at han vilde blive støttet af franske Tropper. Det truende Uvejr drev dog over for denne Gang.

Endnu et Aar forløb, inden den nygifte Prinsesse forlod sit Fædreland for at drage til sit nye Hjem. I denne Mellemtid forefaldt der vigtige Begivenheder i Nederlandene. Kejser Maksimilian, der som Formynder for anden Gang havde styret Nederlandene (1506—1515) for sin Sønnesøn, Ærkehertug Karl, lod nu denne erklære for myndig. Dette foregik under store Festligheder den 5. Januar 1515, kort før Karl fyldte sit 15. Aar. I Nederlandene var han den anden Fyrste af Navnet Karl; i Spanien, som han arvede Aaret efter ved Ferdinand den Katolskes Død (1516), kaldtes han Karl den Første; men som tysk Kejser, hvortil han blev

valgt 1519 ved Maksimilians Død, kaldes han Karl den Femte, under hvilket Navn han er bedst kendt i Historien. Ham lykkedes det at samle Nederlandenes 17 Provinser (»zeventien gewesten«) under sit Scepter og at bringe dem til Ro, hvorefter de snart kom i en blomstrende Forfatning. Geldern faldt dog først til Føje 1543. Efter Maksimilian arvede han de østrigske Arvelande. Han her-

Fig. 7. Ærkehertug Karl.
(Efter en Buste i Musæet i Brygge).

skede saaledes over vidtstrakte Lande i Evropa og Amerika. Solen gik aldrig ned i hans Riger. De kostbareste Perler i hans Krone var og blev dog de nederlandske Provinser.

Da Karl blev myndig, mistede Margrethe for en Tid hele sin Indflydelse, idet hun blev sat til Side for Karls Yndlinge. Hun blev holdt i Uvidenhed om vigtige Regeringshandlinger, og man viste hende end ikke det skyldige Hensyn. Dette kræn-

kede, som rimeligt var, den stolte Margrethe, der ikke havde fortjent en saadan Behandling af sin Myndling, og hun klagede bittert derover for sin Fader. I Længden kunde Karl dog ikke undvære hende, og fra Midten af Aaret 1518 fik hun det meste af sin gamle Magt tilbage, og nu beholdt hun den lige til sin Død (1530). Det havde ikke været til Skade for Christiern den Anden og Elisabeth, hvis Karl selv havde ført Regeringens Tøjler i Nederlandene mere end han gjorde; men han var optaget paa mange andre Steder.

8. Rejse til Danmark 1515.

Ifølge Ægteskabskontrakten skulde Bruden hjemføres til Danmark et Aar efter Brylluppet. I Forsommeren 1515 udrustedes derfor i Kjøbenhavn en Flaadeafdeling, der skulde sejle til Nederlandene for at hente den unge Dronning. Det var ikke vanskeligt at finde Skibe, som passede hertil. I den nye danske Rigsflaade, som Kong Hans havde dannet, fandtes der store og smukke Skibe, som i høj Grad var Genstand for Fremmedes Beundring.

I Spidsen for den Sendefærd, der skulde følge med Flaaden og gaa til det nederlandske Hof, stilledes Erik Valkendorf, der nu var Ærkebiskop af Trondhjem. Da Christiern som Prins opholdt sig i Norge, var Valkendorf hans Kansler, og det var Christiern, hvem han skyldte sin Ophøjelse som Norges øverste Biskop. Under sin Rejse til Nederlandene skrev Valkendorf en Række Breve til sin Herre. Disse Breve viser os Valkendorf som en varm Fædrelandsven, hvem Kongens og Landets

Ære laa alvorligt paa Hjerte. Blandt de øvrige Sendemænd kan nævnes Henrik Gjø, en Broder til Mogens Gjø. Alle Sendefærdens Medlemmer saa vel som Flaadens Befalingsmænd hørte til Rigets fornemste Adelsslægter.

Som Ordfører medfulgte end videre Dr. Ditlev Smither, der var vel skikket til dette Hverv, da han var en født Nederlænder og i Besiddelse af en betydelig Lærdom. I Danmark havde han opnaaet en Stilling som Kannik ved Frue Kirke i Kjøbenhavn. Ved de offentlige Sendelser, som han deltog i, viste han sig klog og duelig.

Flaaden afsejlede fra Kjøbenhavn i Juni Maaned og ankom den 1. Juli til Vlieland, en Ø ved Indgangen til Zuidersøen. Derfra sejlede man videre til Havnestaden Vere i Provinsen Zeeland. De Danske opholdt sig i Nederlandene omtrent hele Juli Maaned; men hvad der tildrog sig under deres Ophold, er i Enkelthederne ubekendt. At det tog saa lang Tid, inden Tilbagerejsen tiltraadtes, skyldtes ikke Mangel paa Iver hos Valkendorf, men havde sin Grund i de Vanskeligheder, som den nederlandske Regering gjorde ved Brudens Udlevering.

Ved det burgundiske Hof havde man i det sidst forløbne Aar faaet Rede paa Kong Christierns Forhold til Dyveke. Der havde rejst sig en stærk Misstemning mod Kongen, og der var dem, som pønsede paa at faa Ægteskabet opløst. I det mindste krævede man, at Kongen skulde skille sig af med Dyveke. Valkendorf maatte om denne Sag føre Underhandlinger med Hadrian, der nu var Kansler hos Ærkehertug Karl, og han maatte paatage sig det lidet behagelige Hverv at skrive til

Kongen derom. Dette Brev, der kom til Kjøbenhavn midt under de Festligheder, som holdtes i Anledning af Brudens forestaaende Komme, vakte i høj Grad Kongens og Sigbrits Vrede. Fra nu af var Sigbrit Valkendorfs uforsonlige Fjende og tragtede efter at faa ham styrtet, hvilket ogsaa omsider lykkedes hende.

Den Utaalmodighed, hvormed Bruden ventedes i Danmark, fandt ogsaa sit Udtryk i den latinske Tale, som Dr. Smither holdt i Haag til Elisabeth i Overværelse af hendes Slægtninge og Hoffet. Han tiltalte hende i Udtryk og Vendinger, der er hentede fra Højsangen: »Kom, du elskede, kom, du skønne, kom, du dejlige, kom som Bruden, kom og du skal krones, og hele Folket skal adlyde dit Ansigts Bud, ligesom det adlød Josef i Ægypten.« Til sidst dvæler han ved Kongens Længsel efter hende: »Staa op, il, højbaarne Fyrstinde og Dronning! Bring dog Lægedom til ham, som er syg af Kærlighed til dig« o. s. v. I øvrigt talte han med mange Ord til Ægteskabets Pris og overøste den unge Dronning og hendes Slægt med Ros og Smiger.

Elisabeth, der endnu næsten var et Barn, vidste intet om Kongens Forhold til Dyveke. Hun saá Fremtiden i et straalende Lys som den Mands Hustru, hvem hendes Slægtninge havde valgt til hende, og hun paaskyndede Afrejsen. Det gør et vemodigt Indtryk paa Læseren, hvad Valkendorf skriver i et af sine Breve til Kongen: »Eders Naade fanger en dydelig og skøn Fyrstinde; hun elsker Eder af alt sit Hjerte og kan ikke vende Øjnene bort fra Eders Portræt. Eders Naade er hende stor Ære pligtig; thi havde hun ikke været, saa havde denne Sag

aldrig faaet Fremgang; de havde her gerne forhalet dette Bryllup et helt Aar. Hun er elsket af alle Undersaatter i disse Lande.« Han raader indtrængende til endelig ikke at spare paa Omkostningerne ved hendes Modtagelse i Danmark: »Man vil tale om dette i hundrede Aar; derfor beder jeg Eders Naade for Guds Skyld: Spar nu ingen Penge. I faar vel Penge igen, om I lever. Her komme mange mærkelige Personer fra alle Kongeriger; hvad de se, det tale de om. Ære er meget bedre end Guld.« Valkendorf havde gjort samme Erfaring som hans Broder, der paa samme Tid studerede ved Universitetet i Löwen, og som skrev til ham: »Der er mange spotske Folk her i Landet.«

De pinlige Forhandlinger mellem Valkendorf og Hadrian, om hvis Enkeltheder dog intet nærmere vides, førtes endelig til Ende, og Afrejsen blev bestemt til St. Annas Dag, den 26. Juli. En Uge før dette Tidspunkt fyldte Elisabeth sit 14. Aar. I Anledning af Prinsessens Bortrejse var der stor Stads i Mecheln, hvor hun havde tilbragt de fleste af sine Barndomsdage. Paa Øvrighedens Foranstaltning blev der bragt hende et Fakkeltog, og man forærede hende et Fad Rhinskvin. Hun gik derefter om Bord paa det nederlandske Skib »Juliane«, der førtes af Høvedsmanden Jan Cornelis Hubert. Flaaden bestod nu af 11 Skibe, 8 danske og 3 nederlandske, alle prægtigt udrustede. Med en saadan Styrke behøvede man ikke at frygte den geldernske Hertugs Kaperskibe, der sværmede om i Nordsøen.

Øverstkommanderende over de nederlandske Skibe var Filip, kaldet Bastarden af Burgund, fordi han var en uægte Søn af den burgundiske Hertug Filip den Gode († 1467). Filip var Admiral af Hol-

land og Zeeland, men var for øvrigt langt fra at være nogen krigersk Mand. Han havde opholdt sig en Tid i Rom, hvor Videnskab og Kunst den Gang stod i høj Blomstring, havde tilegnet sig en betydelig humanistisk Dannelse og var i Besiddelse af en udviklet Kunstsans. Kort efter sin Tilbagekomst fra Rejsen til Danmark, hvor han behandledes med stor Opmærksomhed af Kong Christiern, blev han udnævnt til Biskop af Utrecht. Ligesom Erasmus af Rotterdam var han stemt for en sædelig Reform af Kirken, hvorimod han, som senere (S. 102) skal fortælles, forfulgte den lutherske Reformation i sit Stift.

Med Flaaden fulgte end videre en Del burgundiske Herrer og Damer, af hvilke nogle skulde blive i Danmark til Selskab og Opmuntring for den unge Dronning. Allerede tidligere var Adelsmanden Maksimilian de Bins, der stod i Elisabeths Tjeneste, draget til Danmark. Skønt det var midt om Sommeren, var Vesterhavet uroligt, og Damerne led meget af Søsyge. Elisabeth selv var syg og ønskede at blive sat i Land ved Skagen. Dette fik de danske Herrer dog forhindret, idet de trøstede hende med, at Søen vilde blive roligere, naar de kom om paa den anden Side af Jylland. Efter at Sejladsen havde varet i 10 Dage, løb Skibene ind i Helsingørs Havn Lørdagen den 4. Avgust.

Valkendorf sendte samme Dag Bud og Brev til Kjøbenhavn. Han beder Kongen om at modtage sin Dronning »med den største Stads, I kan afstedkomme«. »Og lader nu straks rage Eders Naades Skæg af. Hendes Naade er ædel, vís og dydelig, og alle sige, at hun er dejlig og yndelig. Hendes Klædebon behager mig dog ikke vel. Men hun

holder af Eder over alt det, Gud har skabt, det kan jeg mærke i mange Maader; og derfor holder jeg ogsaa af hende. I alle de burgundiske Lande véd man at tale om den Kærlighed og Stadighed, hun haver haft til Eder under de store Anfægtelser, hun har maattet lide af nogle ved Hoffet; dog ikke af nogen af dem. som her følge med, hvilke netop, fordi de vare saa vel stemte for denne Forbindelse, ere blevne udvalgte til at gøre denne svare Rejse med hendes Naade hid til Danmark; thi det regnes der i Landet for en svar Rejse, og det er den i Sandhed ogsaa. Hendes Naade og hendes Jomfruer ere ganske syge af Søen, saa en Del af dem ere helt forvandlede.«

Den følgende Dag skrev Ærkebiskoppen atter til Kongen og meldte, at Prinsessen havde faaet en heftig Feber, og at Sygdommen var i Tiltagende. Dagen forud var hun med Nød og næppe, støttende sig til Ærkebiskoppen og til en anden Herre, gaaet fra Skibet op til Slottet. Det synes, at Elisabeth ved dette Tidspunkt er bleven sat i Kundskab om Forholdet mellem Kongen og Dyveke. Det er rimeligvis hertil Valkendorf sigter, naar han skriver. at hun pintes af Sorg »for visse Aarsagers Skyld. som jeg ikke vil nævne«. Hun troede sig Døden nær og ytrede til sin Hofmesterinde, at hun ønskede at leve i det mindste saa længe, til hun havde set sin Ægteherre. Valkendorf beder derfor Kongen om at komme snarest muligt.

Feberen tog dog snart igen af, og Elisabeth befandt sig nu saa godt, at man kunde bestemme Afrejsen fra Helsingør til Torsdagen den 9. Avgust. Herom skriver hun selv i et Brev til sin Faster Margrethe. Det lyder i Oversættelse saaledes:

»Til min Fru Tante og gode Moder!

Jeg anbefaler mig ydmygst til Eders Godhed og Velvilje. — Frue! Jeg maa fortælle Eder, at jeg i Lørdags ankom til dette Sted, hvor jeg gik i Land, efter at jeg i ti Dage har været paa Havet i megen Angst for de store Farer, hvori jeg troede mig stedt. Men Skaberen har holdt sin Haand over mig, for hvilket jeg bringer ham min Tak. Førstkommende Torsdag agter jeg at bryde op og drage til Kjøbenhavn, som ligger en Dagsrejse herfra. Jeg har befundet mig en Smule ilde tilpas i nogle Dage, og jeg føler mig endnu lidt svag, men jeg haaber dog nu at være uden for Fare. — Frue! Dersom alt kunde gaa efter mit Ønske, forsikrer jeg Eder, at jeg skulde ile Eder i Møde; thi at være skilt fra Eder volder mig Smerte fremfor noget andet, og det især, naar jeg tænker paa, at jeg ikke tør vente snart igen at være hos Eder. Jeg beder Eder derfor inderlig, min Fru Tante og gode Moder! at I altid vil bevare Eders Godhed for mig og have mig i Eders Tanker, og at I vil give mig det til Kende, dersom der er noget, hvori jeg kan være Eder til Tjeneste. I saa Tilfælde skal jeg i Ærbødighed og af et godt Hjerte føje Eder ved den Guds Hjælp, til hvem jeg beder, min Fru Tante og gode Moder! at han vil give Eder et godt og langt Levnet. — I Helsingør (Elzeneder) den 7. Avgust. Eders ærbødige og gode Niece, Elisabeth (Ysabeau).«

I Kjøbenhavn havde Bryllupsgæsterne allerede længe været samlede, og nogle af dem var nu dragne bort igen, da Ventetiden var bleven dem for lang. Til Bryllupsdag var først bestemt den 1. Juli, som var Kongens Fødselsdag, men man

opgav snart denne Plan, og de danske Skibe ankom først til Nederlandene den Dag.

Samtidig med Brylluppet skulde der holdes Herredag, og hele Landets fornemme Adel var kommen til Kjøbenhavn tillige med et stort Følge af Tjenere og Svende. Adelige Fruer og Jomfruer fra hele Riget var indbudte til Brylluppet og mødte i deres fineste Stads. De kongelige Lensmænd var tilsagte til Hove med et bestemt Antal Svende. Et stort Antal Gejstlige var til Stede, deriblandt Ærkebiskop Birger af Lund med et Følge paa henved 200 Personer. I alt var der mødt 12 Biskopper, blandt hvilke der var en Biskop Johan Blankenfeld af Reval, som var sendt af Pave Leo for paa hans Vegne at uddele Aflad til Kongen og hans Gæster.

Af Kongens nære Slægtninge, som overværede Bryllupshøjtidelighederne, maa i første Række nævnes hans Moder, den fromme Enkedronning Christine, der boede paa Næsbyhoved Slot ved Odense, og hans Søster, Kurfyrstinde Elisabeth af Brandenburg.

Elisabeth var Kong Hans's og Dronning Christines eneste Datter. Sytten Aar gammel var hun (1502) bleven gift med Kurfyrst Joachim af Brandenburg, dengang en haabefuld ung Mand, berømt for sin Lærdom. Men Ægteskabet blev senere meget ulykkeligt for den danske Prinsesse; thi Joachim, der var strengt katolsk, hengav sig mere og mere til alskens Overtro, og netop ved Aaret 1515 begyndte han at hengive sig til et forargeligt Frillelevnet. Kurfyrstinden var ligesom Moderen en god og elskelig Kvinde. Med hende var fulgt et stort Følge af brandenburgske Riddere og Fruer.

Blandt Slægtningene maa end videre nævnes Hertug Frederik af Gottorp, der var Farbroder til

Kongen. Han nærede ikke synderlig venlige Følelser over for sin Brodersøn, og han rejste sin Vej, inden Bruden kom.

Fra Tyskland var der mødt to Hertuger, af hvilke den ene var sendt af Kejser Maksimilian. Kurfyrst Frederik sendte to sachsiske Riddere, hvis Beretning til deres Herre om Brylluppet er bevaret. End videre kom der Sendebud fra Hamburg og Danzig og fra flere andre Hansestæder. Indbydelserne synes i det hele at have strakt sig meget vidt. I Stadsarkivet i den lille hollandske By Zwolle findes et Indbydelsesbrev fra Kong Christiern til »de ærværdige Borgmestre og Raadmænd i Staden Zwolle«, hvori det hedder: »Vi begære flittig, at I ikke ville spare Umage og Møje, men at I, os til særdeles Behag og Ære, ville give Møde hos os, for der at gøre eder til Gode med os og andre Fyrster, Herrer og Venner, som komme til Stede« o. s. v.

Til Gildet blev der gjort store Indkøb saavel af Spise- som af Drikkevarer. Der anskaffedes en Mængde udenlandske Klædevarer, saasom Fløjl, Silke og Gyldenstykke, dels bestemte til nye Klædninger for Hoffolkene, dels til at »drage« d. e. beklæde Væggene med i Slottets Sale og Værelser, saaledes som det var Skik og Brug ved festlige Lejligheder. En fra Italien hidkaldt Kunstner, Turisani, forfærdigede et kostbart Brudesmykke af Guld og Ædelstene. Genstand for megen Omtale og Beundring var det pragtfulde Tæppe til Brudesengen, i hvilket der var indvirket Blomster i glimrende Farver og Vaabenskjolde i Guld.

Kongen havde fulgt Valkendorfs Raad og gjort alt for at give sin Hustru en glimrende Modtagelse, og det var ikke hans Skyld, at Festlighederne blev

alt andet end vellykkede. Kongens Stjernetyder og Sandsiger, Tyskeren Bernhardin Monck, gav ikke noget gunstigt Svar, da han blev spurgt om, hvad Stjernerne varslede om Følgerne af den forestaaende Forbindelse. Christiern har dog næppe taget sig denne Forudsigelse synderlig nær. Derimod voldte det ham mange Bryderier, at Flaaden, som skulde hjemføre Bruden, stadig udeblev, saa at Bryllupsdagen atter og atter maatte udsættes. Det kostede Kongen store Summer at underholde de talrige Gæster i saa lang en Tid. Hertil kom, at den Del af Medgiften, som efter Aftale skulde udbetales ved St. Hansdag 1515, udeblev. Der mødte derimod en Udsending fra Ærkehertug Karl, Dr. Johan Sucket, med mange Undskyldninger og gode Løfter. Samtidig hermed rejste Karl rundt i Nederlandene fra den ene Fest til den anden og øste Penge ud til alle Sider. Kongen maatte da ty til at gøre Laan og til at udskrive en Bryllupsskat. Ogsaa for de Fremmede medførte Udsættelsen store Ulemper. Ved Nykjøbing paa Falster, hvorfra der var Overfart til Tyskland, laa der 40 tyske Skibe, som skulde føre de udenlandske Gæster tilbage. Skibsmandskabet beklagede sig bittert over, at de ikke kunde komme hjem i rette Tid til deres Fiskeri.

Midt i Juli Maaned erklærede nogle af de fornemste udenlandske Herrer, at de nu ikke kunde vente længere, men saá sig nødsagede til at rejse. Kongen søgte at holde dem tilbage; men da han ikke kunde formaa dem dertil, gjorde han midt i Juli Maaned et stort Gæstebud paa Slottet til Ære for de bortdragende, ved hvilken Lejlighed der blev givet ikke mindre end 34 Retter. De drog saa afsted; men da der lige efter deres Bortrejse kom

Bud om, at nu var Prinsessen færdig til at gaa om Bord, sendte Kongen Ilbud efter dem for at formaa dem til at vende tilbage, hvortil de dog ikke lod sig bevæge.

Da Flaaden endelig var afgaaet fra Nederlandene, anordnede Kongen, at der skulde holdes kirkelige Festoptog og offentlige Kirkebønner om en lykkelig Overrejse. Paa Budskabet om, at Elisabeth var naaet til Helsingør, blev der straks sendt to Bisper og to Riddere afsted fra Kjøbenhavn for at byde hende velkommen paa dansk Grund. I Kirkerne blev der afholdt Taksigelser.

Torsdagen den 9. Avgust, den Dag, da Elisabeth skulde holde sit Indtog i Kjøbenhavn, sejlede Flaaden med Dronningen om Bord fra Helsingør og landede efter nogle Timers Sejlads ved Landsbyen Hvidøre, en Mils Vej nord for Kjøbenhavn i Nærheden af Skovshoved. Hvor nu Landstedet Hvidøre ligger, var der i Middelalderen en lille Kongsgaard af samme Navn. For Tiden var den af Kongen overladt til Sommerbolig for Sigbrit og Dyveke. Her paa dette Sted fandt Kongen det passende at modtage sin retmæssige Hustru. Festtoget, som med den kongelige Brudgom i Spidsen drog ud fra Kjøbenhavn om Morgenen, overgik i Pragt og Glans alt, hvad man hidtil havde set i Danmark. Hverken Kongen eller hans Følge, for største Delen bestaaende af danske Adelige, havde sparet paa Pengene, saa at de næppe stod tilbage for de burgundiske Hoffolk, som kom med Prinsessen.

Toget aabnedes af kongelige Herolder, iførte pragtfulde Vaabenkjortler. Derefter kom Kongen selv, ridende paa en kostbar Hest og iført en Kjole, der straalede af Guld og Perler. Derefter de høje

Rigsembedsmænd og de højeste Gejstlige i Dragter af Fløjl og Silke, saa Rigets Adel og de kongelige Lensmænd. Efter disse, som alle var til Hest, kom Enkedronning Christine, Kurfyrstinde Elisabeth, Hoffets Damer, Adelsfruer og adelige Jomfruer, kørende i firspændige, forgyldte Karme. Damerne var iførte Dragter af de kostbareste udenlandske Stoffer og prydede med Guldkæder og Ædelstene. I Toget deltog sikkert henved 1000 Personer.

Morgenen havde været smuk og klar, men op paa Formiddagen kom der den ene Regnbyge efter den anden. Tæt ved Hvidøre mødtes saa for første Gang Brudgom og Brud. Elisabeth, som kom kørende fra Stranden med sit Følge, stod af Vognen og traadte ind paa et paa Jorden udbredt Gyldenstykkes Tæppe, hvor ogsaa Kongen, Enkedronningen og Kurfyrstinden tog Plads.

Nu traadte den værdige Roskildebisp Lage Urne frem for at byde Elisabeth velkommen. Han var en Mand med en betydelig Lærdom, og han roses af sin Samtid for den Dygtighed og Kraft, hvormed han styrede sit Stift, men dadles for sin Adelsstolthed og for den Partiskhed, hvormed han foretrak sine Slægtninge.

Den latinske Tale, som Urne holdt til Elisabeth, er opbevaret. Den er kunstlet og med søgte Udtryk, saa at Elisabeth næppe har forstaaet meget af de velmente Ord, tilmed da hun var syg og træt af Rejsen. Biskoppen udtalte: »Vi have med Længsel ventet denne Dag; thi lykkelig fremfor alle andre er den Dag, da den dydigste og ædleste af alle Prinsesser kommer til os. Aldrig har nogen lykkeligere eller forjættelsesrigere Dag lyst over Danmark, og selv Regnen, som faldt i Strømme,

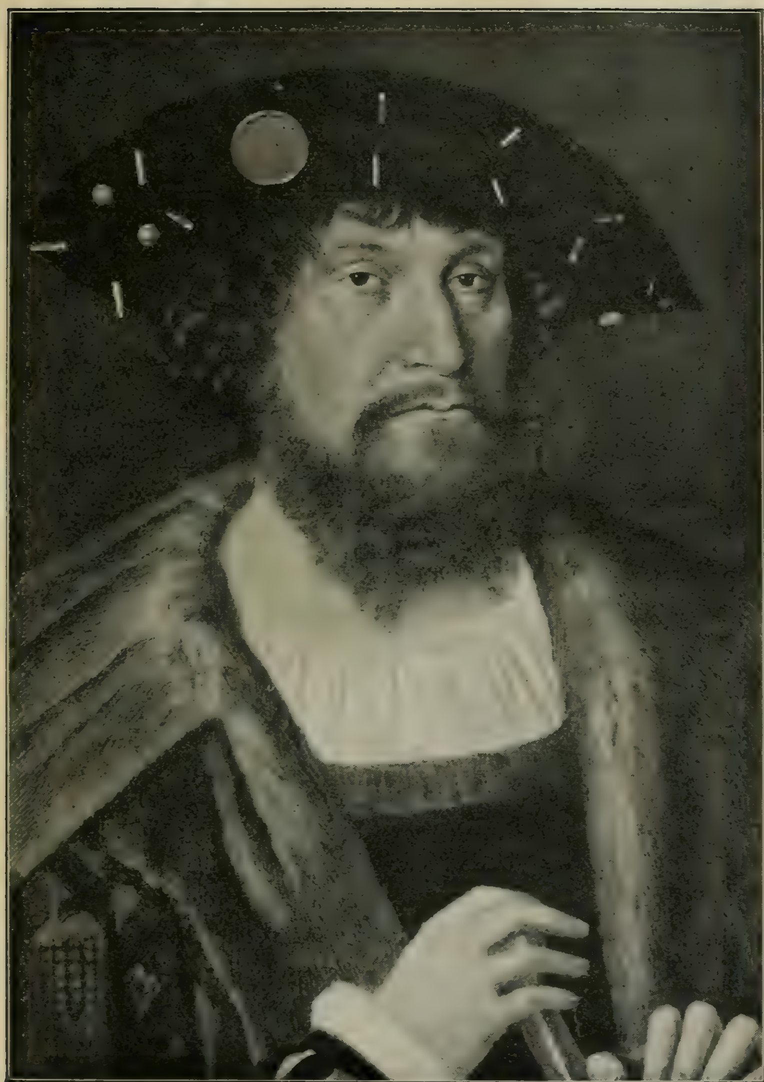

Fig. 8. Kong Christiern den Anden.
(Efter et Maleri fra 1515 af en nederlandsk Mester paa den kgl. Malerisamling).

(„Folkelæsning“ Nr. 250, ved Side 68).

er et Varsel om, at Aanden med de syv Gaver vil give os Himlens Velsignelse og Gunst i rigt Maal.«

Regnen var imidlertid hørt op, men tog straks efter fat igen. Taleren omtalte saa, som sædvanlig ved saadanne Lejligheder, Brudens høje Slægt, idet han navnlig dvælede ved Omtalen af hendes Bedsteforældre paa mødrene Side, Kong Ferdinand og Dronning Isabella i Spanien, der havde jaget Kristenhedens Arvefjender, Maurerne, ud af Spanien. Derpaa fortsatte han: »I dit Rosenaasyn straale de dejligste Øjne, og over hele dit Legeme er der udbredt Skønhed og Ynde. Herom er der Enstemmighed hos alle de Danske, som nu se dig for deres Øjne. Alle ere af samme Mening, at der i saa smuk en Bolig ikke kan huses nogen Udyd. Og hvad er yndigere end Dyd og legemlig Skønhed i Forening?«

Da Taleren var naaet saa vidt, vaklede Bruden og sank om i Armene paa en af sine Hofdamer, og siddende paa hendes Skød hørte hun Resten af Talen. Da Biskoppen saá Prinsessens Ildebefindende, sluttede han sin Tale med følgende Henvendelse: »Ædle og mægtige Dronning, som skal herske over det danske Folk: Elsk Gud, Himlens og Jordens Herre, fremfor alt. Men næst efter ham skal du af ganske Hjerte elske vor ædle Konge Christiern. Læg Vind paa Retfærdighed, og tag de trofaste Danske i din Beskyttelse! Lov og Enighed i Riget afhænge af, om disse Bud efterkommes!«

Man steg derefter til Vogns og til Hest, og Toget satte sig i Bevægelse ad Kjøbenhavn til i samme Orden som før, kun med den Forskel, at Bruden med Følge fik Plads næst efter Kongen og Bisperne. Under hele Turen strømmede Regnen

ned, og Festdeltagerne ankom til Byen i en sørgelig Forfatning. Dronningen blev straks efter sit Komme til Slottet af Kongen ført ind i sine Værelser, hvor Enkedronningen og Kurfyrstinden umiddelbart derefter aflagde hende et Besøg.

Elisabeth, der endnu stadig led af Feber, kunde nu nyde en højst fornøden Hvile indtil Søndag, paa hvilken Dag hun blev viet til Kongen, salvet og kronet. Højtideligheden, der skulde have funden Sted i Frue Kirke, blev paa Grund af Prinsessens Sygdom henlagt til Slottet, hvor Salen foran Dronningens Værelser blev omdannet til en Kirkesal, og hvor et Alter blev opstillet. Da Brud og Brudgom var hinanden beslægtede i fjerde Led, havde man hos Paven søgt og opnaaet Tilladelse til dette Ægteskab, som efter Kirkelovene var utilstedeligt, fordi Parterne var for nær i Slægt.

Rigets højeste Prælat, Ærkebiskop Birger af Lund, udførte de hellige Handlinger. Denne Mand, der var født af fattige Forældre i Halland, var lille af Vækst og af et uanseligt Ydre. Ved sin Dygtighed var han naaet til den høje Stilling, han indtog, den højeste i Landet næst efter Kongens. Sit Held skyldte han vel til Dels den Omstændighed, at han havde været Kansler hos Kong Christiern den Førstes Dronning, Dorothea. Bispestolene beklædtes ellers som Regel kun af Mænd af den høje Adel.

Da alting var rede, traadte Kongen ind i Salen. Foran ham bares Rigsklenodierne, Sværdet, Æblet, Sceptret og Kronen, af fire af de fornemste Riddere. Derefter hentede Kongen Bruden, og Vielsen foretoges nu omtrent paa samme Maade som for et Aar siden i Bryssel. Ærkebispen modtog først Brudens og Brudgommens Vielsesringe, velsignede

dem og gav dem tilbage, hvorpaa Brudemessen tog sin Begyndelse. Paa et bestemt Punkt standsede Messesangen. Kongen rejste sig og knælede ned for Altret, idet han paa Latin sagde til Ærkebiskoppen: »Ærværdige Fader! Jeg begærer, at du vil velsigne min Hustru, som Gud har forenet mig med, og pryde hende med Dronningkronen, til vor Frelsers, Jesu Kristi, Ære.«

Ærkebispen salvede derpaa Dronningen paa højre Arms Haand- og Albuled og mellem Skuldrene, idet han bad: »Gud, den evige Herligheds Fader, være din Hjælper; den Almægtige velsigne dig og høre dine Bønner, han give dig et langt Levnet og stadfæste dig i en stadig Velsignelse, han bevare dig med hele Folket til evig Tid og gyde Forvirring over dine Fjender« o. s. v. Derpaa satte han Kronen paa hendes Hoved sigende, ligeledes paa Latin: »Modtag Ærens Krone og vid, at du nu er delagtig i Herredømmet; drag stedse Omsorg for Guds Folks Held og Fremgang, og jo mere du ophøjes, desto mere skal du elske og bevare Ydmygheden i Jesus Kristus, vor Herre.« Derefter overgav han hende Sceptret med de Ord: »Modtag dette Scepter som et Magtens og Retfærdighedens Tegn. Vær barmhjertig og mild mod de fattige, drag Omsorg for Enker, umyndige og faderløse, saa at den almægtige Gud maa rigelig skænke dig sin Naade.«

Efter at Halleluja og Evangeliet var afsunget, begyndte Offergangen. Som Skik og Brug den Dag idag i danske Landsbykirker, ofredes dengang ogsaa ved Kongers Bryllup en Pengegave paa Altret til bedste for Kirken. Kongen og Filip af Burgund ledsagede Dronningen til Altret, de sachsiske Afsendinge Enkedronningen, en brandenburgsk Biskop

og en Adelsmand Kurfyrstinden o. s. v. Ærkebispen lyste saa Velsignelsen fra Altret, Kongen og Dronningen knælede, kyssede Ærkebispens Haand og modtog den hellige Nadvere. Hermed var den egentlige Højtidelighed til Ende; men inden Forsamlingen skiltes, meddelte Ærkebiskoppen, at Paven havde givet Fuldmagt til, at der meddeltes enhver, som havde overværet Kroningen, Aflad.

Om Eftermiddagen var der Festmaaltid paa Slottet, ved hvilken Lejlighed der gaves 33 Retter. Næste Dag holdt Kongen en højtidelig Kirkegang til Frue Kirke. Det derpaa følgende Festmaaltid var forholdsvis tarveligt, der gaves kun 15 Retter, og en af Deltagerne siger, at kun faa af Retterne var gode. Om Eftermiddagen var Kongen og Dronningen til Fest paa Raadhuset; de saá først paa Ridderspillet udenfor og tog siden Del i Dansen. Elisabeth, der endnu følte sig svag, begav sig tidlig hjem.

Under Festlighederne havde Kongen víst stor Opmærksomhed mod det burgundiske Følge, navnlig mod Filip af Burgund; men inden de forlod Kjøbenhavn, maatte de give Kongen en skriftlig Erklæring om, at de vilde indestaa for, at Medgiften for Fremtiden betaltes til rette Tid. Under Hjemrejsen udbrød der Pest paa et af Skibene, og et af dens Ofre var en ung, smuk Dame, Filips Broderdatter.

Før og under Bryllupsfesterne blev der holdt Herredag. Derefter foretog Kongen og Dronningen en Rejse gennem Sjælland, Fyn og Nørrejylland, om hvis Enkeltheder der dog kun er lidet bekendt. Rejsen begyndte i Midten af September og endte ved Udgangen af November.

9. Dronning af Danmark indtil Landflygtigheden (1515—23).

Den unge Kvinde, der nu var Dronning i et for hende saa fremmed Land. opnaaede ikke den Lykke, hun i sine barnlige Drømme havde tænkt sig. Kongen viste vel sin Hustru al den ydre Ære, der tilkom hende som Dronning; men hans Hjerte tilhørte Dyveke, og der gik lang Tid hen, inden Elisabeth omsider vandt sin Ægtefælles Kærlighed. Derimod vandt hun snart sine Omgivelser for sig, navnlig den mægtige Hofadel, der var højlig forbitret over den Indflydelse, som Dyvekes Moder Sigbrit efterhaanden kom til at øve paa Regeringens Førelse.

Blandt de Adelsmænd, som var knyttede til Hoffet, maa i første Række nævnes Mogens Gjø, der fra Aaret 1516 var Kongens Hofmester. og som stedse viste sig som Dronningens fuldtro Ven. Mogens Gjøs Ledsager under Brudefærden til Nederlandene, Albert Jepsen Ravensberg, blev stillet i Spidsen for Dronningens Hofstat. Til hendes Hofmesterinde udnævntes Anna Mejnstrup Olufsdatter af Slægten Rosenkrands. Hun var en dygtig. men hovmodig Adelsdame, havde en hvas Tunge og var ikke bange for at sige Kongen Sandheden, hvorfor hun senere blev forvist fra Landet. Hun var haard mod sine Undergivne, der hadede hende af Hjertens Grund. Under Grevens Fejde blev hun slaaet ihjel af Bønderne paa Ringsted Thing.

Blandt sine Omgivelser havde Dronningen i Førstningen nogle af de burgundiske Damer, der var fulgte med hende ind i Landet. De var ikke velsete af Kongen, der ikke uden Grund mistænkte

dem for at bringe Sladder til det nederlandske Hof. Det varede heller ikke længe, før Kongen fik dem sendt ud af Landet. Derimod beholdt Dronningen i sin Tjeneste flere burgundiske Adelsmænd, saaledes Maksimilian de Bins, og som sin Skriftefader en fremmed Gejstlig ved Navn Johan Mansueri.

At Elisabeth følte sig ulykkelig under de nye Forhold, fremgaar af en Brevveksling mellem hende og Søsteren Eleonora fra de første Aar af hendes Ophold i Danmark. Af denne Brevveksling findes der nogle Uddrag i en gammel Levnedsbeskrivelse af den tyske Fyrste Frederik af Pfalz, forfattet af dennes Sekretær Hubert fra Lüttich. Den smukke, højtbegavede og tapre Frederik af Pfalz (f. 1482) opholdt sig i sin Ungdom ved det nederlandske Hof og var nær knyttet til Filip den Smukke. Frederik og den skønne Prinsesse Eleonora fattede Kærlighed til hinanden og gav hinanden Løfte om Ægteskab. Men et Ægteskab mellem Eleonora og den tyske Pfalzgreve var ikke efter Fasterens Sind; thi Margrethe vilde kun bortgifte sine Broderdøtre til Konger, og det stemmede heller ikke med Broderens Politik.

Ærkehertug Karl fik fat paa et Brev fra Pfalzgreven til Søsteren, hvori Frederik skriver til sin Veninde: »Jeg er villig til at give Afkald paa alt, naar jeg kun maa tilhøre dig og du mig.« Karl blev højlig forbitret og tvang de Elskende til i Overværelse af en pavelig Vikar at afgive den Erklæring, at de løste hinanden fra enhver gensidig Forpligtelse. Frederik blev fjernet fra Hoffet, og Karl var døv for alle Bønner. Eleonora blev ført til Spanien, hvor hun (1519) maatte indgaa Ægteskab med den halvgamle Kong Emanuel af Portugal.

Dronning Elisabeth havde været Søsterens Fortrolige i dette Forhold og billiget hendes Kærlighed. Efter at hun var kommen til Danmark, fik hun dels gennem Rygtets Fortælling, dels vel ogsaa ved Breve fra Søsteren selv nøje Underretning derom. Hun skrev da til Eleonora en Række Breve, af hvis Indhold Hubert fra Lüttich meddeler et lille Uddrag. Hun skrev, at det var saa langt fra, at hun dadlede Søsterens Kærlighed, at hun tværtimod ganske billigede den og føjede sin Lykønskning til. Hun skildrede, hvad ondt de Kvinder, som ægtede mægtige Konger, var nødte til at finde sig i. Det var allerede en daarlig Begyndelse paa et Ægteskab, at de giftede sig med en Mand, hvem de aldrig havde set, ikke elskede, og hvis Sæder de ikke kendte. Ham skulde de følge til Jordens yderste Grænser, uden Haab om nogensinde at gense Fædreland eller Slægt. Ret beset var Navnet »Dronning« et tomt Navn, som man burde fly, afsky og ræddes for, som naar man med nøgne Fødder traadte paa en Slange. Kortsagt: Hos Konger holdtes Dronningerne under Bevogtning, de havde næppe Lov til at gaa uden for Døren, for at ikke den kongelige Højhed skulde lide nogen Skade ved altfor ofte at vise sig offentlig. Konger foregav ofte, at de gik paa Jagt, at de skulde rejse omkring i Riget og andet mere, medens Sandheden var, at de søgte Tilfredsstillelse for deres Lidenskaber. Søsterens Lod vilde blive helt anderledes: hun elskede Frederik, kendte ham, hans Slægt og Fædreland; Sprogene i hans og hendes Fædreland var ikke meget forskellige, hvorimod hun (Elisabeth) var bleven ført hen til en Mand, som ikke forstod hende og hun ikke ham. Hvorledes kunde der vel fremkomme nogen Kærlighed

mellem Ægtefæller, som maatte tale sammen ved Hjælp af Tolk. Eleonora skulde ikke tage sig det nær, at Frederik kun kaldtes Pfalzgreve; det var jo dog den første Rang næst efter den kongelige. Desuden var han jo Hertug og Søn af en Kurfyrste, der valgte baade Konger og Kejsere o. s. v.

Af hele dette Kærlighedsforhold fremgaar det, at Prinsesserne ikke uden Modstand fandt sig i at ofre deres Hjerters Følelser paa den magtsyge Familiepolitiks Alter. De formaaede dog ikke at bryde Tidsaandens Magt. Eleonora, der blev gift anden Gang med Kong Frans den Første af Frankrig, glemte aldrig Elisabeths Medfølelse, og Frederik af Pfalz, der senere blev Kurfyrste, blev som ældre Mand gift med en Datter af Christiern den Anden og Elisabeth.

Ved Hoffet i Bryssel blev Stemningen mod Kong Christiern mere og mere fjendtlig, og man begyndte at lægge Kejseren til Last, at han havde sørget saa daarligt for sin Sønnedatter. Margrethe skrev til Faderen, at den stakkels Elisabeth havde gjort et daarligt Parti. Kejseren ærgrede sig over disse Bebrejdelser og skrev Nytaarsdag 1516 et Brev til sin Datter, hvori han klager over den løse Snak, at han ikke skulde have sørget godt for sine Sønnedøtre Elisabeth og Marie (gift med Kong Ludvig af Ungarn). De Folk, der førte saadan Snak, vidste ikke rigtig Besked; thi blandt alle regerende, ugifte Fyrster i Kristenheden fandtes der ingen bedre Partier end Kongerne af Ungarn og Danmark. Forbindelsen med Danmark var heldig, da den maatte fremme Handelen mellem dette Rige og Nederlandene. Det var tre smukke, store og gamle Kongeriger, som Kong Christiern herskede over, om end vel

Undersaatterne i alle disse Riger var raa og plumpe af Naturen. Begge de nævnte Konger var smukke Fyrster og dydige Personer og udstyrede med alle ædle Egenskaber og Sæder. Han var derfor overbevist om, at hans Sønnedøtre var komne til stor Ære, og at de vilde komme til at leve deres Liv i Glæde og Lykke. Desuden havde det ikke været muligt at finde andre Mænd til Prinsesserne end disse to, hvis da ikke en Konge skulde tage to Hustruer. Til sidst anfører Kejseren, at Kongen af Danmark stammede fra et ædelt Hus og var i Slægt med selve den kejserlige Familie.

Ifølge dette Brev var Kejseren altsaa endnu uvidende om Sagernes Sammenhæng. Men faa Dage efter blev han oplyst om sin Vildfarelse med Hensyn til Kong Christiern, hvilket fremgaar af et Brev fra ham til Ærkehertug Karl af 18. Januar 1516. Kejseren klager her over »det anstødelige og forargelige Liv, som vor Broder og Svoger, Kongen af Danmark, fører med en Elskerinde, til Græmmelse og Sorg for vor Datter, Eders Søster, hans Hustru, og til Beskæmmelse for alle hans Slægtninge«. Han vilde nu sende en Sendefærd til Danmark under Ledelse af Hr. Sigismund Herberstein, og han havde opfordret Kurfyrst Frederik af Sachsen, ved hvis Mellemkomst dette Ægteskab var kommen i Stand, til at lade en af sine Raader slutte sig til Kejserens Sendemand. Ogsaa Karl skulde paa sin Side sende en anset Mand til Danmark, for at alle disse i Forening kunde indgyde Kongen Agtelse, saa at han kunde bringes til at lægge Baand paa sine onde Lidenskaber, som Fornuft og Ære bød, og lade Elsker-

inden fare, til Glæde for alle hans Slægtninge og Paarørende.

I samme Maaned havde Karl foreslaaet, at Kongerne af Danmark, Ungarn og Portugal skulde optages i det gyldne Skinds Ridderorden; men Ordenskapitlet for denne højt ansete Orden nægtede at optage Kong Christiern, fordi »han anklagedes for at leve offentlig i Ægteskabsbrud og for at behandle sin Dronning meget slet«.

Sigismund Herberstein var en ung, dygtig Mand, der siden gjorde mangfoldige Rejser omkring i Evropa i kejserlig Tjeneste. Han afgik med sit Følge fra Augsburg den 31. Januar og drog først til Torgau i Sachsen, hvor Kurfyrsten da opholdt sig. Frederik den Vise, hvis Privatliv ingenlunde var mønsterværdigt, vilde nødig have med denne Sag at gøre. I Stedet for, som Kejseren ønskede, at sende en af sine Raader, lod han en ukendt, ung Mand af dansk Byrd ved Navn Michel Raid følge med den kejserlige Sendefærd.

Gennem Holsten og over Østersøen kom de til Nykjøbing paa Falster, hvor Dronningen kort i Forvejen var indtruffen. Elisabeth sendte straks ved deres Ankomst sin Hofmester Albert Jepsen til dem for at byde dem velkommen. Ærkehertug Karls Sendebud, Herren af Bulon og Mester Jan Benninck, var allerede komne. Christiern havde søgt at hindre deres Afrejse fra Nederlandene, idet han havde sendt Dronningens Skriftefader Mansueri til Bryssel med Breve og gode Ord. Det lykkedes ikke; Sendemændene drog afsted og medførte en meget streng Instruks.

Herberstein har selv givet en Beretning om sin Rejse i en efterladt Dagbog. Den 1. April blev

han af Kongens Kansler hentet hen til Barfodmunkenes (Graabrødrenes) Kloster i Nykjøbing, hvor Kongen ogsaa havde indfundet sig. Her hørte denne, hvad Herberstein og de nederlandske Sendebud havde at forebringe. Foreløbig fik de dog intet bestemt Svar; Kongen erklærede, at han først vilde overveje Sagen.

Samme Dags Eftermiddag blev de hentede til Dronningen, som modtog de Fremmede i en af Slottets Sale. Hun var iført en nederlandsk Sørgedragt: thi hun bar Sorg for sin Bedstefader Kong Ferdinand den Katolske af Spanien, der var død for godt to Maaneder siden (23. Januar 1516). Avdiensen overværedes af henved 16 danske Fruer og Jomfruer, der alle var hvidklædte.

Desværre er Herberstein meget kortfattet i sin Beretning om, hvad der forefaldt ved Avdiensen. Han siger blot: »Jeg maatte sætte mig ned hos Dronningen paa en Hynde. Saadan Ære var jeg ikke vant til. De nederlandske Herrer knælede fōr Dronningen og sagde, i hvilket Ærinde vi var sendte. Derefter blev jeg med megen Ære ført fra Slottet til mit Herberg.« Det har sikkert været Dronningen, der endnu følte sig saa fremmed i Danmark, en stor Glæde at modtage Bud og Hilsen fra sine Slægtninge og sit Fædreland.

Hvad Gesandternes egentlige Ærinde angaar, udrettede de ikke stort. Kongen kom først med Udflugter; men da Herberstein trængte ind paa ham for at faa et bestemt Svar, erklærede han, at han ikke skyldte Kejseren eller Ærkehertugen Regnskab for sine Handlinger: »Han vilde holde sig kongeligt som ogsaa hans Fader og hans Forfædre.«

I øvrigt blev de Fremmede vel behandlede.

Herberstein fortæller, at Albert Jepsen paa Kongens Vegne forærede ham en Hest med Sadel. Efter et Ophold paa 10 Dage i Nykjøbing, hvor han gjorde Bekendtskab med den berømte Søren Norby, »Kongens Kaptejn paa Havet, der gjorde alle sine Gerninger i Djævelens Navn«, forlod Herberstein denne By for gennem Sjælland og Fyn at begive sig hjemad. Undervejs aflagde han et Besøg paa Næsbyhoved Slot hos Enkedronning Christine, der var syg og sengeliggende. For den fromme Dronning var Sønnens Forhold en Hjertesorg. Her opholdt sig de tre sidste af de nederlandske Jomfruer, som var komne til Danmark med Dronningen. Paa Kongens Befaling sluttede de sig nu til de burgundiske Sendemænd for med dem at drage til deres Fædreland. »Kongen sendte dem bort«, siger Herberstein, »fordi de altid førte Snak om hans Uskikkelighed.«

Dette Træk viste klart, at Kongen ikke var til Sinds at føje sig efter sine Slægtninges Ønske; men herpaa havde han været fast besluttet, allerede inden Sendefærden kom. Hans Forhold til Dyveke traadte endnu stærkere frem for Offentligheden end før. To Dage før hans Samtale med Herberstein i Nykjøbing havde han købt en Gaard i Kjøbenhavn, der var bestemt til Bolig for Sigbrit og Dyveke. Den laa ikke langt fra Slottet, paa Hjørnet af Amagertorv og Lille Helliggeiststræde (Niels Hemmingsensgade).

Derimod bidrog de Fremmedes Nærværelse til at styrke Misfornøjelsen hos den danske Adel. Straks efter deres Afrejse tog Fru Anna Mejnstrup Mod til sig og gjorde Kongen heftige Bebrejdelser. Kongen blev saa forbitret, at han afsatte hende fra

hendes Hofstilling og fratog hende en Del af hendes Gods. Hun flygtede ud af Landet og tog Ophold i Lybek.

Rimeligvis var der kommen en hemmelig Forstaaelse i Stand mellem den danske Adel og det nederlandske Hof i denne Sag. I den Instruks, som Ærkehertug Karls Sendemænd medbragte, tales der ikke blot om den Sorg, som Kongens Forhold til Dyveke havde voldt Dronningens Slægt, men ogsaa om den Misfornøjelse, som herskede hos »alle i Kongeriget Danmark«. Sendemændene havde Ordre til om muligt at faa Dyveke ud af Landet. »Og hvis hun ikke rejser, da skal man, hvad det saa koster, spille hende et artigt Puds, og ikke hvile, før hun er borte.«

Dyveke døde pludselig i Juni 1517, og Rygtet fortalte, at hun var bleven forgivet ved at nyde nogle tidlig modne Kirsebær, som Høvedsmanden paa Kjøbenhavns Slot, Torben Oxe, havde sendt hende. Det ligger nær at antage, at der er en Forbindelse mellem dette Dødsfald og hin Trusel i de nederlandske Sendebuds Instruks; men det er nu ikke muligt at komme til Bunds i disse dunkle Forhold. Sikkert er det imidlertid, at Sigbrit var overbevist om, at Skylden for Datterens Død var at søge hos det nederlandske Hof. Hun betragtede Ærkebiskop Valkendorf som dette Hofs Redskab og forfulgte ham med et brændende Had.

Kongen nærede Mistanke til Torben Oxe, en for sin Raahed og Voldsomhed berygtet Adelsmand, og da denne under en Hoffest havde tilstaaet for Kongen, at han havde eftertragtet Dyveke, blev han anklaget og fængslet. Rigsraadet, som til Dels bestod af Torbens Venner og Slægtninge, frikendte

ham, »thi han kunde ikke dømmes for Tanken alene«. Men da han som Slotshøvedsmand var Gaardsretten underkastet, blev han dømt efter denne af en Nævningeret af 12 af Slottets Bønder, som afgav den Kendelse: »Vi dømme ikke Torben, men hans egne Gerninger dømme ham.« Gaardsretten indeholdt strenge Straffe for Voldtægt og Forførelse i Kongens Gaard.

Kongen var fast besluttet paa Torben Oxes Undergang, og Dødsdommen over ham blev virkelig fuldbyrdet, uagtet Rigsraadet i sine Bestræbelser for at redde Torben fandt Støtte hos Dronning Elisabeth selv. Den i den følgende Tids Kampe saa bekendte Povl Helgesen (Povl »Vendekaabe«), der ganske vist var en ivrig Modstander af Christiern den Anden og gerne fremstillede ham i et saa ugunstigt Lys som muligt, skildrer i sin »Skibbykrønike«*) disse Begivenheder saaledes: »Torben Oxe blev henrettet St. Andreæ Aftens Dag (d. e. den 29. November), uagtet den pavelige Afsending Hr. Angelus Arcembold (jfr. S. 88), hele Rigsraadet og en stor Skare af de fornemste Kvinder, som utrøstelig græd og sukkede, gik i Forbøn for hans Liv hos den grusomme Fyrste, men forgæves. Blandt disse var ogsaa Dronning Elisabeth selv; men endog hendes Bønner bleve foragtede, en Adfærd fra Kongens Side, der bragte ikke blot hende selv, men ogsaa alle tilstedeværende til at rødme.«

Dyvekes Død og Dommen over Torben Oxe

---

*) Saaledes kaldet, fordi den fandtes indmuret i Skibby Kirkes Kor i Horns Herred paa Sjælland. Den indeholder en meget partisk og hadefuld Skildring af Samtidens Personer og Forhold indtil Aaret 1533. Skibbykrøniken findes i dansk Oversættelse (ved A. Heise).

frembragte en Vending i Christiern den Andens Historie. Rigsraadspartiet havde ventet, at det vilde være forbi med Sigbrits Indflydelse, naar Dyveke blev fjernet; men lige det modsatte skete. Omkring Sigbrit dannede der sig et nyt, indflydelsesrigt Parti, der trængte Rigsraadet ganske i Baggrunden. Det bestod for største Delen af dygtige, borgerlig fødte Mænd. Den betydeligste af disse var uden Tvivl Hans Mikkelsen, der var Borgmester i Malmø. Han var en fremragende Retskyndig og blev Sjælen i Kong Christierns Lovgivningsarbejde. Af denne Grund fik han senere, da han var fulgt Kongen og Dronningen i Landflygtighed, ved det nederlandske Hof Skyld for at have været en af Hovedaarsagerne til de Danskes Opstand. Han omtales stedse som en retskaffen og hæderlig Mand, noget, der langtfra kan siges om alle Sigbrits Venner.

Det Sigbritske Parti tilstræbte i Forening med Kongen at ophjælpe Borger- og Bondestanden; men for at dette kunde ske, maatte indadtil Adelen og Gejstligheden og udadtil Hansestæderne, der hindrede de danske Købstæders Trivsel, bekæmpes. Særlig Købstæderne var Genstand for Kongens Omsorg. De nederlandske Stæder var hans Forbillede, og Sigbrit, der stammede fra Nederlandene, blev hans kyndige Raadgiverinde. Dette i Forbindelse med hendes Klogskab og store Indsigt i Finanssager forklarer den Indflydelse, hun fik hos Kongen, der havde Brug for mange Penge til sine Krigstog og andre Foretagender. I Valget af Midler var Sigbrit og hendes Venner langtfra altid nøjeregnende; deres Fremfærd var ligesom Kongens ofte voldsom og ubillig. Menigmand ansaa Sigbrit for en Heks og troede hende i Stand til alt ondt. Hun

blev efterhaanden Genstand for et heftigt Had hos høje og lave. Navnlig Torben Oxes Død fremkaldte hos Adelen en Forbitrelse, der til sidst førte til Kongens Fordrivelse.

I det indbyrdes Forhold mellem Christiern og Elisabeth var der nu ogsaa indtraadt en Forandring. Kongen havde nærmet sig sin ædle Hustru og faaet Øjnene op for, hvilken Skat han ejede i hende, hvem han saa dybt havde krænket. I Februar 1518 fødte hun sit første Barn, en Søn, der efter Bedstefaderen blev kaldet Hans (Johannes). En fransk Afsending, der besøgte Kjøbenhavn i Sommeren samme Aar, og som efter sin Konges Bud aflagde Dronning Elisabeth et Besøg, fortæller i sine Optegnelser, at den unge Moder viste ham sin lille Søn, der efter hans Forsikring var et særdeles smukt og opvakt Barn.

Mellem Dronningen og Sigbrit indtraadte der mærkeligt nok ogsaa efterhaanden et ret fortroligt Forhold. Sigbrit færdedes daglig paa Slottet, især efter at hun var bleven udnævnt til Hofmesterinde og Plejemoder for den unge Prins. Som mange af den Tids Kvinder var hun lægekyndig, navnlig omtales hun som dygtig til at behandle Kvindesygdomme. Ved denne Kunst blev hun jævnlig til Hjælp og Støtte for Dronningen, der sikkert ogsaa ofte har følt sig opmuntret ved at kunne samtale med Sigbrit om deres fælles Fædreland. Da Dronningen næste Aar (1519), fødte Tvillinger, var Sigbrit til Stede. Det var to Drengebørn, der i Daaben blev opkaldte efter Elisabeths Fader og Bedstefader, Filip og Maksimilian. Der fortælles, at Sigbrit ved denne Lejlighed udbrød: »Hvad skal vi med alle disse Drenge? Hvor skal vi faa Lande fra til at

forsørge alle disse Junkere?« De to Børn, der fik en saa ublid Modtagelse, døde i øvrigt kort efter Fødselen.

Dronningen følte sig efterhaanden mere og mere hjemme i Danmark, og hun lærte at tale og skrive

Fig. 9. Dronning Elisabeth.
(Efter et vistnok samtidigt Billede).

det danske Sprog. Kongen selv vilde nødig benytte andre Sprog end det danske, hvad han selv lejlighedsvis udtaler. Fra Aaret 1518 brevvekslede Kongen og Dronningen jævnlig og altid paa Dansk, især om Regeringsager, naar Elisabeth under Kongens

Fraværelse førte Regeringen ved Sigbrits og Rigsraadets Hjælp. Et af de første bevarede Breve af denne Brevveksling er fra Kongen under dennes første Sverrigstog. I en Efterskrift til dette Brev, der er dateret: Stokholm den 22. Juli 1518, og hvori Kongen underretter sin Hustru om sit Komme til denne Stad, tilføjes der: »Ligeledes bede vi Eder, at I siger Sigbrit Moder 100,000 god Nat.« Undertiden anmoder Kongen udtrykkelig om, at Brevet maa blive forevist Sigbrit.

Brevene er i Reglen kortfattede Forretningsbreve. Der forekommer dog jævnlig Udtalelser i dem, som vidner om et hjerteligt Forhold mellem Ægtefællerne. I en Skrivelse af 22. April 1519 udtaler Dronningen det Ønske, at Christiern snart maa komme hjem. »Jeg kan ikke være vel tilfreds, før Eders Naade kommer hid igen.« Kongen paaminder sin Hustru om at passe paa sit Helbred; han raader hende en Gang til ikke at drikke Rhinskvin uden Vand, »thi den er hed og forbrænder Eder Naturen«. Undertiden giver han Raad om Prins Hans's Opdragelse, f. Eks. den 26. Juli 1522: »Begærer jeg og af Eder, at I lærer vor Søn at neje og være statelig«. — Retskrivningen var paa de Tider højst vilkaarlig. I Dronningens Breve mærkes det stadig, at hun var opdraget i det franske Sprog. Hun skriver f. Eks. welque for »hvilke«, soyr (udtales so-ar) for »Svar« o. s. fr.

En Sag, som ikke undlod at kaste sine Skygger ind over Ægtefællernes indbyrdes Forhold, og som maatte berøre Dronningen pinligt, var Spørgsmaalet om Medgiftens Udbetaling. Den skulde jo oprindelig udredes med $^2/_3$ af Spanien og med $^1/_3$ af de burgundiske Lande. Efter Ferdinand den Katolskes Død

paahvilede det Ærkehertug Karl at udrede hele Summen; men endnu ved Udgangen af Aaret 1518 havde den danske Konge ikke faaet en Skilling, skønt hele Summen allerede var forfalden til Udbetaling. Det var en Sag af stor Vigtighed for Christiern; thi han trængte højlig til Penge til at dække de store Udgifter med, som hans Krigstog til Sverrig paaførte ham.

Karl var i stadig Pengeforlegenhed og gav gode Løfter; men Udsigterne til deres Indfrielse blev mindre og mindre, især efter at Kejser Maksimilian var død (12. Januar 1519). Karl ønskede at blive Kejser, og det gjaldt nu om at overbyde den franske Konge hos de tyske Kurfyrster, der raadede for Kejservalget, og som næsten stillede Kejserkronen til Auktion. Umaadelige Summer blev sendte til Tyskland for at mætte Fyrsternes Havesyge. Christierns Svoger, Kurfyrst Joachim af Brandenburg, var en af de mest ublu.

Gentagne Gange sendte Christiern Afsendinge til sin Svoger for at minde ham om at betale, og han anmodede jævnlig sin Hustru om at søge at paavirke sin Faster Margrethe. I Februar 1519 skriver Christiern til Elisabeth: »Bede vi Eder, at I vil skrive Eders Faster til, at hun lader nu bekende sit gode Hjerte, som hun tilforn Eder lovet haver, og at I skriver hende ganske haardt til«. Karl optog Christiern i det gyldne Skinds Orden og gav en Mængde gode Løfter henimod den Tid, da Kejservalget skulde finde Sted; thi han vilde nødig undvære den Støtte, som Christiern kunde yde ham ved sin Indflydelse hos sine Slægtninge blandt Kurfyrsterne. Men da Kejservalget var overstaaet, og Karl havde opnaaet, hvad han ønskede, blev

han igen uvillig til at opfylde Christierns retmæssige Krav. Nu greb denne til den Udvej at lægge Beslag paa en stor Del nederlandske Skibe, der handlede paa Østersølandene. Det hjalp, og først paa Aaret 1520 kom en Overenskomst i Stand, ifølge hvilken en Del af Summen udbetaltes. I Aarene 1520 og 1521 udbetaltes 100,000 Gylden, og derved blev det.

Baade Kongen og Dronningen var opdragne i den romersk-katolske Tro, og de iagttog begge omhyggeligt Kirkens Forskrifter. I Begyndelsen af Aaret 1517 kom den pavelige Afsending Johan Angelus Arcembold til Danmark for at sælge Aflad. Pengene, som kom ind, skulde efter Foregivende bruges til Bygningen af St. Peters Kirke i Rom. Et af de første Afladsbreve, som Arcembold udstedte i Danmark, er til Kongen, Dronningen og hele deres Husstand. Det er dateret den 24. Januar.

I Oktober samme Aar begyndte Reformationen i Tyskland, idet Luther traadte op mod Afladshandelen med sine berømte 95 Sætninger, som han opslog paa Kirkedøren i Wittenberg. Ogsaa til Danmark naaede snart den herved vakte Bevægelse. Kong Christiern fulgte Reformationens Udvikling med Opmærksomhed og billigede den i mange Stykker. Muligvis staar det hermed i Forbindelse, at Dronningens Skriftefader Mansueri, der havde stor Indflydelse hos hende, blev afskediget fra sin Stilling. Ærkehertug Karl skrev da et irettesættende Brev til Christiern af følgende Indhold: Han var overbevist om, at Kongen havde ligesaa megen Ærbødighed som han selv for Dronning Elisabeth, og han nærede derfor ingen Tvivl om, at Kongen i alle de Ting, som gjaldt hans Søsters aandelige Interesser, vilde lade hende være fuldstændig fri.

Han anmodede derfor om, at Mansueri maatte blive genindsat i sin Stilling.

Ved Modtagelsen af dette Brev skal Kongen være bleven saa forbitret, at han rev det gyldne Skinds Ordenskæde af sit Bryst og kastede den hen ad Gulvet. Omtrent paa samme Tid lod Kongen den før omtalte Maksimilian de Bins henrette, og man har ment, at denne Straf stod i Forbindelse med Mansueris Sag; men noget sikkert lader sig ikke sige herom. Hverken i Dronningens eller i hendes Slægtninges Breve hører man nogensinde udtalt nogen Dadel over denne Handling, og det er derfor sandsynligst, at Kongen har været i sin gode Ret.

I Aaret 1520 indkaldte Kongen den lutherske Prædikant Martin Reinhardt. Efter de senere Anklageskrifter at dømme synes det, at ogsaa Dronningen paa denne Tid begyndte at lytte til den nye Lære. Anklageskrifterne fremføre i alt Fald den Beskyldning mod Kong Christiern, at han forførte sin Hustru til Delagtighed i det lutherske Kætteri. I Sommeren 1521 var Wittenberg-Professoren Andreas Bodenstein Carlstadt i Kjøbenhavn for at virke for Reformationen; men han forlod Danmark igen efter et ganske kort Ophold her i Landet. Grunden til hans snarlige Bortrejse har man uden tilstrækkelig Hjemmel villet søge hos Dronning Elisabeth, der paa den Tid førte Regeringen, medens Kongen var fraværende paa en Rejse til Nederlandene. Den katolske Indflydelse skulde saa have gjort sig gældende hos Dronningen, medens Kongen var borte.

Der kan i hvert Fald endnu paa denne Tid ikke være Tale om noget bestemt Brud med den katolske

Kirke. Endnu i September 1521 modtog Dronningen et Brev fra Kardinal Carvajal, der havde konfirmeret hende og hendes Søskende. Kardinalens Brev aander Godhed og Velvilje over for Dronningen; det udtaler Haabet om, at det maa lykkes hendes Ægtefælle at rense sig for de Beskyldninger, som rejstes imod ham.

Kongen var jævnlig fraværende fra sit Hjem i Hovedstaden. De gentagne Krigstog til Sverrig gav Anledning til, at han ofte var længe borte. Toget i Aaret 1520 førte endelig til Maalet: Sverrigs Erobring.

Da Bispestolen i Viborg samme Aar blev ledig, skrev Dronningen til Domkapitlet, der skulde vælge en ny Biskop, og anbefalede Provst Jørgen Friis, der havde været Kongens Sekretær, til den ledige Plads. For Kongen var det af stor Vigtighed at faa Bispestolene besatte med Mænd, som var ham hengivne. Kapitlet føjede sig efter Dronningens Ønske og valgte Jørgen Friis.

Under samme Tog var det nær kommen til et Brud med Hansestæderne, der følte sig forurettede ved, at Kongen forbød dem at handle paa Sverrig, saa længe Krigen varede. Ved Hertug Frederiks Mægling kom et Forlig i Stand. Dronning Elisabeth skulde paa Kongens Vegne stadfæste Forliget; men da det ikke var synderlig fordelagtigt for Danmark, nølede hun med at underskrive det. De lybske Afsendinge stillede da Valget mellem Godkendelse og Krig. Efter Sigbrits og Rigsraadets Raad bekvemmede Dronningen sig endelig til at undertegne Forliget. Lybekkerne, der hadede Sigbrit og kaldte hende »det onde hollandske Raad«, fortæller, at Sigbrit ved denne Lejlighed sagde til Dronningen

»Hvorfor kan I ikke straks besegle det? Man skal jo dog ikke holde det«. Forliget blev heller ikke nøje overholdt fra nogen af Siderne.

Hen paa Efteraaret 1520 var Sverrigs Modstandskraft brudt. Kongen holdt sit højtidelige Indtog i Stokholm og blev kronet som Sverrigs Konge i Storkirken den 4. November. Lykkeligvis var Dronningen hindret i at være til Stede ved de Festligheder, som Kongen lod afholde i denne Anledning, og under den forfærdelige Begivenhed, som fulgte derpaa, nemlig det stokholmske Blodbad (8. November). Et Par Dage efter fødte Dronningen i Kjøbenhavn en Datter, der blev kaldet Dorothea. Da Tidenden herom naaede Stokholm, lod Kongen afholde Glædesfester paa Slottet. — Et Aar efter fødtes Elisabeths yngste Datter, Christine (1521).

Efter Sverrigs Undertvingelse kastede Christiern sig med Iver over Lovgivningsarbejdet. Nederlandske Love og Forhold, for hvilke han nærede Beundring, tjente som Forbillede. For ved Selvsyn at gøre sig bekendt med nederlandske Forhold og for at besøge sin Svoger Kejser Karl, foretog han uventet en Rejse til Nederlandene i Sommeren 1521. Sin Beslutning herom meddelte han Dronningen i et Brev, dateret Nykjøbing (d. e. paa Falster) St. Bodils Dag (17. Juni) 1521. Heri hedder det: »Agte vi nu med Guds Hjælp at begive os til vore Venner. Jeg haaber, at Tiden ikke bliver Eder for lang, før vi komme tilbage igen, og gøres det Eder heller ikke Behov at skrive mig til, thi jeg véd ikke selv, hvor I skulle finde mig. Lader Sigbrit se Brevet.«

Dette var Kongens eneste Afsked. I de 2—3 Maaneder, Rejsen varede, veksledes der ingen Breve.

Det var i de Tider ikke ufarligt for en Fyrste at rejse gennem sine Naboers Lande; derfor maatte Rejseplanen holdes hemmelig. Kongen rejste i stor Hast og med et lille Følge. Han naaede Bryssel den 3. Juli og blev modtaget af Kejser Karl, der red ham i Møde med et glimrende Følge. Kongens Rejse vakte alle Vegne i Nederlandene stor Opmærksomhed. Kejseren og Regentinde Margrethe gjorde store Fester til Ære for den danske Konge, der nu stod paa sin Magts og Lykkes Højdepunkt. Alligevel var denne kun lidet tilfreds med sine Slægtninge, og efter sin Hjemkomst skal han have givet sin Vrede Luft i haarde Ord i Dronningens Nærværelse.

I Nederlandene havde Kongen et uventet Møde. Ærkebiskop Valkendorf, som for seks Aar siden havde ført Dronning Elisabeth til Danmark, men som derefter faldt i Unaade, var flygtet fra Trondhjem, træt af de kongelige Embedsmænds evige Plagerier. Til sin store Forfærdelse traf han i Nederlandene sin Fjende. Kongen krævede ham udleveret, men Regeringen vilde ikke lægge Haand paa en saa højtstaaende Gejstlig, saa meget mere som det netop var Regeringens Skyld, at Valkendorf var kommen i Ulykke. Ærkebispen flygtede til Rom for at søge Hjælp hos Paven, og her døde han allerede næste Aar i stor Fattigdom (Novbr. 1522).

Elisabeth førte imidlertid Regeringen i Danmark, og hun var virksom i saa Henseende. Hun var meget ængstelig for sin Ægtefælles Sikkerhed. Det var ikke Mundsvejr, da hun skrev, at hun ikke kunde være »tilfreds«, naar Kongen var borte. Et Vidnesbyrd herom er det ogsaa, at hun bød Ærke-

bispen og Domkapitlet i Lund, at der skulde holdes Processioner og Messer i Domkirken med Bønner om, at Kongen maatte komme lykkelig hjem fra sin Rejse. Et lignende Bud er rimeligvis udgaaet til alle Domkirker i hele Riget.

Kong Christiern holdt ikke af sin rænkefulde Svoger og endnu mindre af Regentinde Margrethe, hvis politiske Ønsker han aldrig havde villet rette sig efter. At Følelserne var gensidige, fremgaar af et latinsk Brev fra Margrethe til Joachim af Brandenburg (19. Januar 1522), hvori det hedder: »Da Ægteskabet mellem Kong Christiern og vor kære Broderdatter, Kejserens Søster Fru Elisabeth, blev indgaaet, haabede kejserlig Majestæt, at et saadant Ægteskab vilde medføre den Lykke, at Folkene knyttedes til hverandre ved et stærkere og fastere Baand, og at de paa begge Sider blev villigere til at fremme hverandres Vel; men det er gaaet ganske anderledes end vi haabede, hvilket vi nu erfare.« Hun klager saa over, at Kong Christiern havde forhøjet Afgifterne for de nederlandske Skibe, der gik igennem Øresund.

Værre var det, at Misfornøjelsen blandt Kong Christierns Undersaatter stadig voksede, og det ikke blot i Sverrig, hvor Oprøret atter var i fuld Gang, men ogsaa i Danmark. Utilfredsheden brød ud i aabent Oprør i Jylland i Begyndelsen af 1523. Først i Januar var Kongen rejst til Fyn uden at vide, hvad der var i Gære. Samme Dag (20. Jan.), som de jydske Raader i Viborg blev enige om at opsige Christiern Huldskab og Troskab, skrev denne fra Kongsgaarden Dallund i Nordfyn til sin Hustru og ønskede hende til Lykke i Anledning af, at hun havde »fanget en dejlig, ung Søn«, hvad hun nylig

havde tilskrevet ham. Dette Barn døde kort efter Fødselen.

Derefter var Kongen draget til Jylland, hvor han i Vejle modtog Jydernes Opsigelsesbrev, der blev ham overrakt af Landsdommer Mogens Munk. Han trak sig igen tilbage til Fyn, og skrev fra Middelfart til Dronningen den 4 Februar: »Vider, kære Frue, at vore Raader og gode Mænd og en stor Del af Almuen udi Nørrejylland har sat sig op imod os og gjort en stor Forsamling« o. s. v. Han udtaler Haabet om, at alt skal blive ordnet i Mindelighed paa et Møde, der skulde holdes i Horsens den 9. Februar: »Der agte vi næst Guds Hjælp at komme til en god Ende dermed, og straks som vi det bestilt have, ville vi ufortøvet begive os til Kjøbenhavn«. Dette Brev er ført i Pennen af Kongens Sekretær, Christiern Winter fra Mors.

Paa en Seddel, der indlagdes i Brevet, skrev Kongen med egen Haand til sin Hustru: »Kære Frue! I maa vide, at der er et underligt Regimente her udi Landet, og skylde vi ingen anden derfor uden Sigbrit Moder. Thi bede vi Eder kærlig, at I tager hende til Eder og underviser hende hemmelig, at hun holder Munden paa sig; og lad hende blive paa Slottet hos Eder, indtil vi komme hjem; ellers kan det ske, at de fare værre med hende, end de før have gjort. Forsøm ikke dette, saafremt I vil, at vi skulle komme hjem med hel Hud«. — Af dette Brev ser man, at Forbitrelsen særlig vendte sig mod Sigbrit, der var forhadt baade af Adel og Almue. Sigbrit havde haft Finansstyrelsen under sig, og man gav hende Skylden for de sidste Tiders mange og haarde Skattepaalæg.

Mødet i Horsens forbedrede ikke Kongens Stil-

ling. Oprøret bredte sig, og Hertug Frederik stillede sig i Spidsen for Oprørerne. Alt udviklede sig med en rivende Hurtighed, Kongen tabte Modet og dermed Evnen til rolig Overvejelse. Midt i Februar forlod han Fyn for at begive sig til Kjøbenhavn. Undervejs sendte han Brev paa Brev til sine Venner blandt de udenlandske Fyrster. Efter Kongens Opfordring skrev Dronningen til sin Faster, Fru Margrethe: »Fra vor Husbond har vi modtaget den sørgelige Tidende, at Adelen uden lovlig Grund har gjort Opstand imod ham, og at de ville berøve os og vore Børn Liv og Krone. Derfor bede vi Eder, at I skriver til disse utilfredse, at de skulle afstaa fra et saa ubilligt Forehavende, for at de ikke i Fremtiden skulle paadrage sig selv og deres Tilhængere Straf«.

Margrethe og de tyske Fyrster var villige nok til at sende Skrivelser med kraftige Formaninger til Hertug Frederik, men derved blev det. Hertugen blev hyldet i Viborg, og hans Søn, Hertug Christian, satte over lille Belt med en Hob Krigsfolk og bemægtigede sig Fyn. I Begyndelsen af April sendte Kong Christiern sin Sekretær Jesper Brochmand til Fyn for at udforske Stemningen. I Odense fortalte Rygtet, at det var Hertugens Hensigt at fange Kongen og lade ham halshugge. Hertug Christian vilde saa tage hans Enke til Ægte. — Da Kongen ved Brochmands Hjemkomst hørte om disse Rygter, erklærede han: »Naar Vinden vender sig, rejser jeg«.

Der var allerede truffen adskillige Forberedelser til Afrejse; nu blev en Flaade paa 20 Skibe gjort sejlfærdig. Den 13. April henimod Klokken 2 gik Kongen med sin Hustru og med sine Børn om Bord

i et af de største Skibe, »Løven«. Hertug Frederik havde skrevet til Elisabeth og opfordret hende til at blive, idet han forsikrede hende, at hun og hendes Børn var uden Fare. Dette var det første Forsøg paa at faa Dronning Elisabeth til at skille sin Sag fra Kongens; men hverken nu eller senere kunde man formaa den trofaste Hustru til at svigte sin Husbond. Hun skal ved denne Lejlighed have sagt: »Ubi rex meus, ibi regnum meum«, d. e.: »Hvor min Konge er, der er mit Kongerige«. Om end der ikke er tilstrækkelig Hjemmel for, at Elisabeth virkelig har udtalt disse Ord, giver de dog en sanddru Fremstilling af den trofaste Hengivenhed og Kærlighed, som besjælede hende, og som ikke forandrede sig i Ulykkens Dage.

Kongefamiliens Flugt vakte den største Opmærksomhed rundt om i Evropa. Luther omtaler et Sted i sine Skrifter, at han i sin Stue havde et Billede, der forestillede Kongens Flugt, og han tilføjer samme Sted: »Om end det ikke tjener Kongen til Ære, beholder jeg det dog, fordi det giver et Eksempel paa, at Gud ikke taaler nogen Stolthed«.

10. I Landflygtighed i Nederlandene 1523.

Flaaden landede ved Vere den 1. Maj efter en Sejlads paa 18 Dage. Grunden til, at Rejsen varede saa længe, var den, at der undervejs var opstaaet heftige Storme og Uvejr, der hindrede Sejladsen ligesom for 8 Aar siden, da Dronning Elisabeth for første Gang sejlede over Vesterhavet. »Løven« blev dreven helt op under den norske Kyst, hvor Dronningen, der var meget svag, ønskede at blive sat i Land tillige med sine Børn.

I Vere, hvor Elisabeth for 8 Aar siden var gaaet om Bord for at begive sig til Danmark, blev de landflygtige venligt modtagne af Admiralen Adolf af Burgund og hans Hustru Anna van Bergen. De blev i 8 Dage paa Adolfs Slot Zandenburg. Derfra gik Rejsen ad Mecheln til, hvor Margrethe opholdt sig, over Rotterdam og Antwerpen, under Ledsagelse af Adolf og 50 Hellebardister som Æresvagt.

Befolkningen modtog de Fremmede køligt. I Antwerpen var Kong Christiern for 1½ Aar siden bleven modtaget med glimrende Æresbevisninger; men denne Gang drog ingen ham i Møde, hvilket ellers var en Høflighed, der altid vistes fyrstelige Personer. Heller ikke i Mecheln hos Regentinden var Modtagelsen synderlig varm. Kejseren selv var i Spanien og indviklet i Krig. Hertil medgik store Pengemidler, og det var ganske forgæves, at Christiern hos den nederlandske Regering krævede de 150,000 Gylden udbetalt, som endnu var tilbage af Dronningens Medgift. Paa samme Tid indløb der Breve fra det danske Rigsraad og fra Hertug Frederik, der gav gode Løfter med Hensyn til Skibsfarten gennem Øresund og forsikrede, at de kun førte Krig med Kong Christiern; de vilde derimod ikke krænke Dronningens Ret, men stedse vise hende al skyldig Ære.

Hermed er altsaa Kong Christierns og Dronning Elisabeths Landflygtighedstid begyndt; den blev en uafbrudt Række af Ydmygelser, Kampe og Skuffelser. Herom vidner talrige Breve, der er bevarede til vore Dage, og hvoraf der i det følgende skal meddeles nogle Uddrag. Det var et højst uroligt Liv, der nu paafulgte; Ægtefolkene var ofte skilte

fra hinanden, saa at der blev Grund til megen Brevveksling. Det er derfor den Tid af Dronning Elisabeths Liv, som er bedst kendt, saa meget mere som hun i Danmark paa Grund af sin Ungdom var traadt noget i Baggrunden. Nu træder hun frem paa den store Skueplads og staar der som den karakterfaste Kvinde, skønt hun endnu er ung. I hele denne Tid er hun i Besiddelse af sin Mands fulde Fortrolighed og er hans trofaste Hjælper og Lidelsesfælle.

Dronning Elisabeths Breve findes i den store Brevsamling, som gaar under Navnet: Christiern den Andens Arkiv. Da Kongen flygtede fra Danmark, medtog han en Del vigtige Papirer, der skulde bruges i Kampen mod hans Fjender. Til denne Samling kom der efterhaanden en Mængde Breve fra hans Udlændigheds Tid. Senere forsvandt hele Arkivet, og de Undersøgelser, som danske Lærde anstillede i det 17. og 18. Aarhundrede for at komme paa Spor efter det, førte ikke til Maalet. Mest søgte man i Nederlandene, men i Begyndelsen af 19. Aarhundrede paaviste to danske Historikere (Fr. Münter og Behrmann), at det maatte findes i Bajern, hvis det da ikke i Tidens Løb var gaaet til Grunde. Nu blev der af den danske Regering anstillet fornyede Undersøgelser, og virkelig opdagedes i Aaret 1826 Christiern den Andens Arkiv i den lille By Amberg i Bajern. Senere lykkedes det Norge at komme i Besiddelse af den største Del af disse historiske Skatte. Danmark, der har Fortjenesten af, at de blev dragne frem for Dagens Lys, fik kun en mindre Del deraf; ogsaa Sverig fik nogle af de Papirer, der nærmest angik dette Lands

Historie. De findes nu i de tre Landes offentlige Arkiver, i Christiania, Kjøbenhavn og Stokholm.

Et af Dronning Elisabeths Breve med hendes egen Retskrivning vil blive meddelt nedenfor.

Straks efter Opstandens Begyndelse havde Christiern skrevet til sin Ven og Forbundsfælle, Kong Henrik den Ottende af England. I sit Svar forsikrede Henrik om sit uforandrede Venskab, og at han vilde forholde sig over for Christiern, som om

Fig. 10. Christiern den Andens og Elisabeths egenhændige Navnetræk.

han var hans kødelige Broder. Da nu denne fandt saa ringe Villighed til at hjælpe hos den nederlandske Regering, besluttede han at rejse til England, og Rejsen blev sat i Værk, uagtet Kong Henrik lod sig forlyde med, at han helst ønskede sig fritaget for et saadant Besøg. Ledsagede af et Følge paa 80 Personer kørte Kongen og Dronningen afsted fra Mecheln i Begyndelsen af Juni. Margrethe lod en af Hoffets Herrer og 4 eller 5 Hofdamer følge med til Dronningens Opvartning. Fra Calais,

som tilhørte England, betragtedes de som den engelske Konges Gæster og rejste paa hans Bekostning. I Greenwich, hvor Henrik holdt Hof, blev de modtagne med de sædvanlige Æresbevisninger af Kong Henrik og af hans Hustru, Dronning Katharina, der var en Datter af Kong Ferdinand den Katolske og altsaa Moster til Dronning Elisabeth.

Det kejserlige Sendebud i England, Louis de Praet, har i en Beretning til Kejser Karl skildret det Indtryk, som Elisabeth gjorde paa ham. Efter at have ytret, at han finder det besynderligt, at Kejserens Søster ikke fik den fornemste Plads ved Dronningens Side ved det Gæstebud, som blev gjort paa Slottet til Ære for de Fremmede, skriver han: »Det er i Sandhed en Ynk at se denne stakkels Dame saa daarlig udstyret og at hun bliver behandlet saaledes; men jeg kan ikke noksom beundre hendes Dyder og Taalmodighed. Hun haaber bestandig, at der skal ske en Forandring i Kongens Stilling«. De Praet, der nærede Uvilje mod Kong Christiern, søgte hos Dronningen at faa noget at vide om hans Planer. Elisabeth har rimeligvis ikke villet meddele ham noget derom, thi de Praet skriver: »Hun kender mindre til sin Ægteherres Planer end jeg«. Han anmoder dog Kejseren om at have Medlidenhed med sin Søster og af Kærlighed til hende at tage sig af sin Svogers Sag. — Christiern og Elisabeth forlod England, hvor de intet opnaaede, i Begyndelsen af Juli og naaede efter en hastig Rejse tilbage til Mecheln. —

En stærk religiøs Bevægelse herskede i Nederlandene i Sommeren 1523. I de otte Aar, Elisabeth havde været borte fra sit Fædreland, havde Refor-

mationen, for hvilken »Brødrene af Fælleslivet« og Humanisterne havde beredt Vejen, grebet Sindene i stedse større Omfang. Allerede 1516, Aaret før Luther traadte op mod Afladshandelen, var denne bleven angrebet i Nederlandene, bl. a. i et lille Skrift, kaldet »Marias Guldkrone« (»De gouden Kroon van Maria«). Heri fortaltes om en Munk, som ikke kunde finde Ro i sin Grav, og som kom til en af sine Stalbrødre og klagede over, at han trods sit Afladsbrev var fordømt. »Var Brevet da ikke i Orden?« spurgte den anden. »Jo«, svarede den døde, »ganske vist; men der manglede kun, at Kristus ikke havde sat sit Segl derpaa«. De nye Tanker fandt i høj Grad Genklang i Gejstligheden selv, blandt Præster og Munke, af hvilke mange var paavirkede af »den nye Fromhed« (se S. 25) og af Humanismen. I Nederlandene som i Tyskland var det særlig Avgustinerklostrene, der blev Arnesteder for det nye Liv.

Regentinde Margrethe agtede i Begyndelsen ikke synderligt paa Røret. Nogle Lærde fra den stive katolske Universitetsstad Løwen henvendte sig til hende og klagede over det Indtryk, som Luthers Skrifter allevegne gjorde. Da man paa hendes Spørgsmaal, hvem denne Luther egentlig var, gav til Svar: »En ulærd Munk«, skal hun have sagt: »Nu, saa skriv alle I, som er saa lærde, mod denne ene Ulærde, thi Verden vil dog sikkert bedre tro en Mængde Lærde end én Ulærd«.

Storstaden Antwerpen, hvor der i Modsætning til Løwen rørte sig et frisk Folkeliv, og hvor Fremmede fra alle Kanter samledes, gik foran i denne som i andre Retninger. Her var et Avgustinerkloster, hvis Prior, Jakob Præpositus, havde været

i Wittenberg og var en Ven af Luther. Saa godt som alle Munkene blev grebne af Evangeliet, og Klosterkirken, hvor der blev prædiket under stærk Tilstrømning, blev Midtpunktet for Vækkelsen i Staden. Fra Antwerpens talrige Trykkerier udgik mange Smaaskrifter, som spredtes over det hele Land, saa at Virkningen af Vækkelsen i Antwerpen snart sporedes i alle nederlandske Provinser. Det hjalp ikke, at Filip af Burgund (Biskop i Utrecht 1517—24, se S. 61) lod Luthers Skrifter offentlig brænde paa Torvet i Utrecht i Avgust 1521. Erasmus sagde, at paa den Vis kunde disse Skrifter vel skaffes ud af Bibliothekerne, men ikke af Hjerterne. Ogsaa Hertug Karl af Geldern forfulgte Reformationen.

Paa Rigsdagen i Worms (April 1521), hvor Luther stod over for den unge Kejser Karl, blev der vedtaget strenge Bestemmelser mod Reformationen. I Tyskland var Kejserens Hænder i mange Maader bundne; men i Nederlandene bestræbte han sig for, som han sagde, »fuldstændig at udrydde Kætteriet og at rense sine Lande og Undersaatter derfor«. I dette Øjemed gyste han end ikke tilbage for at sætte Inkvisitionen i Gang; til Storinkvisitor udnævnte han den berygtede Frans van der Hulst.

Denne Mand var en Raadsherre fra Brabant, bekendt for sin juridiske Dygtighed, sin Energi og sit Had til Kætteriet. Ved sin Hensynsløshed havde han gjort sig grundig forhadt af Folket, der ansaa ham for en vitterlig Skurk. I denne Mands Hænder lagde Karl en overordentlig Myndighed. Hulst kunde uden videre stævne og fængsle formentlige Kættere, anvende pinligt Forhør og fælde Dom, saaledes at denne var uomstødelig. Efter Forgodt-

befindende kunde han dømme til Døden og inddrage de dømtes Gods i Statskassen. En af de værste Forbrydelser var at eje eller læse Skrifter af Luther, og denne Bestemmelse fik endog tilbagevirkende Kraft. Hvis en Mand havde et Billede af Luther i sit Hus, var dette nok til at fælde ham.

Men skønt Hulst var udrustet med en saa udstrakt Myndighed og havde Sind til at bruge den, udrettede han dog kun lidet. Hans Udnævnelse blev anset som en Haan mod Landets Rettigheder, og alle var enige om at træde op imod ham, hvad enten de var luthersksindede eller ikke. Navnlig lagde Stædernes Øvrigheder, som Regeringen ikke kunde undlade at tage Hensyn til, ham alle mulige Hindringer i Vejen, selv om de ikke billigede Reformationen. Over for denne samlede Modstand var selv Hulst magtesløs.

Da besluttede Margrethe, som stadig blev ægget af det katolske Parti, endelig selv at gribe ind. I Oktober 1522 fordrev hun med Magt Avgustinermunkene fra Antwerpen, og mange af dem blev kastede i Fængsel. Klosterkirken blev lukket og snart efter jævnet med Jorden. To unge Avgustinermunke, Hendrik Voes og Johan van Essen, var iblandt de fængslede, og efter at de var førte til Bryssel, led de her Martyrdøden paa Baalet, da de ikke vilde afsværge deres evangeliske Tro. De blev brændte paa Bryssels Torv den 1. Juli 1523, altsaa faa Dage før Kong Christierns og Dronning Elisabeths Hjemkomst fra deres Rejse til England. Voes og Essen var de første Martyrer for den evangeliske Sag.

Processen og de derpaa følgende Begivenheder vakte en uhyre Opsigt ikke alene i Nederlandene,

men ogsaa i Tyskland, og det ligger nær at antage, at Dronning Elisabeth, som allerede var gunstig stemt for Evangeliet, ved disse Begivenheder er bleven ført længere frem ad samme Vej. Luther selv skrev et »Sendebrev til de Kristne i Holland, Brabant og Flandern« og digtede en Sang, som skildrede Martyrernes Død. Saavel Brevet som Sangen, der kan betragtes som Begyndelsen til den evangeliske Salmesang, strømmer over med Lovprisning og Tak til Gud, som netop ved Martyrernes Blod fremmer Evangeliet. I et af Versene hedder det:

Og Asken flyver vidt om Land,
slet intet kan den hemme.
Selv Fangehul og Baal og Brand
maa Herrens Gerning fremme.

Medens dette foregik i Nederlandene, sad Nederlænderen Hadrian fra Utrecht (jfr. S. 29) paa Pavestolen i Rom, den eneste Hollænder, der har været Pave. I Modsætning til sine Forgængere var han streng af Sæder og arbejdede som Pave paa at gennemføre moralske Reformer. Men derved gjorde han sig yderst ilde lidt i det letfærdige Rom, hvor man desuden hadede ham som Udlænding og halvvejs ansaa ham for en Barbar. Han døde den 14. September 1523, efter kun at have været Pave i henved to Aar. Rygtet gik, at han var ryddet af Vejen ved Gift, og paa den Læges Dør, som havde behandlet ham under hans sidste Sygdom, fandt man en Dag skrevet med Kridt: »Fædrelandets Befrier«. Dronning Elisabeth fik saaledes ingen Støtte af denne Mand, som havde været saa nær knyttet til hendes

Slægt. For øvrigt var Hadrian en heftig Modstander af den lutherske Reformation, hvis religiøse Værd han ikke havde nogen Forstaaelse af.

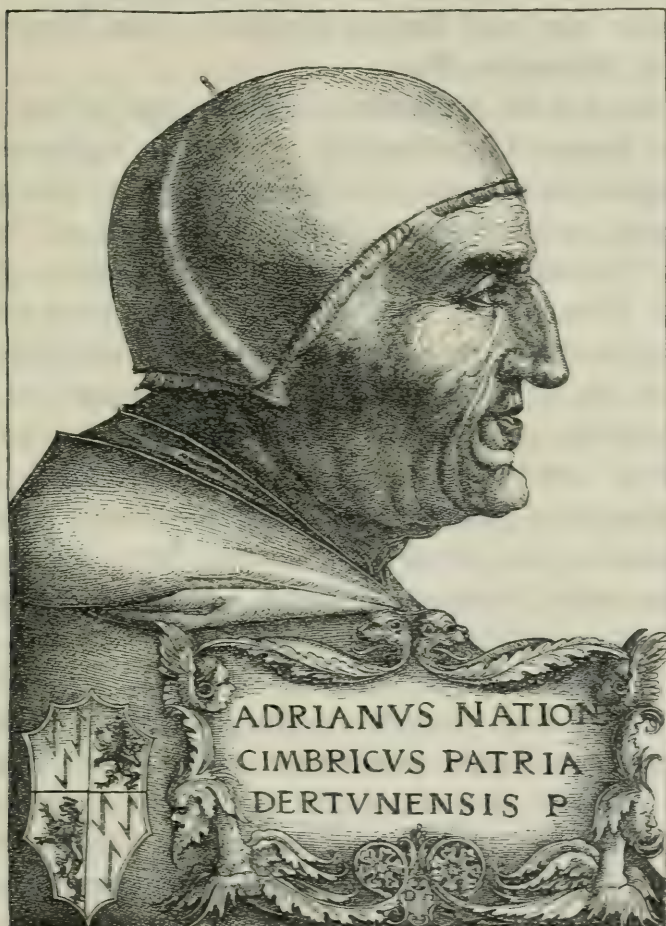

Fig. 11. Pave Hadrian den Sjette.
(Efter et Kobberstik af Daniel Hopfer).

Dronning Elisabeth blev i Nederlandene hele denne Sommer til først i September, medens Christiern drog til Tyskland for at søge Hjælp. Med de ham venligt sindede Fyrster mødtes han i Køln,

hvor han skrev til sin Hustru (24. Juli): »Thi bede vi Eder kærlig, at I vil begære af Eders Faster, at hun nu straks overlader os 10 eller 12 gode Skibe«. De skulde sendes til Kjøbenhavn, som tappert forsvarede sig mod Hertug Frederik; men Margrethe afslog Elisabeths Bøn.

De i Køln forsamlede Fyrster var villige nok til at hjælpe Christiern. Et Par af de vigtigste var Kurfyrst Joachim af Brandenburg, Kongens Svoger, og Kurfyrstens Fætter Albrecht af Prøjsen, Stormester for den tyske Ridderorden i Prøjsen. Albrecht var stærkt forgældet, og hans saavel som Joachims Redebonhed skrev sig udelukkende fra, at de haabede paa at faa en klækkelig Betaling. De troede paa det Rygte, som Kong Christiern maaske selv havde udspredt, at denne raadede over en stor Sum Penge, som han havde bragt med fra Danmark. De lovede at samle en Hær, der skulde rykke ind i Danmark. Kong Christiern gik uden videre ind paa alle deres Fordringer.

Fra Køln tog Kongen tilbage til Nederlandene, hvor han blev til sidst i Avgust. Han færdedes jævnlig paa Rejser omkring i Landet for at fremme sine Planer. Fra denne Tid skriver sig et Par Breve til Dronningen. I det første raader han hende til at føje sig efter Fasterens Sind »i alt hvad ærligt er; thi vi have hende behov«. I det sidste svarer han paa Dronningens Forespørgsel, at hun med Tak skulde modtage det Hus og de Penge, som Margrethe tilbød hende, saafremt da det tilbudte svarede til hendes Stand. Var dette ikke Tilfældet, »da svar hende, at I er lige saa god som en anden god Kvinde her udi Landet«.

11. I Berlin og Wittenberg 1523—1524.

Sidst i Avgust forlod Kongen pludselig Bryssel og drog gennem Tyskland til Berlin, hvorhen Dronningen straks efter fulgte ham, og hvor hun nu opholdt sig et halvt Aar hos Kongens Svoger og Søster. Kongen beder i et Brev (9. September) sin Hustru om, »at I holder Eder statelig«, naar hun kom til Kurfyrstens Hof, hvor der herskede en ikke liden Pragt. At efterkomme dette Bud var ingen let Sag for Elisabeth, der just ikke var rigelig udstyret, og som efterhaanden nødtes til at sælge og pantsætte sine Klenodier for at skaffe Penge.

De Maaneder, Elisabeth tilbragte i Berlin, hører til de sørgeligste i hendes Liv. Joachim havde i Forbindelse med Stormesteren Albrecht og flere Fyrster samlet en Hær i Nordtyskland, som skulde tilbageerobre Danmark til Christiern den Anden; men Hæren, som bestod af lejede Landsknægte, opløstes, da det i Begyndelsen af Oktober Maaned viste sig, at Christiern ikke kunde skaffe de lovede Penge. Christiern maatte flygte og drog til sin Morbroder Frederik den Vise i Sachsen for der at søge Raad og Hjælp. Elisabeth blev tilbage i Berlin, stadig udsat for Plagerier af Joachim, der krævede sit Tilgodehavende.

Stor Trøst fandt hun under disse sørgelige Forhold hos Kurfyrstinden, der inderlig elskede sin Broder og ikke skyede noget Offer, hvormed hun kunde gavne hans Sag. Et stærkt Baand mellem de to Kvinder var tillige den Omstændighed, at de begge med stedse stigende Forstaaelse og Kærlighed sluttede sig til Evangeliet, der fra Wittenberg lød ud over Tyskland. Endnu traadte dette dog ikke

frem i det Ydre; thi Joachim var en ivrig Papist og hadede Reformationen.

Om Aftenen den 4. Oktober kom Christiern til Slottet Lochau i Sachsen, hvor Kurfyrst Frederik opholdt sig. Derfra begav han sig til det nærliggende Slot Schweinitz, hvorfra han sendte Bud til Luther og Melanchthon, som ogsaa indfandt sig. Luther prædikede for ham, og Kongen erklærede, at han aldrig havde hørt nogen prædike Evangeliet saaledes, og at han aldrig vilde glemme det.

Til sin Hustru skrev Christiern i disse stormfulde Dage gentagne Gange. Han beder hende (9. Oktober) at hilse hans Søster, Kurfyrstinden, som havde tilbudt ham sin Hjælp: »Takker min Søster for hendes gode Tilbud; og sig hende, at jeg har befalet vor Herre min Sag«. Kurfyrst Frederik raadede ham til at søge Overenskomst med Fyrsterne og tilbød sin Mægling. Herom skriver han i samme Brev til Elisabeth og beder hende og Kurfyrstinden at komme til Stede ved det paatænkte Møde. Han tilføjer: »Ligeledes bede vi Eder, at I tage med Eder alt vort Sølv, som I har der, som Eder og mig tilhører; thi vi have det behov, efterdi vi skulle have Fyrster til Gæst en Dag eller to«. Dagen forud (8. Oktober) havde Elisabeth afsendt et Brev fra Berlin, hvori hun udtaler sin Bekymring for Kongens Sikkerhed. Hun er rede til at bringe ethvert Offer: »Spar ikke«, skriver hun, »hverken Eders Naades eller mit; hvad jeg har, skal jeg gerne overlade, om I kan tænke, at det er til Eders Bedste«.

Det ovenfor omtalte Fyrstemøde blev holdt i Jüterbock, en lille brandenburgsk By nær ved den sachsiske Grænse. Ved Mødet, der begyndte den 16. Oktober og varede en Uges Tid, var

Dronning Elisabeth og Kurfyrstinden til Stede. Gældsposterne blev noget nedsatte; men det hjalp ikke stort, da Kongen var næsten ganske blottet for Penge. Dronningen vendte tilbage til Berlin, og Kongen drog til Wittenberg.

Høvedsmændene for Landsknægtene fra den opløste Hær plagede Kongen og Dronningen ved deres stadige Overløb for at faa deres Penge. Saadanne Høvedsmænd var der paa den Tid mange af i Nordtyskland. De havde gjort Krigen til et Haandværk og lod sig leje snart af en, snart af en anden Fyrste, som havde Brug for dem og deres vilde Hobe. De svarede til Italiens »condottieri« (»lejede Folk«). Det var raa og voldsomme Folk, som navnlig ikke var til at spøge med, hvis de ikke fik deres Sold i rette Tid.

Christiern skriver (4. November) til sin Hustru, at hun skal se at stille dem tilfreds med gode Ord og Løfter: »Bede vi derfor, at de ville anse vor Lejlighed nu paa denne Tid, saa de ville have Medlidenhed med os, fordi vi ikke kunne affærdige dem, som vi gerne vilde. Men vil Gud, det bliver bedre, og vi komme i vore Riger igen, da ville vi saa skikke os imod dem, at de skulle takke os«. Kongen var endog udsat for personlig Overlast og fandt det nødvendigt at skjule sig, hvilket fremgaar af et Brev (10. November) til Dronningen og »Søster Bethe« (d. e. Kurfyrstinde Elisabeth), hvori han skriver, at der ikke maa sendes Brev til ham 4—5 Dage, »thi vi ride bort til et hemmeligt Sted«.

Under disse fortvivlede Forhold var Dronningen ilde stedt. Kurfyrst Joachims Venskab var forbi i samme Øjeblik, som han mærkede, at han ikke kunde høste Vinding og Fordel deraf, og han lod

jævnlig sit onde Lune gaa ud over de to Kvinder. Dronningen udtaler gentagne Gange sin Glæde over, at Kongen ikke selv var i Berlin i sin Svogers Nærhed, og sin Længsel efter selv at komme bort fra dette Sted. Hvad der især pinte hende, var Frygt for Kongens personlige Sikkerhed. Selv Joachim undsaa sig ikke for i Dronningens Nærværelse at udstøde Trusler mod ham.

Dronningen skriver til Kongen den 7. November: »Kurfyrsten sagde for mig, at vilde Eders Naade ikke betale ham, saa vidste han det Raad, at han skulde fange Betaling af vore Fjender. Hvorledes han mener det, kan jeg ikke tænke, men jeg vil ikke raade Eder at sætte for megen Tro til ham; thi jeg kan ikke formærke, at han mener det godt med Eder. Det er ikkun Eders Penge, han vil have. Naar først de er ude, da tykkes mig, at Venskab er og ude med ham. — Beder jeg Eders Naade, at I vil se Eder vel for, thi jeg véd vel, at der staar mangen efter Eders Hals. Og beder jeg Eder, at I vil lade mig snart komme til Eder. Jeg vil fast hellere blive hos Eder og lide, hvad jeg kan, end jeg vil være fra Eder og have alt det, jeg vil have; thi jeg kan ikke blive glad, for jeg befrygter al Tid, at I skal komme noget til. Og kan jeg aldrig være uden Sorg; jeg tror, at de gør mig snart galen, saaledes handler de med mig her«. Faa Dage efter — Mortens Aften — skrev hun: »Min allerkæreste Herre! Jeg længes mig ihjel, med mindre Eders Naade snart har Bud efter mig. Og jeg har meget at sige Eder, som jeg ikke kan skrive Eder til«.

I November og December opholdt Kongen sig mest i Wittenberg, hvor han var i Huset hos Borg-

mesteren Tile Dene, maaske en Mand af dansk Oprindelse, hvorpaa Navnet Dene (Däne, d. e. Dansker) kunde tyde. Kongen hørte stadig i denne Tid Luthers Prædikener, og han omgikkes venskabeligt med flere af hans Venner, saasom Hofpræsten Georg Spalatin og Maleren Lukas Kranach. I Wittenberg lod Kongen det nye Testamente oversætte paa Dansk, især ved Hjælp af Hans Mikkelsen, der var fulgt med til Tyskland.

I Januar 1524 var Kong Christiern i Besøg ved Hoffet i Berlin, hvor Hertug Albrecht af Mecklenburg og Prinsesse Anna, Joachims Datter og Christierns Søsterdatter, fejrede deres Bryllup. Det var denne Albrecht, der senere under Grevens Fejde optraadte som Medbejler til Danmarks Trone. Begge Brudefolkene var den Gang endnu gunstigt stemte for Reformationen ligesom Kurfyrstinde Elisabeth; senere blev det i saa Henseende ganske anderledes med dette Ægtepar.

Der vides i øvrigt ikke meget om, hvad der foregik under Kong Christierns Ophold i Berlin: Brevveksling mellem Ægtefolkene var jo ufornøden saa længe. Men vi tør sikkert antage, at Kongen, hans Hustru og Søster ofte i deres Samtaler er komne tilbage til Guds Ord og rene Evangelium. Kongen kom jo lige fra Wittenberg, den kristelige Vækkelses Midtpunkt, hvor han havde lært Luther, Melanchthon og andre af Reformationens første Mænd personligt at kende. At han var greben af Evangeliet, fremgaar ogsaa af adskillige Ytringer i de Breve, som han havde skrevet fra »den hellige Stad Wittenberg«, som han en Gang kalder den.

Kong Christierns Nærværelse i Berlin har uden Tvivl bidraget til at fremme Evangeliets Sag ved

det kurfyrstelige Hof; men alle rettede sig endnu som hidtil efter den herskende Kirkes Skikke. Et Brud med det overleverede skete først senere, for Dronning Elisabeths Vedkommende, da hun 2—3 Maaneder efter nød Nadveren paa luthersk Vis i Nürnberg (se S. 121), for Kurfyrstindens i Aaret 1525.

Efter at Kongen atter var dragen til Wittenberg, lod han sende til Dronningen nogle opbyggelige Skrifter i reformatorisk Aand. De var oversatte fra Tysk til Fransk af den forhenværende Munk Frans Lambert fra Avignon, en Franskmand, der var bleven vunden for Reformationen. Han opholdt sig paa denne Tid landflygtig i Sachsen, hvorhen mange søgte, som i deres Hjemstavn blev forfulgte for deres Overbevisnings Skyld, og havde søgt Understøttelse hos Kong Christiern. Denne højtbegavede Mand kom senere til Hessen og var en af Lederne ved Reformationens Gennemførelse i dette Land.

Af langt større Værd for Dronning Elisabeth og for den danskfødte Kurfyrstinde var dog de Ark af det nye Testamente paa Dansk, som efterhaanden blev sendte hende fra Wittenberg. En af de Mænd, der sammen med Hans Mikkelsen arbejdede paa denne Oversættelse, var Kongens dygtige Sekretær, den lærde Dr. Christiern Winter (jfr. S. 94). Denne skriver (20. Februar) til Dronningen fra Wittenberg: »Kæreste, naadigste Frue! Den Præntер, som skal prænte vort nye Testament, er i Leipzig. Straks han kommer hid, skal han prænte mere, saa vil jeg efterhaanden sende Eders Naade saa meget, som vi prænter, indtil det er ude, saa

vil jeg lade binde Eders Naade en hel Bog og sende Eder«.

Stillingen var for Dronningen yderst pinlig, og hun ønskede inderligt at komme bort fra Berlin. Hun skrev til Kongen den 14. Februar: »Befrygter jeg, at jeg ikke forliges længe med Markgreven (d. e. Kurfyrsten); thi beder jeg Eder ganske gerne, at jeg maa komme snart til Eder«; og den 16. samme Maaned: »Thi beder jeg Eder, at I vil give mig Forlov at komme til Eder; thi mig tykkes, at Kurfyrsten er ked ved mig«. Omtrent paa samme Tid skrev hun: »Jeg kan aldrig fuldt skrive Eders Naade til, hvor overmaade meget Markgreven nu roser mig, og hvor kær han siger, han er af mig. Dog brast den store Kærlighed ud til, at jeg vilde være hans Bud til Eder, at han maatte fange de Penge; og han siger, at dersom jeg vil, da sker det vel, og ellers ikke«.

Over for Dronningen paalagde Kurfyrst Joachim dog endnu sin Vrede visse Baand, men over for sin Hustru gav han sit onde Lune frit Løb. I et Brev til Kurfyrstinden skriver han: »Jeg vil ikke saaledes lade mig opholde eller afspise med Ord; kan du med det gode skaffe mig Betaling af din Broder, godt og vel; hvis ikke, saa vil jeg ikke ødelægges for din og din Broders Skyld, men have mine Penge, skulde jeg end sætte Liv og Gods derpaa og gøre det, som jeg ellers helst vilde lade være«. Vi kan forstaa og undskylde Kong Christierns noget skadefro Ønske, da han hørte, at Joachim en Gang under sine natlige Udskejelser i Berlin havde faaet Prygl og var bleven saaret, »at Gud vilde unde ham mere, hvis han ikke forbedrede sig«.

Dr. Christiern Winter meldte fra Wittenberg paa sin Herres Vegne, at denne tog bort en 8 Dages Tid paa en hemmelig Rejse. Han søger paa det bedste at trøste Dronningen: »Kæreste, naadigste Frue! Jeg beder og formaner Eders Naade, at I vil altid være ved et godt Sind (Mod) og ikke lægge Eder den store Modgang og Genvordighed paa Hjertet; thi det sværeste er nu overstaaet« (17. Febr.). Faa Dage efter skrev han: »Da jeg læste Eders Naades Brev, kunde jeg ikke holde mig uden Graad. — O, salig er den Mand, hvem Gud giver en saadan Husfrue. Jeg tror, at Kongen er draget hen i Kurfyrstens, sin Morbroders Land, hvor han vel er fri for alle Farer. — Allernaadigste Frue: Jeg kan aldrig tilfulde takke Eder for Eders gode Vilje, at hvad jeg har begæret af Eder indtil denne Dag, derpaa har I givet mig saa kærligt Svar, at jeg tvivler paa, om nogen Moder kunde svare sin kødelige Søn kærligere; for hvilket jeg lover og sværger paa den kristelige Tro, Gud almægtige har givet mig, at jeg, den Stund jeg lever, vil efter min fattige Formue med Liv og Helbred være Eder villig og tro, til Gengæld for, hvad I har lovet om Rolandine. Tvivl ikke derpaa«. Rolandine Wille var Kammerfrøken hos Dronningen; det er uden Tvivl hende, som senere blev Christiern Winters Hustru.

Endelig den 2. Marts opfordrede Kongen sin Hustru til at komme til sig. Kongen slutter sit Brev herom med disse Ord: »Men som I formane os, at vi skulle tage os i Vare, da haabe vi visselig, at vi have én, som tager Vare paa os og ikke forlader os. Det er Kristus, til hvem vi befale Eder stedse med Liv og Sjæl indtil evig Tid«.

Dronningen ilede straks sin Husbond i Møde

og traf ham i Wittenberg. Kort efter sit Komme til denne Stad hørte hun for første Gang Luther prædike. Dette skete Tirsdag efter Søndag Lætare, nemlig den 8. Marts 1524. Luther prædikede i Overværelse af Kongen, Dronningen og andre fyrstelige Personer over Joh. Evang. 6 Kap. V. 25 fgl. om »den aandelige Mad, hvormed Sjælen næres«*).

Rimeligvis fra denne Tid skriver sig Luthers Udtalelse: »Gud vil maaske have et sjældent Stykke Vildt, nemlig en Konge og en Dronning, ind i Himmelen, og det en Konge, om hvem man allermindst kunde haabe det; saa vidunderlig er Gud i at skuffe Menneskenes Tanker«. Det fremgaar af denne Ytring, at Luther ingenlunde var blind for Kong Christierns Fejl, men at han dog nærede godt Haab om, at han og Dronningen kunde vindes for Evangeliet.

12. I Nürnberg 1524.

I Begyndelsen af Aaret 1524 blev der holdt en Rigsdag i Nürnberg, hvor Elisabeths yngste Broder, Ærkehertug Ferdinand, var til Stede som Kejserens Stedfortræder. Her mødte ogsaa den kejserlige Raadsherre Johan Hannart, en dygtig men mod Christiern den Anden lidet velvillig Statsmand, hvem det var overdraget at varetage den danske Sag. I Februar havde Christiern givet sig paa Vej til Nürnberg for der selv at tale sin Sag, men de kejserlige Raader ønskede ikke hans Nærværelse. Hannart skriver til Margrethe, at man »paa en god

*) Luthers Werke. Kritische Gesammtausgabe, Bind XV. Weimar 1899. S. 466.

Maade« fik hindret Kongens Komme. Christiern besluttede da at sende sin Hustru og kaldte hende

Fig. 12. Ærkehertug Ferdinand.
(Efter et Kobberstik af Beham fra 1531).

til sig. Elisabeth var villig til at overtage dette ubehagelige Hverv.

Elisabeth kom med sit Følge til Nürnberg

den 21. Marts. Ferdinand havde forsøgt at afholde hende fra at komme, ret som om han skammede sig over hendes Fattigdom. De to Søskende var saa godt som ukendte for hinanden. Ferdinand var født og opdraget i Spanien og rostes af Spanierne for sit spanske Sindelag. Han havde kun liden Forstaaelse af Søsteren, som han her for første Gang mødtes med. Det var for ham og hans strengt katolske Omgivelser en Gru, at Elisabeth ligesom sin Mand havde staaet i Forbindelse med »den forbandede lutherske Sekt«, som Hannart udtrykte sig.

Inden Elisabeth naaede Byen, lod Ferdinand hende gennem Hannart underrette om, at hendes Komme helst maatte ske i al Stilhed, og han afslog hendes Ønske om, at han skulde møde hende i Bamberg. Derimod bekvemmede han sig dog til sammen med Hannart at ride hende i Møde o. $1^1/_2$ Mil uden for Byen. Indtoget skete om Aftenen, hvorefter hun fik Ophold paa Slottet. I hendes Følge var bl. a. den indsigtsfulde Statsmand, Ærkebiskop Johan Weze af Lund, der skulde staa hende bi ved sine Raad.

Den følgende Dag blev Dronningen modtaget i en højtidelig Avdiens af Ferdinand, der i Nærværelse af en Del højtstaaende Personer hørte paa hendes Hilsen og Ærinde. Hun skildrede med Varme sin og sin Husbonds betrængte Stilling. Kurfyrsten af Sachsens Sendemand Wolf von Wolfsthal fortæller i en Skrivelse sin Herre, hvilket Indtryk denne Højtidelighed gjorde paa ham som Øjenvidne. »Dronningens Andragende«, skriver han, »hørtes af enhver med Medynk og Medfølelse, i Særdeleshed for hendes Persons Skyld. Jeg saá i Sandhed kun faa af Raadsherrerne, hvis Øjne ikke

fyldtes med Taarer. Men medens hun trolig talte sin Husbonds Sag, talte dog de omstaaende Personer ilde om Kongen. Kortsagt: saa meget kan jeg forstaa, at naar hun ikke var, saa vilde man her ikke sadle en Hest for den Sags Skyld.«

Ferdinands Hustru, Anna Jagellonica, en Søster til Kong Ludvig af Ungarn, viste sig kold over for sin Svigerinde og holdt sig borte fra hende. Elisabeth skriver (29. Marts): »Jeg har endnu ikke talt med min Broders Hustru; thi hun gør sig saa fremmed imod mig.« Stormester Albrecht af Prøjsen havde ogsaa indfundet sig i Nürnberg. Han henvendte sig til Elisabeth og truede med at opsøge Kongen, idet han erklærede, at han var nødt til at gøre det, som han ellers nødig vilde, saafremt han ikke fik sine Penge. Stor Venlighed mødte Elisabeth derimod hos Raadet i Nürnberg, som forærede hende et kostbart Drikkebæger af forgyldt Sølv og forsynede hende og hendes Ledsagere med Vin og Fisk. Hendes Forbøn hos Raadet for en dødsdømt Forbryder var dog forgæves*).

I et Brev af 20. Marts skrev Kong Christiern til sin Hustru: »Har I Brøst paa Tærepenge, da udsætter de to Kander og det store Stob, dog saaledes, at I kan indløse det igen.« Kongen paalægger hende at bede Ferdinand om et Laan paa 20,000 Gylden til at klare de øjeblikkelige Vanskeligheder med; desuden skulde hun anmode om Medgiftens endelige Betaling. Men efter Tilskyndelse af sin Yndling, den forhadte Grev Gabriel af Salamanca, nægtede Ferdinand at opfylde hendes Be-

*) Soden: Beiträge z. Geschichte der Reformation. Nürnberg 1855. S. 177.

gæring. Dog kunde hun faa de 20,000 Gylden, hvis hun stillede Pant, hvad hun ikke var i Stand til. Den 30. Marts skriver hun derom til Kongen: »Kan jeg vel tro, at det er efter Salamancas Raad; og mente han (Ferdinand), at dersom jeg vilde sætte Pant, da vilde han vel fly mig 20,000 Gylden.« Ferdinand undskyldte sig med, at Krigen med Tyrkerne hindrede ham i at yde Pengehjælp.

Ferdinands Finansminister, den ovennævnte Grev Gabriel af Salamanca, var meget ilde lidt af Undersaatterne i de østrigske Arvelande, som Ferdinand herskede over. Kejser Karl selv havde forgæves opfordret sin Broder til at afskedige ham af sin Tjeneste, da det ellers let kunde gaa ham selv, som det var gaaet Kongen af Danmark. Salamanca og Hannart beskyldtes for at staa i Ledtog med Fuggerne i Augsburg, som ved deres Pengemagt udsugede Landet. I Nürnberg fortalte Rygtet, at Fuggerne havde givet mere end 10,000 Gylden til Bestikkelser, hvoraf Hannart havde faaet Broderparten, for at de uhindret kunde faa Lov at udnytte deres Handelsprivilegier. Paa Murene af Nürnberg Slot, hvor Ferdinand og Elisabeth boede, opslog man under Rigsdagen Smædevers mod dette Regimente*). Et af disse opfordrede til »at fange Salamanca, hænge Jakob Fugger og bryde Storhansernes List, thi saa blev Ferdinand mægtigere, end han nu er.« Salamanca sad dog altfor fast i Ferdinands og hans Hustrus Gunst til at dette kunde ske.

*) Hans v. der Planitz's Berichte aus dem Reichsregiment in Nürnberg, gesammelt v. E. Wülcker u. Hs. Virck, Leipzig 1899, S. 626.

Hannart havde flere Samtaler med Elisabeth og aflægger (30. Marts) Beretning derom til Regentinde Margrethe. Han beklagede, at Elisabeth ikke kunde faa de 20,000 Gylden til Laans, thi hun havde sagt ham, at hendes Mand daglig svævede i Fare fra de Fyrsters Side, hvem han skyldte Penge. Hun havde end videre sagt ham, at hun nu agtede at drage til Nederlandene for at faa sine Penge; men det havde Hannart indtrængende fraraadet, fordi der heller ikke der var Penge at faa. Derimod havde han raadet hende til personlig at indfinde sig til et Møde i Hamburg, som snart skulde holdes, og hvor de danske Forhold skulde gøres til Genstand for Forhandling mellem de kejserlige Statsmænd og Udsendinge fra Danmark og Lybæk. Der vilde Dronningen efter Hannarts Mening kunne udrette mere end Kongen, eftersom hun var mere afholdt end denne i Kongeriget. Endelig havde Hannart over for Dronningen slaaet paa, at hun, hvis hun intet kunde opnaa for Kongen, dog i det mindste kunde opnaa noget for sig og sine Børn, ved at skille sin og Børnenes Sag fra Kongens; men herom havde hun intet villet høre. »Jeg mærker vel«, skriver Hannart, »at hun, som det sømmer sig en dydig Dronning og Fyrstinde, der vil rette sig efter den kristelige Lov, ikke vil forlade Kongen eller skilles fra ham, hverken hvad Ære eller Gods angaar, men at hun vil tjene ham taalmodig under al Slags Modgang, hvor haard den saa end er eller bliver.«

Nürnberg var en af de saakaldte frie Rigsstæder, det vil sige: den besad for saa vidt Selvstyre, som den ikke stod under nogen Fyrste; kun Kejseren var dens som hele Rigets Overhoved.

Den var en af Datidens allerbetydeligste Handelsstæder, og den gjaldt for Tysklands aandelige Hovedstad, idet den var Sædet for en rigt udviklet Litteratur, for Kunst og Kunsthaandværk. Den humanistiske Aandsretning havde slaaet stærke Rødder blandt Nürnbergs Borgere, som i mange Retninger indtog en fri, ja fjendtlig Holdning over for Pavekirken, og Jordbunden var vel beredt for Reformationens Udsæd.

1520 var den unge, lutherske Præst Osiander kommen til Nürnberg, hvor han blev Præst ved St. Laurentiuskirken. Han prædikede med Kraft og Hensynsløshed mod Paven, og Virkningen af hans Prædiken var stor. Gamle Misbrug ved Gudstjenesten afskaffedes i Kirkerne, og flere og flere af Nürnbergs Indbyggere blev grebne af Evangeliet. Bevægelsen naaede sit Højdepunkt netop paa den Tid, da Dronning Elisabeth opholdt sig der, i Foraaret 1524. I den stille Uge nød 3—4000 Mennesker den hellige Nadvere »under begge Skikkelser«, paa evangelisk Vis. Blandt dem, der herved aflagde en offentlig Bekendelse om deres Tro i Tilslutning til Luther, var der ikke faa højtstaaende Personer blandt de Fremmede, som var komne til Staden i Anledning af Rigsdagen, ja fra Ferdinands Hof og nærmeste Omgivelser deltog 30—40 Personer i denne Nadvere.

Stærkest Indtryk gjorde det dog, at Ferdinands egen Søster, Dronning Elisabeth af Danmark, Skærtorsdag den 24. Marts lod Osiander hente til Slottet og modtog Nadveren af hans Haand efter luthersk Skik. Da de Pavelige af al Magt søgte at neddysse denne Sag og at fremstille den som et løst Rygte, begav en af de sachsiske Sendemænd sig til Osi-

ander selv, og denne fortalte ham, at Dronningen først havde aflagt sit Skriftemaal, og at han derefter havde givet hende Legemet og Blodet efter Kristi Indstiftelse, da han havde mærket, at hun hjertelig og kristelig begærede Sakramentet. Til sine Venner i Strassburg skrev Osiander ikke uden Selvfølelse: »Dronningen af Danmark, Ferdinands Søster, har af min Haand modtaget den hellige Nadvere, til stor Fortrydelse for denne.«

Ved dette Skridt brød Dronning Elisabeth aabenlyst med Pavekirken og stillede sig paa de Evangeliskes Side, noget, som endnu ingen af Tysklands Fyrster havde vovet. Det bliver ikke ringere ved, at det i høj Grad skadede hendes egne, timelige Interesser. Politisk set var det nemlig højst uklogt; thi hun gjorde derved sine Slægtninge, Kejser Karl, Regentinde Margrethe og Ærkehertug Ferdinand, endnu mere utilbøjelige til at yde Hjælp, end de havde været før. Dronning Elisabeth havde i dette Stykke handlet saavel efter Kongens Raad og Ønske som efter egen Overbevisning.

At Ferdinand var i højeste Grad forbitret, fremgaar af en Beretning fra en af de sachsiske Afsendinge. Det hedder heri: »Dronningen af Danmark har her paa Slottet i Nürnberg modtaget Sakramentet under begge Skikkelser, hvilket, efter hvad man siger, højlig har mishaget Ærkehertugen, og han skal have sagt til hende, at han vilde ønske, at hun ikke var hans Søster. Dertil skal hun have givet dette Svar: ‚Vor fælles Moder har bragt os karske til Verden som kødelige Søskende Jeg vil holde mig til Guds Ord og deri erkende Gud uden Hensyn til noget Menneske‘; men i øvrigt vilde hun gøre alt, hvad der var ham til Behag. Vilde han af

den Grund fornægte hende som sin Søster, maatte hun finde sig deri og befalede Gud sin Sag.«

Til Kong Christiern skrev Dronningen den 29. Marts: »Hannart er bleven saa græsselig vred, fordi jeg har haft den Prædiker hos mig fra Byen; og desligeste har de gjort min Broder halvt vred paa mig. Og har Hannart sagt, at dersom han vidste, at jeg vilde holde mig efter hans (Præstens) Ord, da vilde han ikke have med vor Sag at gøre. Og har min Broder talt til mig om, at I har været hos Luther, og sagde han mig, at han vilde give 100,000 Gylden til, at I ikke havde gjort det. Dog har jeg givet ham tilbørligt Svar derpaa, som jeg vil sige Eder, naar Gud vil, jeg kommer Eder til Ords.«

Hannart var yderst utilfreds med Elisabeth og hendes Raadgivere. »Deres Planer og Meninger«, skriver han til Margrethe, »er af en saa besynderlig Beskaffenhed og ofte saa blottede for al Fornuft, at jeg ikke véd, hvad jeg skal mene derom.« Sagen var, at Elisabeth rent ud afviste den Plan, som Hannart og den nederlandske Regering arbejdede for og ansaa for gennemførlig, at Kongen enten skulde afstaa Tronen til Fordel for Prins Hans eller ved sin Genindsættelse stilles under et Slags Formynderskab. Herom skriver Elisabeth til Kongen: »Dertil har jeg svaret, at jeg ikke kunde finde mig deri; thi det var Eder, mig og vore Børn en stor Skam og ingenlunde lideligt.«

Hannart meldte Margrethe, hvad de Sendebud, der havde været i Danmark for at indbyde de Danske til Mødet i Hamburg, ved deres Tilbagekomst havde sagt ham, at store og smaa i Danmark var rede til at modtage Dronningen og Børnene igen, hvorimod de ikke vilde vide af Kongen

at sige paa Grund af de Forbrydelser, han havde begaaet. Han havde saa spurgt Dronningen og hendes Tjenere, om det var sandt, hvad man beskyldte Kongen for, og han tilføjer: »Dronningen har givet mig et ærligt Svar derpaa, som hun burde; men de andre tilstod, at meget deraf nærmede sig Sandheden.« Samtidig hermed sender Hannart Regentinden nogle Smædeskrifter mod Kong Christiern, som udbredtes af dennes Fjender i Danmark. De havde været fremlagte for Rigsdagen, hvor de gjorde et stærkt Indtryk til Skade for Kongens Sag.

Under disse Forhold kunde Elisabeth intet udrette, og hun bad Kongen om at maatte rejse tilbage til ham i Steden for at rejse til Nederlandene. Kongen skrev i Begyndelsen af April flere Breve til sin Hustru fra Altenburg i Sachsen, hvor han da opholdt sig. De giver os et Billede af hans fortvivlede Stilling: »I véd vel, at jeg gerne vilde have Eder: men I véd min Lejlighed, at jeg for ingen Del tør rejse op igennem Landet med Eder; thi det gælder mig Halsen.« Dagen efter skrev han: »Kære Frue! I maa skrive Eders Broder klagelig til, at han ikke nu maa forlade Eder; og dersom han ikke nu vil hjælpe os, da maa vi gange om Brødet« (4. April).

13. I Altenburg. Paa Rejse til Nederlandene.

Dronningen forlod Nürnberg den 12. April og drog til Altenburg. Hun kunde ikke udholde under disse ulykkelige Forhold at være skilt fra sin Husbond, og hun foretrak at dele alle Farer og Besværligheder med ham fremfor at drage til sine Slægtninge i Nederlandene. I Dronningens Følge paa

Rejsen fra Nürnberg til Altenburg var bl. a. Kjøbenhavns tapre Forsvarer Henrik Gjø, som efter Kjøbenhavns Fald havde begivet sig til Tyskland. Rigsdagen i Nürnberg sluttede den 18. April; Elisabeth ankom til Altenburg den 17.

Der var og er i Altenburg et smukt Slot, liggende paa en Klippe højt over den lille, venlige Stad. Det tilhørte den Gang Kurfyrst Frederik, og han opholdt sig jævnlig der. Slottet gemmer mange Minder fra Sachsens ældre Historie. Kong Christiern boede dog vistnok ikke paa Slottet, men i Værtshuset »den røde Hjort«. Kongen havde nylig (Marts 1524) haft en Sammenkomst paa Altenburg Slot med Kurfyrst Frederik, der syg og mismodig tog ind der paa Hjemrejsen fra Rigsdagen i Nürnberg.

Kort før Dronningens Komme havde Christiern fra sin gamle, trofaste Kansler Claus Pedersen, der opholdt sig i Nederlandene som Opdrager for Kongens Børn, modtaget et Brev, som sikkert maa have glædet Kongeparret. Claus Pedersen forsikrer om sin uforandrede Troskab: »Eders Naade skal finde mig ufortrøden i alle Maader, hvor som I vil have mig og bruge mig, skulde det end være indtil Verdens Ende.« Og saa fortæller han om Børnene. Prins Hans »har et godt Nemme og er dannis og forstandig«; Prinsesserne ere »vel til Pas og meget dejlige«. Han slutter saaledes: »Gud give, Eders Naade maatte se dem en Gang, da skulde Eders Naade forglemme al sin Sorg. Det er en stor Glæde at omgaas med dem, saa dejlige og dydelige ere de, Gud have Lov!« Ikke længe efter (3. April) melder han, at saavel Prins Hans som han selv havde det mindre vel. og han føjer til: »Gud give,

vi maatte komme til Danmark igen; denne Luft vil ikke lide os.«

Til sin Søster, Dronning Maria af Ungarn, skrev Elisabeth gentagne Gange om Hjælp. Det fremgaar af Marias Svar, at flere af Elisabeths Breve maatte være gaaet tabt undervejs. Det var noget, der ofte var Tilfælde i de Tider, at der blev øvet Overfald paa de vejfarende, og Fyrsternes

Fig. 13. Dronning Maria af Ungarn.
(Efter et Træsnit af Albrecht Dürer).

Budbringere var ikke sjældent Genstand for Udplyndring. Maria udtaler i sine Svarskrivelser sin Medfølelse med Søsterens Ulykke; saavel hun som hendes Mand var villige til at hjælpe; men de saá sig ikke i Stand dertil, da de daglig blev plagede af de vantro. To Aar efter faldt Marias Mand, Kong Ludvig den Anden, i Kampen mod Tyrkerne. — Elisabeths ældre Søster Eleonora, der nu var Enke efter Kong Emanuel af Portugal, ydede i For-

aaret 1524 en Hjælp paa 1000 Gylden til Christierns Sendemand i Spanien.

Mødet i Hamburg aabnedes endelig efter mange Udsættelser den 24. April. Hverken Kongen eller Dronningen var personlig til Stede, men de havde sendt deres Befuldmægtigede, bl. a. den før omtalte Christiern Winter. Heller ikke den kejserlige Afsending Hannart gav Møde. Derimod havde Ærke-

Fig. 14. Kong Ludvig den 2. af Ungarn. (Efter et Træsnit af Albrecht Dürer).

hertug Ferdinand sendt Grev Ulrik af Helfenstein, og denne kom til at spille Hovedrollen ved Mødet, da Hannart var udebleven. Fra Danmark var der mødt flere Afsendinge; men disse var aldeles umedgørlige, hvilket kom af, at deres Herre Kong Frederik nu havde Danmarks vigtigste Stæder, Kjøbenhavn og Malmø, i sin Magt. Allerede paa den første Mødedag erklærede de, at før de tog Christiern til Konge igen, vilde de kalde »Fransk-

mænd og Polakker, Reusser og Preusser (d. e. Russere og Prøjsere), Tyrker og Saracener, ja Djævelen selv« til Hjælp.

Grev Ulrik af Helfenstein har i et Brev (dateret Lüneburg den 15. Maj 1524) til Ærkehertug Ferdinand skildret sine Forhandlinger med de Danske ved Mødet i Hamburg. Efter først at have fortalt, at de danske Afsendinge bestemt havde vægret sig ved at anerkende Kong Christiern, skriver han:

»Derimod gør det dem i høj Grad ondt, at den ophøjede Dronning Elisabeth, Eders Højheds Søster, er draget bort fra Riget, idet de tilstaa, at de skylde hende al Ærbødighed og Taknemmelighed paa Grund af hendes beundringsværdige Sjælsrenhed, sjældne Beskedenhed og overordentlige Mildhed mod alle. De Stæder og Landsbyer, som tilhøre hende, ere hverken tagne ved Magt eller List; man har blot taget dem i Besiddelse som forladte. (Dette til Forsvar for, at Kong Frederik havde bemægtiget sig Dronning Elisabeths Enkegods). Men stedse har han (Kong Christiern) víst en utrolig Utaknemmelighed og Hadskhed over for alle og enhver, ja endog i den Grad, at han satte sin højbaarne, ædle Hustru, der udmærkede sig ved alle Dyder, og hvem han derfor i enhver Henseende burde ære og elske, til Side for en ryggesløs, gammel Kærling og Koblerske (d. e. Sigbrit), der uden mindste Skam hengav sine egne Børn til Skændsel. De (d. e. de danske Afsendinge) have ofte uden at ville det været Vidner til, at selv Dronningens kongelige Højhed maatte underkaste sig denne Kvindes skammelige Herredømme; de have hørt, hvorledes hun atter og atter udspyede de giftigste Skældsord mod Dronningen og set, hvorledes denne endog

blev behandlet som den usleste Slavinde. Denne slemme Syge, eller rettere sagt, denne Helvedesaand i Kvindeskikkelse, tro de var kommen did for at bringe dem i Fordærvelse, og de mene, at det er hende, som har sat dette uhyre Hav, fuldt af alle Ulykker, i Bevægelse*)«.

Dette Brev er paa én Gang et Vidnesbyrd om de danske Stormænds Højagtelse for Dronning Elisabeth og om det grænseløse Had, hvormed de forfulgte Kongen og Sigbrit. Det afgiver ved sine Overdrivelser og Usandheder et godt Eksempel paa, hvilke Vaaben man brugte mod Kongen i de Smædeskrifter imod ham, som udbredtes alle Vegne.

Sigbrit, der var fulgt med Kongen, da han flygtede fra Danmark 1523, levede nu skjult et Sted i Nederlandene. Det synes, at hun og Kongen endnu en Tid har staaet i Forbindelse med hinanden. Hun har vistnok mest opholdt sig i Geldern, hvor hun var mindre udsat for den nederlandske Regerings Efterstræbelser, muligvis i et eller andet Nonnekloster. Endnu i Aaret 1531 var hun i Live.

Mødet i Hamburg førte til intet; thi Kong Christierns Afsendinge havde Ordre til kun at forhandle paa Grundlag af Kongens Genindsættelse. Christiern var højlig forbitret paa Hannart, som imod den kejserlige Instruks arbejdede for, at den danske Krone skulde gaa over til Prins Hans, en Plan, der billigedes af Regentinde Margrethe, for hvem det var Hovedsagen, at Riget bevaredes for Slægten.

---

*) Dette Brev (paa Latin) er hidtil ikke offentliggjort. Det findes i Statsarkivet i Stuttgart. Professor Ad. Wrede i Gøttingen har velvilligst meddelt Forf. en Afskrift i Udtog.

Den 21. Maj havde Kong Christiern og Elisabeth en Sammenkomst med Hannart i Byen Ny-Brandenburg. Her nægtede Kongen paa det bestemteste at give Afkald paa Tronen til Fordel for sin Søn, thi derved vilde han godkende sine Fjenders hadefulde Beskyldninger; Dronningen erklærede, at hun hellere vilde leve i Elendighed end at skille sin Sag fra Kongens og give efter for hans Fjenders svigefulde Raad. I et Brev, som Kongen skrev til sin Hustru en Maaned senere, udtaler han om Hannart: »Formærker jeg intet andet, end at han er en Skalk.«

Stormester Albrecht kom nu ogsaa til Sachsen, og han erklærede, at han vilde gribe og arrestere Kongen, hans Slægt og Tjenere, hvor han kunde faa Lejlighed dertil, saafremt han ikke fik sine Penge. Uden at bryde sig om hans Trusler tog Dronningen afsted for at rejse til Nederlandene; Kongen havde nu ikke længere Midler til at bekoste hendes Ophold i Sachsen.

Ved Middagstid den 9. Juni blev Dronningen og hendes Følge standset tæt uden for den lille sachsiske By Eilenburg af en af Stormesterens Folk, Sebastian Starz, der overrakte Dronningens Hofmester Jørgen von Mingwitz et Brev, hvori Stormesteren krævede, at hun skulde vende tilbage og blive i Sachsen, indtil Pengesagen var ordnet. Dronningen afviste ham skarpt og fortsatte sin Rejse, uden at Starz vovede at anvende Magt. »Og den Spot er mig vederfaret i min Nærværelse«, skriver hun til Kongen, hvem hun straks underrettede om det skete. Fra Erfurt tilskrev Dronningen Stormesteren et Brev med heftige Bebrejdelser over den Fornærmelse, han havde vovet at tilføje hende uden

Hensyn til hendes Stilling som Dronning og Kejserens Søster.

Stormesteren vedblev dog at forfølge Dronningen. Han søgte at faa Kurfyrsterne Joachim og Frederik til at tilbagekalde deres Lejdebreve og opfordrede en af Rhingreverne, Vilhelm af Eisenburg, med hvem han stod i Ledtog, til at overfalde hende, naar hun nærmede sig Rhinen. Greven var rede dertil, sejlede ned ad Rhinen for at træffe hende paa Vejen til Køln; men lykkeligvis naaede hun Køln først. Han opfordrede nu Myndighederne i Køln til at holde hende tilbage, men herpaa turde de ikke indlade sig. Dronningen slap saa velbeholden bort fra Tyskland og naaede Mecheln sidst i Juni, hvor Margrethe modtog hende.

Under Rejsen havde Elisabeth, der kendte sin Fasters katolske Sindelag, skrevet til Kongen: »Jeg véd vel, at naar jeg kommer til min Faster, da vil hun tale til mig, fordi Eders Naade har været der i Wittenberg og jeg ligesaa, og hun vil spørge mig meget derom«, hvorpaa Kongen svarede: »Sætter Eders Haab til Gud, han skal give Eder de bedste Raad.« Dronningen slap da heller ikke for Bebrejdelser, og blandt hendes Ledsagere blev der anstillet Undersøgelser, om de nærede kætterske Meninger.

Nye strenge Bestemmelser blev trufne i 1524 mod Kætteriet. Læsning af det nye Testamente i Folkesproget blev forbudt, ja den, som købte en forbudt Bog, kunde straffes med at miste $^1/_3$ af sin Formue. Alt dette førte dog paa Grund af Stædernes Modstand kun til et tarveligt Resultat. I September 1525 udtalte Kejseren, at trods al Møje blev det almene Folk for hver Dag mere og mere bedraget og

forført af de vrange Meninger. Omtrent samtidig udtalte Erasmus: »Den største Del af Folket i Holland, Zeeland og Flandern kender Luthers Lære og nærer et mer end dødeligt Had til Munkene.«

Sidst i Juli Maaned indfandt Kong Christiern sig; ogsaa han var undervejs bleven efterstræbt af Stormesteren og hans Hjælpere. Margrethe lagde ikke Skjul paa, at hun var ilde tilfreds med hans Komme.

14. I Nederlandene 1524—1525.

I Nederlandene arbejdede Kong Christiern som hidtil rastløst paa at naa sit Maal: Generhvervelsen af sine Riger, og Elisabeth, der var indviet i alle hans Planer, stod ham trofast bi, saavidt hendes Helbred og Kræfter tillod det. I Eftersommeren 1524 fattede de den Plan i Forening at rejse til Spanien, hvor Kejser Karl opholdt sig. Margrethe anbefalede dem til Kejserens Velvilje i en Skrivelse (22. September), hvori det bl. a. hedder: »Jeg ser kun ringe Sandsynlighed for, at de nogensinde vende tilbage til deres Rige, hvis ikke Gud og I komme dem til Hjælp, hvorom jeg ydmyg beder Eder. Den stakkels Dronning er dog Eders Søster og hendes smaa Børn Eders Søsterbørn. Saa meget mere er I forpligtet til at hjælpe dem i deres Modgang, og jeg forsikrer Eder, at deres Ulykke ikke kan andet end vække stor Medynk«. Som Følge af forskellige Vanskeligheder kom Rejsen dog ikke til Udførelse.

I Efteraaret 1524 skrev Margrethe til Kejseren, at hun havde bestemt 500 Gylden maanedlig til sine landflygtige Slægtninges Underhold, foruden

en Sum paa 2000 Gylden aarlig til Dronningens Klædedragt, men at disse Penge slog ikke til, da de brugte mindst 800 Gylden om Maaneden. Hun havde sendt sin Hofmester Sonastre til dem for at bringe Orden i deres Husvæsen, men det var »en ganske umulig Ting«. De havde bedt om et Sted at bo, og Kongen ønskede at komme til at bo i Staden Gent; men dette syntes hverken hun — Margrethe — eller hendes Raadgivere om, hvorimod de foretrak det afsides liggende Slot Geneppe. Margrethe slutter med at skrive, at hun fandt sig meget besværet ved den store Udgift, de voldte hende. og at hun ikke vidste, hvorfra hun skulde tage Pengene. Endelig klager hun over, at deres Folk var vanskelige at styre.

Karl svarede i et Brev af 20. December, at han frygtede for, at Kong Christiern skulde ødelægge ham hele hans Jagt omkring Geneppe, hvis han fik Bolig der. Om den Sum, Margrethe havde bestemt til deres Underhold, skriver han: »Jeg beder Eder, hvis det er Eder muligt, at ansætte lidt mere dertil, i Betragtning af, at nævnte Dronning er min Søster«. Hertil var der al god Grund, eftersom Renterne af den resterende Del af Medgiften oversteg den af Margrethe anviste Sum; men Margrethe tog intet Hensyn til Kejserens Ønske. I det hele var Karl langt mere velvillig stemt over for sine Slægtninge end Margrethe.

Endelig blev det bestemt, at Kongen og Dronningen med deres Børn og Tjenere skulde tage Ophold i Lier, en By med et gammelt, rummeligt Slot. Lier, hvor Elisabeths Forældre i Aaret 1496 havde holdt Bryllup, ligger ved en af Scheldes Bifloder, Nethe, omtrent 3 Mil fra Mecheln i Pro-

vinsen Brabant. Det var sikkert ikke efter Regentindens Ønske, at hun skulde have den for hende saa besværlige Konge saa nær; men det havde dog den Fordel, at hun kunde holde Øje med hans Færd, hvilket hun ikke forsømte.

Slottet med Udhuse og Have var omgivet af Kanaler og høje Mure og dannede et fra den øvrige By afsondret Hele. Tæt ved Slottet laa Byens største Kirke, St. Gommarskirken. Over »hooge brug« (Højbro) kom man fra Slottet til Torvet, hvor Raadhuset laa og den ansete Gæstgivergaard »Falken« (het Valk), der ofte omtales i Regnskaber og Breve fra den Tid. Hans Mikkelsen, der stod for Regnskabsvæsenet, klager ofte over de store Regninger fra Værtinden i »Falken«. Dronningens Hofmester, den tyske Adelsmand, Jørgen v. Mingwitz, der var en temmelig fordringsfuld Person, boede en Tid paa »Falken«, hvor ogsaa Kongen selv var en jævnlig Gæst. Fremmede, der kom til Lier for at forhandle med Kongen eller Dronningen, fik i Regelen Ophold paa »Falken«, saaledes f. Eks. Søren Norby. Befolkningen i Lier, der talte det flamske Sprog, stillede sig i et venligt Forhold til den fyrstelige Familie og til dens danske Omgivelser. 1525 blev Kongen Skyttekonge for et af Byens Skydegilder, i hvilken Anledning en Deputation af Borgere fremstillede sig paa Slottet.

I vore Dage er Lier en smuk og blomstrende By med en 20,000 Indbyggere. Den er bekendt ved sin Kniplingsindustri. Af det gamle Slot er bevaret en rummelig, toetages Bygning og en af Ladebygningerne. Disse Rester kaldes endnu »het Hof van Denemarken« eller blot »het Hof«. Midt i nittende Aarhundrede fik en Gade ved »het Hof«

Navnet »Deensche Straet« (den danske Gade), og Byens Raad lod paa en Mur, der vender ud mod

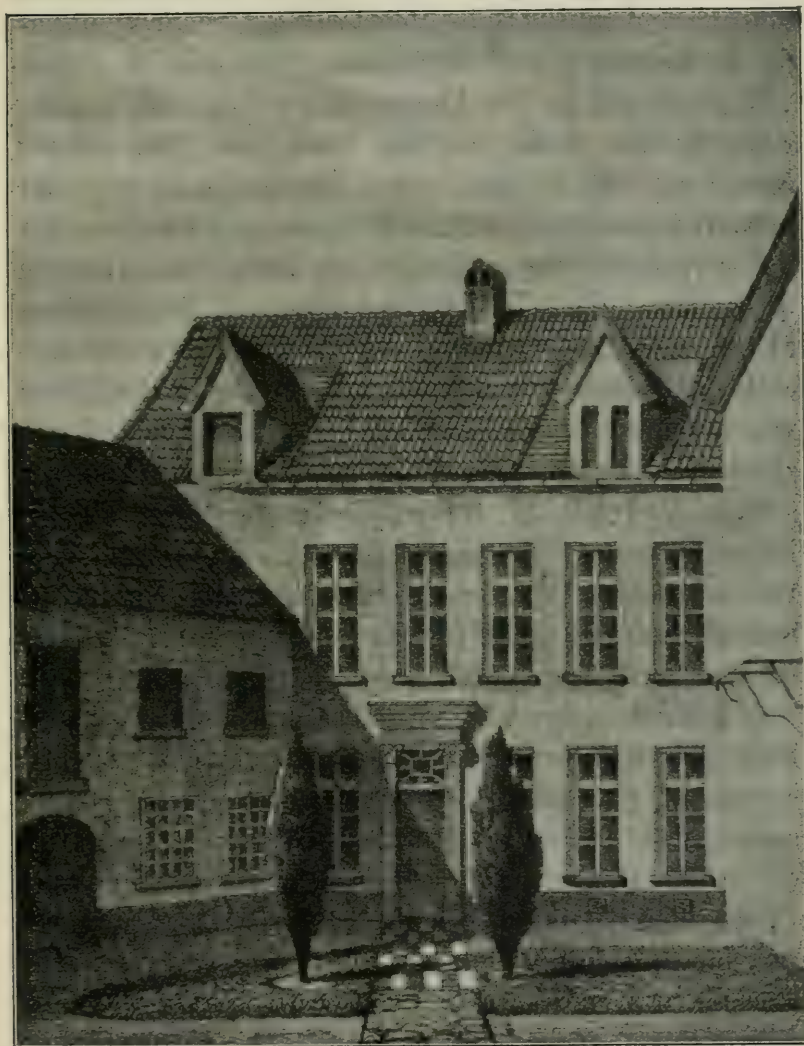

Fig. 15. Resterne af Slottet i Lier
(»Het Hof van Denemarken«).

»Deensche Straet«, en Marmorplade opsætte med en fransk Indskrift: »Christiern II, Konge af Danmark,

opholdt sig her 1524—30«*). I denne Anledning blev der af det katolske Parti i Byen rettet et hadefuldt Angreb paa Christiern den Andens Minde, der paa den anden Side blev kraftig forsvaret, navnlig af Arkæologen Avontroodt.

Efter at man var bleven enig om, at den danske Kongefamilie skulde bo paa Liers Slot, blev dette i stor Hast sat i Stand sidst paa Aaret 1524. Der arbejdedes ved Lys baade Morgen og Aften, hedder det i en Beretning. Kongen og hans Husstand tog dog vistnok først stadigt Ophold der i Begyndelsen af Februar 1525. Boligen var rummelig og vel indrettet. Foruden Kongens og Dronningens Lejlighed var der særskilte Værelser for Prins Hans og for Prinsesserne. Dronningen omtaler i et Brev Prinsessernes Værelse og tilføjer: »Og der maa aldeles ingen komme«. Til Slottet hørte Badeværelser med varme Bade. Der var desuden indrettet Kamre og andre Stuer til Brug for de omtrent 60 Personer, der hørte til Hoffet.

Som den fornemste af disse kan nævnes Ærkebisp Johan Weze, der siden gik i Kejser Karls Tjeneste; end videre Provst Hans Hansen fra Assens, der blev benyttet af Kongen til mange offentlige Sendelser, og Dronningens evangeliske Præst Jens Mikkelsen Mønbo. Blandt Kongens Sekretærer kan omtales den før nævnte Dr. Christiern Winter. Han underviste en Tid de kongelige Børn, men blev afskediget fra dette Hverv, fordi han lærte Børnene Fadervor og »Ave Maria« paa Folkesproget, hvilket Regentinde Margrethe ikke vilde taale.

---

*) Christiern II, roi de Danemark, séjourna ici 1524—30.

Særlig Omtale fortjener Kongens hengivne Tjener, Thomas Pedersen Holste, der ligeledes i høj Grad besad Dronningens Tillid. Han var rimeligvis en fattig, dansk Adelsmand, der havde faaet nogen gejstlig Uddannelse, hvilket fremgaar af, at han selv et Sted kalder sig »Klerk af Slesvigs Stift«. Mellem ham og Dr. Christiern Winter bestod der et inderligt Venskab, og saavel denne som Kansleren Klaus Pedersen brevvekslede med Thomas Holste paa Latin. Han benyttedes af Kongen og Dronningen til mange forskellige Sendelser af større og mindre Betydning. Saaledes besørgede han Indkøb for Dronningen, der en Gang sender ham en Prøve hollandsk Lærred og beder ham skaffe hende ét eller to Stykker af samme Slags. En anden Gang skriver hun: »Kære Thomas! Forglem ikke de 8 Alen sort Samlat*) og $1^1/_2$ Alen sort Fløjl, noget som er godt. Send mig det med Engelke. Hinse Serlinck borger mig det vel; til St. Mikkels Marked skal jeg nok betale ham det« o. s. v. — Thomas Holste blev i Kongens Tjeneste ogsaa efter Dronningens Død lige til Kongens Fængsling 1532. Paa Efterretningen herom blev han greben af en saadan Fortvivlelse, at han greb sit Sværd og tilføjede sig selv et Saar, hvoraf han døde næste Dag.

Da Hoffet drog til Lier, blev den gamle Kansler Claus Pedersen ladt tilbage i Mecheln, fordi han var syg og selv erklærede, at han ikke kunde taale at rejse i det daarlige Vejr. Ensomheden og Sygdommen paavirkede hans Sind saaledes, at han faldt hen i Mismod og bildte sig ind, at man med Vilje

---

*) Nedertysk: Schamlot; fransk: camelot, d. e. Tøj af Kamélgarn.

havde ladet ham blive tilbage i Mecheln for at blive ham kvit. Han skrev gentagne Gange til Dronningen og mindede om sin lange og tro Tjeneste, under hvilken »jeg tit og ofte har lidt baade Hunger, Tørst og Frost, paa det jeg vilde spare hans Naades Penninge«, hvorfor han ikke nok kan forundres over, »at min Herre forlader mig saa i denne min Elende«. Han pintes tillige ved Tanken om en Gæld, som han havde paadraget sig, idet han frygtede for, at Kongen ikke vilde betale den. Dronningen skrev flere Gange til ham og søgte at overtyde ham om, at det ingenlunde forholdt sig, som han bildte sig ind; det var kun hans egne »Fantasier«; og at de Penge, som han havde udlagt for Kongen, saa vel som hvad han selv havde forbrugt, skulde nok blive erstattet. Claus Pedersen døde i Maj 1525. Han var yndet af Kongen og elsket af sine Omgivelser, der gav ham Tilnavnet »den gode Kansler«. Efter Claus Pedersens Død blev Kanslerposten overdraget til Godske Eriksen Rosenkrans, en af de faa af den høje danske Adel, der ikke svigtede Kong Christiern.

Adskillige mere eller mindre kendte Mænd stod i nært Forhold til Hoffet i Lier, uden dog at have Bolig paa Slottet eller fast Ophold i Byen. Blandt saadanne kunne nævnes Dronningens tyske Sekretær, Melchior de Germania, Kongens Sekretær, den højtbegavede Nederlænder Cornelius de Scepper, den tyske Adelsmand Anton von Metz, der havde været med Dronningen i Danmark og nu navnlig opholdt sig i Antwerpen, hvor han ejede en Gaard. Borgmester Hans Mikkelsen boede med sin Familie i et privat Hus i Lier. Han stod dog i et nøje Forhold til Hoffet, styrede Regnskabsvæsenet og

stod i Spidsen for Hofholdningen. Han affattede en saakaldet »Ordinancia«, hvori der var fastsat nøjagtige Regler for det daglige Livs Gang.

Husholdningen førtes med Orden og Sparsommelighed. Ifølge »Ordinancia« skulde der spises til Middag hver Dag Kl. 12. Kongen og Dronningen spiste i en særskilt Sal, medens det øvrige Hof fordeltes i tre Hold efter Rang og spiste ved fem Borde i den store Sal. Ved det første Bord sad de høje gejstlige Herrer og Adelsmændene, derefter Kongens Sekretærer o. a. Ved det sidste Bord beværtedes de lavere Hofbetjente og det kvindelige Tyende, deriblandt Ammen og en Dværginde ved Navn Karine. Fyrsterne holdt ofte saadanne Dværge eller Dværginder ved Hofferne. Det var nøje bestemt, hvor megen Vin der maatte bruges ved hvert Bord, ligesom det ogsaa var fastsat, hvad der maatte bruges af Brændsel i hvert enkelt Rum.

Opholdet i Lier blev for Dronning Elisabeth en Tid fuld af Sorger, og hun forskaanedes end ikke for Bekymringer for Livets første Fornødenheder, hvilket maatte falde saa meget tungere paa hende, som hun var født og opdragen i Højhed og Overflod. Det var ganske vist en ret betydelig Sum, Margrethe havde anvist til Hofholdningen, og denne førtes paa en husholderisk og fornuftig Maade, trods Margrethes Klager over det modsatte. Naar Pengene ikke kunde slaa til, kom det af de kostbare politiske Foretagender, som Kongen og Dronningen indlod sig paa for at komme tilbage til Danmark. I Løbet af Aaret 1525 stiftedes der en Gæld paa 14,000 Gylden og desuden en Regningsgæld paa 2000 Gylden hos Købmændene i Lier og andre Byer. I Pengesager havde Dronningens Navn

større Vægt end Kongens, og det var derfor i Regelen i hendes Navn, der toges paa Borg. Hendes Juveler og Ringe blev solgte eller bragte til Pantelaaneren uden nogensinde at blive indløste igen. Børnenes kostbare Legetøj, der til Dels var bragt med fra Danmark, maatte ligeledes afhændes. Dronningen syede Kongens aflagte Klæder om til Børnene. Da Mingwitz en Gang bad sin Herre om dennes gamle røde, bræmmede Kjole, som han antog Kongen ikke mere brugte, fik han til Svar, at Kongen ikke kunde tjene ham deri, da Dronningen havde skaaret den i Stykker til Tøj for Børnene. Christiern Winter udtaler ligeledes en Gang Ønsket om at faa en af Kongens aflagte Kjortler, »da hans egen ved mange Aars Brug var bleven saa forslidt, at han ikke mere kunde være bekendt at gaa med den«. At Kongen og Dronningen under saadanne Forhold kunde falde hen i Mismod, er forstaaeligt. Provst Hans Hansen opfordrer i et Brev Kongen til »for Guds Skyld ikke at besvære sig med stor Sorg og Bekymring for denne Verdens Modgang og Anfægtelser«, men betænke, »at vi have den almægtigste Gud som en barmhjertig og mægtig Herre og Fader«.

Dronningen var, som allerede omtalt, fuldstændig indviet i alle Kongens Planer. Hun overværede de politiske Forhandlinger og modtog i Kongens Fraværelse Beretning fra de Afsendinge, som indfandt sig i Lier. Breve, der indløb, naar Kongen var borte, aabnede og besvarede hun; hendes Underskrift findes Side om Side med Kongens i mange af de Breve, der udstedtes. Det er beundringsværdigt, at Kongen og Dronningen i Aaret 1525 kunde tænke paa og gøre et nyt Forsøg paa at

generhverve deres Riger. I Begyndelsen af Aaret henvendte Søren Norby, der i Østersøen kæmpede for Christiern den Andens Sag, sig til Dronningen og bad hende om at anvende al sin Indflydelse hos Kejseren for at formaa ham til at sende Hjælp. Skønt der ad denne Vej ikke udrettedes stort, lykkedes det dog at faa udrustet en lille Fribytterflaade, der under Anførsel af den unge, kække Københavner Claus Kniphof skulde søge at sætte sig i Forbindelse med Søren Norby.

Da der blev klaget over denne Flaades Kaperier, som ogsaa lejlighedsvis gik ud over nederlandske Skibe i Nordsøen, sendte Regeringen, for at faa Kongen til at gøre Ende herpaa, en Deputation til Lier, bestaaende af Aert v. der Goes, som har gjort nogle Optegnelser i en opbevaret Dagbog om Sammenkomsten, der ogsaa overværedes af Dronningen. Aert v. der Goes var ledsaget af Anthonis van Lalaing, Greve af Hoogstraten, og af Johan Carondelet, der var Ærkebiskop af Palermo og kejserlig Raad. At de tre Herrer ikke var synderlig velkomne i Lier, fremgaar af, at Kongens Sekretær Poul Kempe et Sted kalder Hoogstraten en Ærkedjævel og Biskop Johan et giftigt Spøgelse. Kongen og Dronningen lovede dog at rette sig efter Regeringens Ønske, dog kun paa det Vilkaar, at Hans Kniphof og hans Fæller ikke maatte drages til Ansvar.

I Juli 1525 paalagde Kongen Claus Kniphof, at han »ved sin Hals« ikke maatte øve Kaperi paa de kejserlige Strømme. Staden Antwerpen, der offentlig havde stemplet Kniphof som »Sørøver og Søtyv«, fik et hvast Brev fra Kongen og Dronningen, hvori de erklærede, at Kniphof var deres ærlige,

tro Tjener, som efter deres Befaling fejdede paa Kongens Fjender, der tillige var Kejserens. De udstedte derefter i Avgust Maaned (Mandag efter St. Bartholomæus Dag) nye Kaperbreve til Claus Kniphof, hvori denne fik Tilladelse til i Kongens Tjeneste og paa hans Vegne at hverve Mandskab og at fortsætte Krigen mod Kongens Fjender, og det gik nu navnlig ud over Hansestædernes Skibe. Der blev kæmpet med skiftende Held, indtil det lykkedes Hamborgerne med en stor Overmagt at indeslutte Kniphof, der var sejlet ind i Bugten ved Ems's Udløb. Lørdag den 7. Oktober kom det til en frygtelig Kamp, der endte med, at Kniphof med Skibe og Mandskab toges til Fange og førtes til Hamburg. Her blev Kniphof og over 70 af hans kække Søfolk dømte til Døden som Sørøvere, og Dødsdommen fuldbyrdedes trods deres Paastand om at have ført lovlig Krig i Kong Christierns Tjeneste. Uden Tvivl er Dronningen gaaet i Forbøn for de fangne, men uden Virkning.

15. **Sygdom, Død og Begravelse.**

Da Dronningen i Sommeren 1524 kom tilbage til Nederlandene, var hendes Helbred undergravet som en Følge af de sjælelige Lidelser, hun havde gennemgaaet. Kongen og Dronningen rejste i Efteraaret 1524 til Aachen for at bruge de derværende Bade, der ogsaa øvede en gavnlig Virkning. Da Sygdommen tog til igen næste Aar, ønskede de atter at drage til Aachen, men Margrethe nægtede dem de dertil nødvendige Penge, efter hvad Kongen selv fortæller.

Derimod sendte Margrethe 3—4 Doktorer i

Medicinen til Lier for at undersøge Dronningens Tilstand. Den 16. Avgust om Morgenen var disse Læger til Stede ved Dronningens Seng, hvorpaa de enstemmig raadede hende til at holde sig i Ro og til at iagttage andre Forsigtighedsregler. Dronningen tog imidlertid ikke synderligt Hensyn til Lægernes Raad, thi allerede næste Dag kørte hun. Kongen og Børnene ud. Turen gik først til Mecheln, hvor de besøgte Anton v. Metz. Derefter kørte de omkring i Omegnen og tog ind i Klostret Baulo, hvis Abbed gjorde et stort Gæstebud til Ære for dem. Først efter en Uges Forløb vendte de tilbage til Lier.

Regentinden vaagede over hvert af deres Skridt med en Paapassenhed, der var Kongen og Dronningen højst besværlig. Margrethe lod dem forstaa. at hun helst saá, at de holdt sig i Stilhed i Lier, men herefter vilde de ikke rette sig. Straks efter at Elisabeth i September havde haft en Underhandling med to kejserlige Udsendinge, rejste hun med sin Mand og en Del af Hoffet til Middelburg i Zeeland, som de dog snart igen forlod paa Regeringens Forestillinger.

Det kom ved denne Lejlighed til et Ordskifte mellem Regentindens Sekretær Maksimilian Transsylvanus og Dronningen. Transsylvanus sagde, at det ikke stemmede hverken med Kejserens eller hendes egen Værdighed, at hun drog omkring i Provinserne med et saa lille og tarveligt Følge. Hertil svarede Dronningen, at hun undrede sig over, at den høje Regentinde ikke lod hende og hendes Mand færdes i Kejserens Lande, hvor de vilde, noget som dog var de allerringeste Undersaatter tilladt. Altid at sidde hjemme i Lier, som Regent-

inden vilde have det, vilde være haardt, ja uudholdeligt.

I Begyndelsen af December træffer vi atter Kongen og Dronningen paa Rejse. Efter et Ophold paa Slottet Roosselaere kørte de med Børn og Tjenerskab i 8 Vogne til Landsbyen Zwynaerde ved Gent, hvor der var et lille Lystslot, der tilhørte det rige Abbedi St. Peter i Gent. Abbeden i St. Peter, Gerhard, efter hvis Indbydelse de kom til Zwynaerde, modtog dem ved deres Ankomst til Slottet henimod Aften den 6. December »med stor Ærbødighed og Hjertelighed«.

To Dage efter, paa Mariæ Undfangelsesdag, overværede Elisabeth med sine Børn Gudstjenesten i Slotskapellet; men samme Dag blev hun saa syg, at hun fra nu af ikke mere kunde forlade sit Værelse, og Sygdommen gjorde hurtige Fremskridt. Den 20. December melder Christiern Regentinden, at hans Hustru var saa afkræftet, at hun ikke kunde løfte Hovedet uden at falde i Afmagt; det var derfor umuligt for dem at rejse fra Zwynaerde, førend det behagede Gud, at hun atter bedredes. Den syge led tillige af en stærk Aandenød, og det blev for hver Dag tydeligere, at det gik mod Døden. Juledag sendte Margrethe sin Hushofmester Sonastre til Zwynaerde med et Brev, hvori hun forsikrer, at hun er rede til at gøre, hvad der staar i hendes Magt for Elisabeth, hvis Helbred laa hende lige saa meget paa Hjerte, som om hun havde været hendes egen Datter. Næsten daglig sendte Margrethe Bud og Smaabreve til Zwynaerde for at høre til den syges Befindende.

Al menneskelig Hjælp var dog nu forgæves. Kongen havde skrevet til Jørgen v. Mingwitz, der

da var i Tyskland, om at skaffe en Læge derfra. Der var allerede truffet Aftale med en saadan om at rejse til Nederlandene; men da saa Kongen skrev, at Lægen ikke maatte komme, med mindre han virkelig kunde hjælpe Dronningen, vilde Lægen ikke vove Turen. Rimeligvis har Kongen allerede da set, at Døden var uafvendelig.

Den 14. Januar 1526 skrev Dronningen sit sidste Brev til Margrethe, hvori hun bønfalder denne om at komme hendes Mand og Børn til Hjælp og hjælpe dem til deres Ret. Kun Underskriften, Ysabeau, er egenhændig; den er skreven med rystende Haand. Dronning Elisabeth døde den 19. Januar 1526 ved Middagstid. Hun var altsaa da endnu ikke 25 Aar gammel.

Der findes to Beretninger om Dronningens Sygdom og Død. Den ene er et Brev fra Kongen selv til Luther; den anden er et Dokument paa det hollandske Sprog og paa Latin, forfattet af den katolske Sognepræst i Zwynaerde, Thomas Blanckaert, der jævnlig var til Stede ved Dronningens Sygeleje. Denne sidste Beretning blev efter Blanckaerts Sigende udarbejdet efter Kongens Opfordring, rimeligvis for at overrækkes Margrethe og de øvrige Slægtninge. Et Eksemplar paa Pergament af dette Dokument blev nedlagt i Dronningens Kiste.

Kongens Beretning til Luther gaar i Hovedsagen ud paa følgende: Da Sygdommen tog til, hengav Dronningen sig ganske under Guds Vilje, styrkede sit Hjerte ved en fast Tro, tilgav alle Mennesker og bad om deres Tilgivelse og Forbøn. Margrethe havde saa sendt nogle Personer, der skulde overtale Dronningen til at træde tilbage til »den papistiske Antikristendom«; men da deres Over-

talelser intet frugtede, forlod de den Syge efter først at have bestrøget hende med Olie. Men før dette skete, havde hun fast i Troen modtaget det hellige, højværdige Sakramente paa ret kristelig Vis (d. e. saavel Brød som Vin). Paa den evangeliske Præsts Spørgsmaal havde hun udtalt, at hun vilde blive bestandig i en fast Tro, hvorimod hun ikke havde villet svare de andre paa deres overtroiske Tale. Til sidst havde hun mistet Mælet og befriedes derved for Papisternes Plagerier. — Kongen slutter sit Brev saaledes: »Vi er af det tillidsfulde, trøsterige Haab, at hun er den evige Saligheds Barn. Dertil hjælpe Gud os alle.«

Af Blanckaerts ordrige Beretning skal anføres følgende: Efter at Dronningen Mariæ Undfangelsesdag havde overværet Messen i Slotskapellet, forlod hun ikke mere sine Værelser. Juledag red Kongen med sine Børn og Hoffolk til Sognekirken i Zwynaerde, hvor de overværede Gudstjenesten. Desuden blev der enten af Blanckaert eller af en af Kapellanerne holdt Messe i Slotskapellet eller stundum i Dronningens Værelse. Den 8. Januar modtog Dronningen den hellige Nadvere, og samme Dags Eftermiddag gjorde hun sit Testamente. Fra denne Dag af forblev Blanckaert, Abbed Gerhard og Johannes Mickelsen (d. e. Jens Mikkelsen Mønbo) efter Opfordring af Kongen i den dødssyge Dronnings Nærhed. De talte jævnlig til hende om vor Saliggørers bitre Lidelse, og Dronningen tilkendegav snart ved Ord og snart ved Tegn, at hun sørgede over sin Synd, at hun vilde forblive i den kristne Tro og leve og dø i vor Moders, den hellige Kirkes Skød. Onsdag den 17. Januar modtog hun den sidste Olie, ved hvilken Lejlighed hun med

begge Hænder tog, først det indviede Lys og saa Krusifikset, hvilket hun længe saá paa. Abbeden spurgte hende, om hun vilde leve og dø som en sand Datter af vor Moder, den hellige Kirke, paa hvilket Spørgsmaal hun med klar Stemme svarede: Ja. Næste Nat blev der til Dronningen, der stadig udviste stor Taalmodighed, talt mange Trøstens Ord, idet der paa det kraftigste blev holdt hende for Øje, hvad vor Saliggører havde lidt for hende og for alle. Fredagen den 19. Januar om Formiddagen læste Blanckaert en Messe for Dronningen, som nu laa i Dødskampen, og derefter sang han de Bodssalmer, Litanier, Bønner og Velsignelser, som Kirken foreskrev. Da Døden var indtraadt, læste han en Sjælemesse for den bortgangnes Sjæl.

De to Beretninger er enige om, at Elisabeth taalmodig bar sine Lidelser og døde med et fromt, gudhengivent Sind. Derimod synes de at staa i Modstrid til hinanden med Hensyn til det Spørgsmaal, om hun er død som evangelisk Kristen eller i den romersk-katolske Kirkes Skød. Har Elisabeth paa det sidste givet efter for sine Slægtninge og svigtet den Tro, som hun for næppe et Aar siden frimodig bekendte under Rigsdagen i Nürnberg, da hun nød Nadveren »under begge Skikkelser«? En nøjere Betragtning af Datidens religiøse Forhold og af Blanckaerts Beretning giver dog utvivlsomt det Resultat, at hun er bleven sin evangeliske Overbevisning tro og er bleven fast ved det Evangelium, som hun under svære Tider havde lært at kende, og hvori hun var bleven befæstet ved Samlivet med den ædle Kurfyrstinde i Berlin.

Som Blanckaert med mange Ord beretter, har Dronningen sammen med Kongen jævnlig hørt den

romersk-katolske Messe og har i det hele iagttaget den gamle Kirkes gudstjenstlige Skikke. Heri er intet paafaldende. Reformationen var endnu forholdsvis ung, og kun faa Steder var man naaet til at foretage større Forandringer i Gudstjenesten. Først i Aaret 1526 udgav Luther sit Skrift: »Om den tyske Messe og Ordningen af Gudstjenesten«, som indeholdt et Forslag om Ordningen af den evangeliske Gudstjeneste. Der stod endnu ikke som senere to skarpt afgrænsede Kirkesamfund over for hinanden. Elisabeth kunde som troende Kristen svare Ja paa Abbedens Spørgsmaal, om hun vilde leve og dø i Kirkens Skød, ligesom hun ogsaa efter gammel Skik kunde modtage den sidste Olie, saa meget mere som Luther selv i disse Overgangsaar gentagne Gange (f. Eks. til Kurfyrstinde Elisabeth) havde givet det Raad, at man foreløbig skulde rette sig efter de bestaaende Skikke og saa for øvrigt holde fast ved Guds Ord.

Tegnet paa, at man sluttede sig til det nye, var, at man nød Nadveren under begge Skikkelser. Det var paa dette Tidspunkt den Bekendelseshandling, hvorved man aflagde Vidnesbyrd om sin Tro efter evangelisk-luthersk Opfattelse. Kong Christiern selv beretter udtrykkelig i sit Brev til Luther, at Dronningen paa sit Dødsleje nød Nadveren paa ret, kristelig Vis. Blanckaert gaar derimod i sin Beretning let hen over dette afgørende Punkt og siger kun, at Dronningen modtog Vor Herre, efter at han (Blanckaert) Aftenen forud havde bragt Nadverelementerne hen til Slotskapellet. Utvivlsomt har Dronningen modtaget Nadveren paa evangelisk Vis af den evangeliske Præsts Haand. Efter Blanckaerts

egen Fremstilling var denne samme Dag til Stede ved Dronningens Sygeseng.

Med denne Betragtning, der bestrides af romersk-katolske Historikere, som udelukkende bygger paa Blanckaerts Beretning, stemmer det, hvad der fortælles, at Dronningen gentagne Gange hos Margrethe gik i Forbøn for fængslede lutherske Kristne, der i disse Aar var udsatte for en forfærdelig Forfølgelse i Nederlandene. I ovennævnte Brev til Luther fortæller Kong Christiern, at hans Hustru var gaaet i Forbøn for mange kristne Folk, der var bleven fængslede i Antwerpen, Bryssel og Löwen. Hun havde saaledes henvendt sig skriftlig herom til Margrethe; men da denne lod hendes Skrivelse ubesvaret, sendte hun en af Kongens Raader til Regentinden, som nu gav det Svar, at Elisabeth og hendes Ægtefælle skulde ikke blande sig i disse Sager. Gjorde de det desuagtet fremdeles, blev de ikke »Kejserens Venner«, og derfor vilde hun advare dem o. s. v.

At Dronningen til Trods for Fasterens Trusler dog ikke undlod lige til det sidste at komme sine Trosfæller til Hjælp ved sine Forbønner, fremgaar af et Brev fra Hans Mikkelsen af 15. Januar 1526, altsaa faa Dage før Dronningens Død, hvori han skriver, at Dronningen havde tilskrevet Margrethe angaaende Løsladelsen af dem, som i Antwerpen sad fængslede for Evangeliets Skyld, men at hun endnu ikke havde faaet Svar derpaa. — Kongens Sekretær, Poul Kempe, der forfattede et latinsk Mindedigt om Dronningen, fortæller ligeledes i dette, at Elisabeth paa den Tid gik i Forbøn for sine Trosfæller hos Fru Margrethe, »den Blodhund«, som han ikke uden Grund kalder hende.

Denne dygtige Kvinde († 1530). der i mange Stykker maa beundres, har plettet sit Minde ved sin blodige Strenghed mod »Kætterne«. I Oktober 1529 blev én af Christierns Folk, Vilhelm van Zwollen, brændt i Mecheln. Ogsaa Kejser Karl blev mere og mere fjendsk mod Reformationen. I Oktober 1531 sagde han til sin Søster Maria, hvem Luther havde tilegnet et af sine Skrifter: »Hvis jeg havde Fader, Moder, Broder, Søster, Hustru eller Børn, der var smittede af det lutherske Kætteri, vilde jeg anse dem for mine værste Fjender.«

I Anledning af Dronning Elisabeths Død skrev Luther i et Brev til Teologen Agricola (18. Februar 1526): »Den kongelige Kvinde, som i Sandhed var en Dronning, den danske Konges Hustru Elisabeth, er gaaet bort fra de levendes Land, hvad Kong Christiern selv har tilskrevet mig. Hun gik bort i en fast Tro efter at have modtaget Herrens Nadvere paa rette Maade efter Kristi Indstiftelse; og man kunde ikke overtale hende til at vende tilbage til Pavens Tro, skønt hun blev stærkt fristet af de mægtige.« — Et andet Sted (i et Skrift fra 1528) giver Luther Elisabeth følgende smukke Eftermæle: »En ægte Kongedatter var tilvisse det ædle Blod, Fru Elisabeth. Hun greb Evangeliet med stort Alvor og bekendte det frit, hvorfor hun ogsaa maatte dø i Elendighed. Thi vilde hun have fornægtet det, havde hun maaske mødt mere Hjælp og Bistand i Verden.« I denne sidste Betragtning har Luther utvivlsomt Ret. Elisabeths og Christierns Tilslutning til Evangeliet var en af de største Hindringer for dem i at opnaa den Hjælp, de søgte hos deres mægtige Slægtninge.

Der blev straks sendt Bud om Elisabeths Død

til hendes Søskende, og Efterretningen synes at have gjort et dybt Indtryk paa dem. Kejser Karl, der var i Spanien, skrev, at han ønskede, at Gud havde villet det anderledes. Fra Augsburg skrev Ferdinand, at hans Søsters Død havde hensat ham i en Sorg saa dyb, som aldrig før. Omkring i Nederlandene, i Ungarn, Tyskland, Spanien og Danmark blev der afholdt Sjælemesser for Dronningens Sjæl. I Danmark skete dette paa Foranstaltning af Kong Frederik den Første. Nu kunde han med større Sindsro end før sætte sig i Besiddelse af det Gods i Danmark, som var tilskrevet Dronning Elisabeth i Ægteskabskontrakten af 1514. Det fortjener at nævnes, at Rigsraaderne Mogens Gjø og Albert Jepsen Ravensberg hidtil havde nægtet deres Samtykke til, at Kong Frederik tilegnede sig den landflygtige Dronnings Enkegods.

Dronningens Begravelse, hvorom Blanckaert udførligt fortæller, foregik med stor Pomp og Pragt. Liget blev balsameret og ført ind i Slotskapellet, hvor Kisten henstod nogle Dage, dækket med et kostbart Ligklæde. Hver Dag blev der i Kapellet sunget Messer og Vigilier. Søndag Eftermiddag den 4. Februar førtes Liget til Gent under Ledsagelse af et stort og prægtigt Følge. Umiddelbart efter Kisten red Kong Christiern og Prins Hans. I Følget saas 100 Fakkelbærere, kongelige og kejserlige Herolder i kostbare Vaabenkjortler, en Mængde Adelsmænd til Hest, talrige Munke og gejstlige Herrer, deriblandt fem Abbeder. I et højtideligt Optog blev Kisten baaren ind i St. Peters Kirken i Gent og stillet midt i Koret, hvor Abbed Gerhard udførte de sædvanlige Ceremonier, alt med den største Højtidelighed. Næste Dags Formiddag

Kl. 10 samledes man atter i Kirken; Abbeden læste en Sjælemesse, hvorpaa Kisten med mange Æresbevisninger sænkedes ned i en Grav foran Højalteret.

16. Dronning Elisabeths Grav. Bisættelse i Odense 1883.

Kong Christiern lod Kunstneren Jean de Mabuse forfærdige et prægtigt Mindesmærke til Elisabeths Grav. Det fremstillede Dronningen liggende udstrakt med Krone paa Hovedet og med foldede Hænder (se Fig. 16). Dette Mindesmærke blev ødelagt under følgende Tiders religiøse Uroligheder af Billedstormerne. Cornelius de Scepper forfattede et latinsk Gravvers, der sattes som Indskrift paa en kunstnerisk udsmykket Tavle, der indsattes i Væggen over Graven. Sceppers Gravskrift er senere bleven oversat paa Dansk. Begyndelsen lyder saaledes:

Her under Marmor-Stene
hviler mine kolde Bene
indsvøbt i Jordeklæder,
hvorover hver Mand græder.
Jeg er Kejser Karels Søster.
Mit Navn hvo vide lyster,
Elisabeth jeg hedder o. s. v.

I Aaret 1532 blev Graven aabnet, og Liget af Elisabeths Søn, Prins Hans, nedsattes i Graven hos Moderen.

Dronning Elisabeths Ben har ikke faaet Lov at hvile i Fred, idet saavel St. Peters Kirken som Graven selv gentagne Gange har været udsat for Overlast. Paa Revolutionens Tid blev Kirken om-

dannet til Malerisamling, og i Aaret 1810 blev den af franske Soldater gjort til Foderoplagssted.

Fig. 16. Dronning Elisabeths Gravmæle
i St. Peters Kirken i Gent.
(Efter *Belgisch Museum* 1838).

ved hvilken Lejlighed Tavlen paa Kirkens Væg blev fjernet. Man opbrød Graven for at plyndre

Ligene, og nu henlaa den i Ruiner, indtil Præsten ved Kirken fire Aar efter lod den rense for Murbrokker og Grus. Benene blev samlede og lagte i en Kiste, der hensattes paa Jærnskinner. Graven var nu længe vanrøgtet og upaaagtet. Dr. Kalkar, som i Aaret 1842 besøgte Kirken, fortæller, at han med Nød og næppe fandt den, da den var skjult under Stole og andre Sager.

Paa Foranledning af daværende Etatsraad Tietgen blev Elisabeths og hendes Søns Ben i Sommeren 1883 overførte til Danmark for at stedes til Hvile ved Kong Christiern den Andens Side i St. Knuds Kirke i Odense. Skjult under Danebrogsflag blev Kisten paa Dampskibet »Moskovs« Dæk ført over Havet ad samme Vej, som Prinsesse Elisabeth for 368 Aar siden var rejst som den danske Konges Brud. Ligene førtes først til Kjøbenhavn, hvor Benene blev underkastede en Undersøgelse paa det kirurgiske Akademi. Undersøgelsen gav det Resultat, at det virkelig var Dronning Elisabeths og Prins Hans's Ben, man havde for sig. Dronningens Hoved fremviste nemlig en umiskendelig Lighed med den habsburgske Slægts Hovedform, navnlig som den kendes fra Karl den Femtes Hoved. Hagen var fremspringende og Underkæbens forreste Parti noget fremskudt. I gamle Skrifter omtales det som ejendommeligt for den burgundiske Slægt, at Underlæben var fremspringende, hvilket genfindes paa samtidige Billeder af Karl den Femte*) og Ærkehertug Ferdinand (se Fig. 12). At ogsaa Dron-

*) Jfr. Forfatterens: Filip Melanchthon, S. 65 (»Folkelæsning« Nr. 242).

ning Elisabeth har haft dette Familietræk, stadfæstes især tydeligt af den Portrætfigur i omtrent halv Legemsstørrelse, som findes paa Claus Bergs smukke udskaarne Altertavle i St. Knuds Kirke i Odense og er udført ved Aar 1520 (se Fig. 17 og 18)*).

Fig. 17. Dronning Elisabeth. (Gibsafstøbning af Ansigtet paa Dronningens Portrætfigur paa Altertavlen i St. Knuds Kirke i Odense. Taget af Prof. Magnus-Petersen).

Fra Kjøbenhavn førtes Benene til Odense paa et af Flaadens Skibe. I Odense blev de modtagne med stor Højtidelighed og under Ledsagelse af Militær og et stort Følge af Byens Befolkning førte til St. Knuds Kirke. Den af danske Kvinder med Kranse rigt smykkede Kiste blev hensat i St. Knuds Kirkes Krypt, hvor Stiftsprovst Damgaard holdt en Minde-

*) En Figur paa en Søjle, der hører til Hans Bryggemanns navnkundige Altertavle i Slesvig Domkirke og vistnok ogsaa skal forestille Dronning Elisabeth, viser den samme ejendommelige Ansigtsform. Det samme er Tilfældet med et Billede af Dronningen paa en gammel Altertavle fra Karmeliterklostret i Helsingør, hvilken nu findes paa Nationalmusæet i Kjøbenhavn.

tale. Hen paa Efteraaret fandt Bisættelsen Sted. Benene lagdes i Blykister, der efter at være bleven loddede til blev nedsatte i en muret Grav. Stene med indhuggede Navne dækker nu Kong Christierns, hans Hustrus og Søns Grave.

Dronning Elisabeth fik saaledes sit sidste Hvilested i det Lands Jord, der blev hendes andet Fædreland og hvis Sprog blev hendes. Mindet om den ædle, men saa ulykkelige Dronning bør leve i det danske Folk. Som faa har hun forstaaet den Kunst at tilgive, og intet kunde faa hende til at svigte sin Ægtefælle, den Konge, hvis Fejl vel var store og iøjnefaldende, men hvis Ulykke har kastet et formildende Skær over hans Minde. Den danske Menighed bør ikke glemme, at Dronning Elisabeth uden Frygt bekendte det rene Evangelium, for hvis Skyld hun paadrog sig sine nærmeste Slægtninges heftige Vrede. »Vilde hun have fornægtet det, havde hun maaske mødt mere Hjælp og Bistand i Verden« (Luthers Ord, se S. 150).

17. **Slutning. Børn og Slægt.**

Elisabeth udtalte paa sit Dødsleje Ønsket om, at hendes Børn maatte blive hos deres Fader; men dette søgte Kejseren og Regentinden af al Magt at hindre »af Frygt for den onde Lære«, som Kejseren skrev i et Brev til Margrethe. Tvungen af Omstændighedernes Magt gik Kongen (4. Marts 1526) ind paa en Overenskomst, ifølge hvilken Børnene indtil videre skulde opdrages ved Margrethes Hof, dog saaledes, at nogle Danske skulde følge med dem. Disse Danske, iblandt hvilke kan nævnes

Fig. 18. Dronning Elisabeth.
(Blyantsskitse af Hovedet paa Dronningens Portrætfigur paa Altertavlen i St. Knuds Kirke i Odense. Tegnet af Prof. Magnus-Petersen).

Kansleren Godske Eriksen Rosenkrans og Dr. Christiern Winter, var ikke vel sete af Fru Margrethe. Fremdeles var det bestemt i Overenskomsten, at Børnene skulde vende tilbage til Danmark med deres Fader, naar denne ved Kejserens Hjælp havde generhvervet sine Riger, hvilket imidlertid aldrig skete. Margrethe, der paa sin Vis elskede sine unge Slægtninge, holdt sig Overenskomstens Ord efterrettelig, at »Børnene skulde holdes, som det sømmede sig for Kongens Børn og Kejserens Søsterbørn«. Selvfølgelig blev de opdragne i den katolske Kirkes Tro og Lære. De og deres Efterkommere var tabte for den evangeliske Kirke.

Prins Hans (f. 1518) var i Besiddelse af fortrinlige Evner, men var svagelig af Helbred. Til Lærer fik han den navnkundige Lærde Cornelius Agrippa. Prins Hans var meget afholdt af Kejser Karl, som i Aaret 1532 tog ham med til Rigsdagen i Regensburg. Her fremtraadte den fjortenaarige Dreng og fremsatte sine Krav paa Danmarks Krone. Han forsvarede sin Sag paa en saadan Maade, at det fremkaldte Beundring hos Rigets høje Herrer. Men her i Regensburg blev han angreben af en heftig Sygdom, hvoraf han døde den 11. August 1532, samtidig med, at hans Fader, Kong Christiern, førtes som Fange til Sønderborg Slot. Prins Hans's Død var til største Skade for Christiern den Andens Sag.

Prinsesse Dorothea (f. 1520) blev i en Alder af 15 Aar gift med den aldrende Kurfyrst Frederik den Anden af Pfalz, den samme, der i sin Tid havde gjort sig Haab om at faa Kejserens Søster Eleonora til Hustru. Kejseren lovede dem Danmark og Norge, men hans Hjælp indskrænkede

sig som sædvanlig mest til »smaa Summer, store Løfter og stærke Skrivelser«. Under Grevens Fejde gjorde Kurfyrst Frederik et Forsøg paa at undsætte det belejrede Kjøbenhavn, hvorved han vilde have bragt Kong Christian den Tredje i en yderst farlig Stilling; men Kurfyrstens Undsætning kom for sent. Staden faldt, og Kurfyrsten blev aldrig Danmarks Konge. Han indførte Reformationen i sit Land 1545. Dorothea, der forblev barnløs, døde i Aaret 1580.

Prinsesse Christine (f. 1522) blev, 11 Aar gammel, gift med Hertug Frans Sforza af Majland, men denne døde ikke længe efter. 19 Aar gammel ægtede hun Hertug Frans af Lothringen. Christine var en smuk og højt begavet Kvinde, der jævnlig spillede en betydelig politisk Rolle. Fra hende nedstammede Hertug Frans Stefan af Lothringen, der 1736 blev gift med Kejserinde Maria Theresia af Østrig. I dette Ægteskab fødtes 16 Børn, deriblandt den ulykkelige franske Dronning Marie Antoinette, der guillotineredes under Revolutionen. Fra samme Par nedstammer den nu regerende østrigske Kejser og den belgiske Konge og Dronning. — Christine af Lothringen døde 1590.

Endnu skal omtales Elisabeths Moder, den ulykkelige Johanna den Vanvittiges senere Liv og Skæbne. Hun overlevede sin Datter i henved 30 Aar. Som allerede omtalt, er der i nyere Tid rejst Tvivl om hendes foregivne Afsindighed. I Begyndelsen af Treserne offentliggjorde den tyske Historiker Bergenroth, hvem det var lykkedes at faa Adgang til de rige Arkiver i den spanske By Simanca, en Række Breve, der synes at modsige

den gamle, gængse Opfattelse*). Johanna holdtes under streng Bevogtning paa Slottet i Tordesillas lige til sin Død i April 1555. Hun var stundum Genstand for en ligefrem grusom Behandling af sin Fangevogter, Markien af Denia. Ja selv Inkvisitionen synes at være bragt til Anvendelse mod den ulykkelige Kvinde, der ikke i ét og alt vilde bøje sig for den romerske Kirkes Forskrifter. Hun døde med Tak til Gud, fordi han løste hende ud af hendes Fængsel, og med denne Bøn paa Læberne: »Korsfæstede Frelser, staa mig bi.«

Kong Christierns senere Skæbne er vel kendt. Her skal blot mindes om, at han 1530 i Innsbruck sagde sig løs fra Lutherdommen for endelig at opnaa Kejserens Hjælp, hvilket dog kun i en ringe Grad lykkedes. Ogsaa til Kurfyrst Joachim kom Christiern i et venligere Forhold. I Efteraaret 1531 sejlede han med nogle Tusinder Landsknægte, som han havde samlet i Nederlandene, til Norge. Atter denne Gang var Vesterhavet ham ugunstigt. Ved Uvejr mistede han flere Skibe og en stor Del af sit Mandskab. Med sin svækkede Hær landede han i Norge; men her blev han nødt til at indlade sig i Underhandlinger med Biskop Knud Gyldenstjerne af Odense, der havde indfundet sig med en dansk-lybsk Flaade. Efter at Gyldenstjerne i Forening med Høvedsmændene havde tilsagt Kongen

---

*) Man har endog ment, at Johanna blev erklæret for vanvittig og holdt indespærret af politiske Grunde, nemlig for at først Faderen, Kong Ferdinand den Katolske, og dernæst Sønnen, Kejser Karl, kunde sætte sig i Besiddelse af hendes Mødrenearv, Kongeriget Kastilien. I saa Tilfælde var hun et Offer for Ferdinands og Karls Stormagtsplaner.

»en fri, ærlig, sikker, trofast, ubrødelig og kristelig Lejde, som fuldkommen og trolig holdes skal, under Guds store Hævn og evige Straf, ved alle vores gode Tro, Love, Ære og Redelighed«, gik han om Bord paa den danske Flaade. Han førtes nu først til Kjøbenhavn og derfra til Sønderborg Slot, hvor Fængslets Porte lukkede sig bag ham. Skønt der gjordes Forsøg paa at faa ham fri især af Søsteren, Kurfyrstinde Elisabeth, blev han dog her til Aaret 1549, da han ved Kong Christian den Tredjes Velvilje overflyttedes til et mildt Fangenskab paa Kallundborg Slot, hvor han døde i Begyndelsen af Aaret 1559.

TILLÆG.

Et Brev

fra Dronning Elisabeth til Kong Christiern, skrevet med Dronningens egen Haand i Nürnberg den 29. Marts 1524, skal her gengives (dog med Undtagelse af et lille Stykke i Begyndelsen). Det meddeles med den oprindelige Bogstavering efter C. F. Allen: Aktstykker og Breve til Oplysning af Christiern den Andens o. s. v. Historie, 1854, S. 179. Originaldokumentet, der er forsynet med Segl, opbevares nu i Christiania. En Del af Brevets Indhold er gengivet foran (S. 123). Under Læsningen maa det huskes, at Dronningen stedse paa fransk Maner bruger y for i, f. Eks. »ryge« for »Rige«, »fynde« for »finde« o. s. v. Ved at sammenholdes med det i 12. Afsnit meddelte i Forbindelse med Oplysningerne i Noterne vil det iøvrigt let forstaas.

Högboren föste konge Krestyern, myn aler kereste nadege here, ydmygelygh tyl screued.

Myn ydmygelygh kerelygh helssen ether nade altyd tyl foren screued med wor here . . . . Aler kereste here, hauer jegh taled med Hanart; hauer hayn gyue megh tyl keyne, ad hayn hauer befalynk ad tale med ether nade om Sybryt och aynder flyere, welked

hayn yke hauer gyue megh tyl keyne. Och mente hayn, ad hayn wyle so hayndel, ad dy wyle gyue ether nade tre regente, yen po myn bruders wege, yen po dy tyske förste wege, deyn trede po dy Danske wege. Der tyl hauer jegh soyrt, ad jegh yke kuynde ded lyde, dy ded war ether nade, megh och wore börne yen stur skam och yngensluynde lydelygh[1]). Da hauer hayn loued megh, ad ded yke skal skye, men jegh yke wel haue ded, och med ander or, som wy hauer haft tylhobe, som skuyle wer for lankt ad scryue, och wel jegh self syge ether nade och yder myere, som jegh wel fange ad wyde af ham, om ded er muelycht ad göre. Men hayn er bleued sogreselycht[2]) wered po megh, for jegh hauer haft deyn predyke af byen; och desgelygeste haue dy goyrt myn bruder half wered po megh for. Och hauer Hanart saut, ad der som hayn weste, ded jegh wyle hoyle po hans or, da wyle hayn yke hay[n]del y vor sage, och weste hayn, ad hayn aler skuyle were y myn bruders tyneste[3]). Och hauer myn bruder tale megh tyl, om ded ether nade hauer wered hus Luter, och saude hayn megh, ad hayn wyle gyue c m[4]) gylden och ether nade hade ded yke goyrt. Dogh hauer jegh gyue ham tyl börlygh soyr[5]) der po, som jegh wel wel self syge ether nade, ner gud wel jegh komer ether nade tyl ords. Myn aler kereste here, stode möged efter wor for derwelse, och ad wy aler skuyle kome y

---

[1]) ingenlunde lidelig.

[2]) saa græsseligt.

[3]) Hannart mener, at det kunde koste ham hans Stilling hos Kejseren, hvis han fik selv det ringeste Skin af at begunstige Kætteriet; derfor maatte han være yderst varsom i sit Forhold til den kætterske Konge og Dronning.

[4]) 100,000.

[5]) tilbørligt Svar.

vor ryge ygen[1]). dogh hobes megh med gus hyelp, ade dy skuyle yke haue des makt. Hauer jegh yke eynnu taled med myn bruderes höstru, dy hon gör segh so fremed ymud megh, ad jegh yke wed, wad hon hauer y synde, heyler om hon yke tör for hynes hof mestryne[2]). Dogh hobes megh, ad jegh med gus hyelpe wel wel werue[3]) ale wore erynde. Aler kereste here, wel jegh scryue ether nade tyl, ded alyr förste jegh fanger soyr fra myn bruder om ayle wor erynde. Och gyuer jegh ether nade tyl keyne, ded hofmester af Pryse[4]) hauer hat bud tyl megh ydagh om dy peynyge, och begerde hayn, ad der som jegh weste ham y[n]gen soyr, ad jegh wyle syge ham, war hayn skuyle west fynde ether nade, da wyle hayn wfortöuendes söge ether nade, welked jegh yke hauer saut ham. Der for tökes megh, ad der som hayn wel söge ether nade, ad ded war got, ad ether nade yke lade fynde segh so snart. Her med ether nade gud al som mektegeste befalendes. Screued y Normberch deyn tysdagh y poske helygh dage.

Ether nades höstru
Elysabet.

---

[1]) Ordføjningen er her ikke ganske klar.
[2]) Hofmesterinde.
[3]) hverve d. e. røgte.
[4]) Hofmesteren (paa Tysk: Hochmeister) af Prøjsen, d. e. Stormester Albrecht.

FORTEGNELSE OVER KORT OG BILLEDER.

Disse Billeder er Gengivelser af to Miniaturer, som findes i Bibliothèque de Bourgogne i Bryssel i et lille Hefte (Nr. 14516), der indeholder Portrætter af Fyrster og Fyrstinder af Husene Burgund—Flandern og Burgund—Østrig. Heftet, der vistnok stammer fra 2. Tredjedel af det 16. Aarhundrede, har til Paaskrift: *Collection de portraits des souverains de la maison de Bourgogne-Flandre et Bourgogne-Autriche.*

Kongens og Dronningens Portrætter er malede paa lysegrøn Grund. Dronningens Haar er blondt. Ansigtsfarven meget lys. Hovedtøjet af sort Fløjl med guldbroderet Kant. Kjolen af sort Silkedamask med store, graa Blomster og med hvide Pufærmer; Halskæde af Guld. Overskrift: *Isabeav davstriche femme de Christierne Roy de Dinnemarcq* (Isabella af Østrig, Kong Christiern af Danmarks Hustru).

Kongens Haar og Skæg er rødbrunt, Baretten af sort Fløjl, Kjortlen violet, Kappen sort med Halskrave af gulbrunt Pelsværk, Skjorten hvid. Han bærer det gyldne Skinds Orden. Overskrift: *Christierne Roy de Dinnemarcq* (Kong Christiern af Danmark).

Disse to Billeder er Gengivelser af Dronning Elisabeths Portrætfigur paa Altertavlen i St. Knuds Kirke i Odense. Dette fortrinlige Billedskærerarbejde blev udført omkring 1520 af den lybske Kunstner Claus Berg paa Bestilling af Enkedronning Christine og af hende skænket til Graabrødrekirken i Odense. Ved denne Kirkes Nedlæggelse kom den 1805 til Vor Frue Kirke, hvorfra den 1885 flyttedes til St. Knuds Kirke og blev restaureret af Prof. Magnus-Petersen. Paa Altertavlens Midtparti ses en Række bibelske og kirkehistoriske Fremstillinger med den korsfæstede Kristus i Midten. Paa Fodstykket neden under, paa begge Sider af en Kristus-Skikkelse, der staar i Midten, knæler: til venstre Kong Hans og Dronning Christine, deres Søn Prins Frants og Datter Elisabeth af Brandenburg, til højre Christiern d. 2., Dronning Elisabeth og deres Søn Hans. — Altertavlen er altsaa netop udført i den Tid, da Dronning Elisabeth opholdt sig i Danmark, og

der er ingen Grund til at tvivle om, at Kunstneren har stræbt efter Portrætlighed i Figuren af hende saavel som af de andre her afbildede kongelige Personer. Prof. Magnus-Petersen fandt ved Maalinger, at der var nøjagtig de samme Forhold mellem Ansigtsdelene paa Portrætfiguren og Dronningens Hovedskal, ligesom at de paa en mærkelig Maade stemmede overens i Profillinierne og i flere karakteristiske Smaatræk i Ansigtsbygningen.

(Fig. 1 og 2 er gengivne efter to Dir. Mollerup tilhørende Fotografier; Fig. 3, 7, 11, 12, 13, 14 efter Bezold: Gesch. d. deutschen Reform.; Fig. 8 efter Müllers Pinakothek paa det kgl. Bibliothek; Fig. 10 og 15 efter Sick: Nogle Bidrag o. s. v.).

HJÆLPEMIDLER.

C. F. Allen: De rebus Christiani secundi exulis commentatio. Hafniæ 1844.

Samme: Samling af Breve og Aktstykker til Oplysning af Christiern den Andens og Frederik den Førstes Historie. Kjøbenhavn 1854.

Samme: Elisabet, Prindsesse af Danmark, Kurfyrstinde af Brandenburg (i »Dansk Maanedsskrift« 1856, red. af M. Steenstrup).

Samme: De tre nordiske Rigers Historie o. s. v. 1497—1536. Bind I—V. Kjøbenhavn 1864—72.

J. J. Altmeyer: Histoire des relations commerciales et diplomatiques des Pays-Bas pendant le XVI siècle. Bruxelles 1840.

Samme: Isabelle d'Autriche. Bruxelles 1842.

H. Baumgarten: Geschichte Karls V. Bd. 1—3. 1885—92.

Van d. Bergh: Correspondance de Marguerite d'Autriche avec ses amis. Leide 1845.

Diplomatarium Norvegicum. Christiania 1849 til 1900.

M. le Glay: Correspondance de l'empereur Maximilien I et de Marguerite d'Autriche. Paris 1839.

J. Heidemann: Die Reformation in der Mark Brandenburg. Berlin 1889.

A. Henne: Histoire du règne de Charles V. Bruxelles 1850—60.

Huberti Thomæ Leodii annales de rebus gestis Friderici II electoris Palatini. Francof 1624.

A. Ingerslev: En fri Rigsstad paa Luthers Tid (»Folkelæsning« Nr. 145). Kjøbenhavn 1889.

C. A. H. Kalkar: Isabella von Oestreich (i »Archiv f. Staats- und Kirchengeschichte der Herzogthümer Schleswig-Holstein-Lauenburg«. Bd. V. 1843).

Th. Kolde: Martin Luther. Bd. I—II. Gotha 1884 og 1893.

Joh. Müller: Entdecktes Staatscabinet. Jena 1714.

E. Münch: Margaretha von Oesterreich. Leipzig 1883.

C. Paludan-Müller· De første Konger af den Oldenborgske Slægt. Kjøbenhavn 1874.

Hs. v. d. Planitz's Berichte aus dem Reichsregiment in Nürnberg 1521—23. Gesammelt v. E. Wülcker. Nebst ergänzenden Actenstücken bearbeitet v. Hs. Virck. Leipzig 1899.

Ijssel de Scepper: Lotgevallen van Christiern II en Isabella van Ostenrijk. Zwolle 1872.

J. H. Schlegel: Sammlung zur dänischen Geschichte. Kopenhagen 1771–76.

J. Fr. Sick: Nogle Bidrag til Christiern den Andens Historie i Landflygtigheden. Kjøbenhavn 1860.

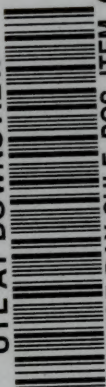
Chronicon Spalatini (i »Scriptores rer. Germ.« ed. Mencken).

P. E. Müller: Vita Lagonis Urne (i »Universitetsprogram 1831 og 1833).

K. Th. Wenzelburger: Geschichte der Niederlande. Bd. I. Gotha 1879.

J. M. Willems: Isabella van Oostenryk (i Belgisch Museum II. Gent 1838).

INDHOLD.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 13 07 01 011 0

